

1983/84:126

Fredagen den 13 april

Kl. 09.00

Förhandlingarna leddes till en början av förste vice talmannen.

1 § Justerades protokollet för den 5 innevarande månad.

2 § Föredrogs och hänvisades

Propositionerna

1983/84:192 och 193 till skatteutskottet

3 § Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1983/84:2782–2788 till lagutskottet

1983/84:2789 och 2790 till arbetsmarknadsutskottet

1983/84:2791 yrkande 1 till näringsutskottet

yrkande 2 till arbetsmarknadsutskottet

1983/84:2792 till arbetsmarknadsutskottet

1983/84:2793 yrkandena 5 och 6 till arbetsmarknadsutskottet

i övrigt till näringsutskottet

1983/84:2794 och 2795 till arbetsmarknadsutskottet

1983/84:2796 yrkande 1 till näringsutskottet

yrkandena 2 och 3 till arbetsmarknadsutskottet

1983/84:2797 och 2798 till skatteutskottet

1983/84:2799–2806 till näringsutskottet

4 § Föredrogs

utrikesutskottets betänkanden

1983/84:11 om vissa anslag m. m. inom utrikesdepartementets område (prop.

1983/84:100 delvis),

1983/84:12 om mänskliga rättigheter (Turkiet, Iran, kurder m. m.) och

1983/84:13 om krigsmaterielexport.

Fredagen den
13 april 1984

*Vissa anslag inom
utrikesdepartemen-
tets område*

Anf. 1 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Utrikesutskottets betänkanden 11, 12 och 13 kommer att behandlas i tur och ordning. Voteringarna äger rum i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptas alltså utrikesutskottets betänkande 11 om vissa anslag m. m. inom utrikesdepartementets område. I fråga om detta betänkande hålls gemensam överläggning för samtliga punkter.

Vissa anslag inom utrikesdepartementets område

Anf. 2 STURE KORPÅS (c):

Fru talman! Sveriges utsända vid ambassad och biståndskontor i Angola har det besvärligt. Det är möjligen det land där det f. n. är svårast att arbeta i för våra utsända. Detta anförs också som motiv för den ambassadbyggnad som planeras i Angolas huvudstad Luanda. Det som gör det svårt för personalen att arbeta i Angola gör det emellertid också svårt att nå fram med biståndet. Sannolikt är det värre att nå fram med biståndet i Angola än i något annat av våra mottagarländer. Samtidigt är biståndet egentligen det enda motivet för vår ambassad i Luanda. Från det större grannlandet Zaire har vi nyligen tagit hem vår ambassadör. Där finns ändå en äldre tradition av svensk närvaro, framför allt genom långvarig mission.

Biståndet får inte betraktas som ett i tiden obegränsat stöd i något land. Om vi nu bygger ambassadlokaler i Luanda enligt propositionen skulle det där uppfattas som ett sådant löfte. Det vore, som vi påpekar i reservation 1, mycket allvarligt i ett läge då det i stället finns anledning att överväga om det över huvud taget är möjligt att fortsätta med ett landramsknutet bistånd till Angola. Därför menar vi att beslut om en permanent lösning av lokalfrågorna när det gäller ambassaden i Angola bör anstå tills man bättre kan överblicka Sveriges behov av långsiktig representation i landet.

Därmed, fru talman, ber jag att få yrka bifall till reservation 1 och avslag på propositionen på den punkten. Jag ber också att få yrka bifall till reservation 3.

Anf. 3 STIG ALEMYR (s):

Fru talman! Förutsättningarna för mitt anförande förändras något, eftersom den vpk-talare som jag skulle polemisera mot inte har anlänt och deltagit i debatten. Jag har då bara att på samtliga punkter yrka bifall till utskottets förslag.

Jag vill dock till Sture Korpås säga några ord.

Vi är naturligtvis medvetna om situationens allvar i Angola. Det är emellertid på det sättet att expertisen säger att lokalerna för svenska biståndsarbetare och svensk beskickningspersonal i Luanda är de sämsta i världen. Det råder alltså utomordentligt dåliga arbetsförhållanden.

Det belopp som föreslås är inte särskilt stort.

Jag skulle vilja tillägga att det är klart att om förhållandena i Angola blir kraftigt försämrade, så att man inte kan garantera säkerheten för de

människor som arbetar där, då får man ompröva saken. Detta är ett bemyndigande till regeringen och inte något beslut att nu sätta i gång att bygga. Det är enligt vår uppfattning rimligt att regeringen får detta bemyndigande, så att man kan försöka åstadkomma bra förhållanden för de människor som arbetar i den delen av Afrika.

Jag är också övertygad om att det kommer att visa sig viktigt med tanke på vårt sätt att se på förhållandena i södra Afrika att Sverige för lång tid framöver försöker medverka till att lösa problemen. Det är då inte bara fråga om biståndsinsatser utan också rent allmänt politiska lösningar för att klara södra Afrikas allvarliga problem.

Fru talman! Jag ber därför att även på denna punkt få yrka bifall till utskottets förslag.

Anf. 4 STURE KORPÅS (c) replik:

Fru talman! Det finns naturligtvis här också ett besparingsskäl, som jag inte tog upp. När vi letar efter möjligheter att hålla igen på våra utgifter, är också det här ett objekt som är angeläget att överväga även från den utgångspunkten.

Vad är det som gör att arbetsförhållandena i Luanda är de sämsta i världen, som utskottets ordförande sade? Jag kan mycket väl tänka mig att det är så, för jag har själv besökt de våra i Luanda och vet att de har det mycket svårt.

Jag tror dock att det är mycket viktigt – som utskottsordföranden också sade – att vi tänker oss för innan vi sätter i gång, så att vi inte binder oss.

Skulle det bli så att propositionens förslag i dag ändå går igenom, vill jag hoppas att regeringen tänker sig för innan man tar fasta på detta bemyndigande. Det finns verkligen anledning att tänka efter en gång till.

Anf. 5 GUNNEL JONÄNG (c):

Fru talman! Vi fick i höstas bevis för hur engagerat svenska folket är när det gäller biståndsfrågorna. Tiotusentals människor reagerade skarpt mot den socialdemokratiska regeringens neddragning av enprocentmålet. Svenska folket hade uppenbarligen tröttnat på den internationella solidaritet som socialdemokraterna talade så mycket om inte var bara ord – man trodde det fanns en vilja till handling bakom orden.

Svenska folket visade i detta läge en stark beredvillighet att lindra nöd i världen. Det var en positiv erfarenhet, som vi alla bör vara glada över.

En förutsättning för att svenska folket helhjärtat stöder biståndsarbetet är kunskap och information om världsnöden och om våra möjligheter att göra insatser.

Från anslaget C 3. Information bestrids kostnader för att sprida upplysning i Sverige om situationen i u-länderna samt om Sveriges insatser för att bidra till utvecklingen i dessa länder. Centern anser emellertid att svensk forskning i för liten grad varit inriktad på underutvecklingens problematik. En sådan forskning är inte minst angelägen som grund för svenska ställningstaganden i biståndsfrågor, skriver vi i vår reservation 3 till utskottsbetänkandet.

SIDA:s informationsverksamhet har framför allt kommit att koncentreras kring upplysning om svenska biståndsinsatser. Därför är det naturligt att forskning kring underutvecklingens allmänna problematik förläggs till forskningsinstitutioner, såsom Utrikespolitiska institutet.

Från centern föreslår vi därför att 1 milj. kr. av det av regeringen föreslagna bidraget till information från SIDA överförs till anslaget för information om mellanfolkligt samarbete, nedrustningssträvanden och andra utrikespolitiska frågor, för Utrikespolitiska institutets räkning.

Mot bakgrund av det kalla klimatet i världen och kärnvapenupprustningen växer det folkliga engagemanget för freds- och nedrustningsarbetet. Fredsrörelsen har fått en stor bredd och samlar nu människor från alla grupper. De yrkesgrupper mot kärnvapen som bildats bidrar med sin kunskap till att stärka argumenten för fred. Kvinnorna och kvinnoorganisationerna utgör kärnan i nedrustningsarbetet, såsom kvinnorna i Sverige av tradition har gått i spetsen för fred och nedrustning.

Inom fredsrörelsen börjar man formulera nya säkerhetsbegrepp, nya lösningar på dagens konflikter och nya möjligheter för att förhindra framtida konfliktorsaker. Detta kunskapsuppbyggande är nödvändigt och bör stimuleras. Vi måste utnyttja det breda engagemanget och sammanföra detta med den kunskap som fredsforskare och nedrustningsförhandlare har.

Den nu pågående Stockholmskonferensen innebär också ett ökat intresse för nedrustning. Det folkliga engagemanget är hoppet för framtiden – det är bara människornas eget engagemang och motstånd mot upprustning som kan ge oss en tro på en värld i fred.

Därför är det så oerhört viktigt att medel ställs till förfogande för att underlätta organisationernas arbete med nedrustningsfrågor.

Centern anser att ytterligare medel behövs för att stödja denna verksamhet och föreslår att anslaget för information om fred och nedrustning höjs till 2 milj. kr. Detta belopp är inte tillräckligt, men det är ändå en uppmuntran. Att riksdagen skulle anslå mindre än 2 milj. kr. till organisationerna är orimligt.

Fru talman! Jag ber med detta att få yrka bifall till reservationerna 1 och 3 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 6 STIG ALEMYR (s):

Fru talman! Jag har i sak ingen invändning mot vad Gunnel Jonäng har sagt. Vi är helt överens om det betydelsefulla i den folkliga medverkan som Gunnel Jonäng här har talat om.

För vår del är det en fråga om pengar. Det sker en uppräknig av anslaget med 820 000 kr. Det har vid budgetprioriteringen inte bedömts möjligt att öka anslaget med ett större belopp. Det är min förhoppning att vi kommande år skall kunna ge mer pengar till denna verkligt viktiga verksamhet.

Anf. 7 GUNNEL JONÄNG (c):

Fru talman! Som jag sade tycker jag att t. o. m. det belopp som vi föreslår, 2 milj. kr., egentligen är generande litet för riksdagen, men det innebär ändå

en höjning.

De ansökningar som har kommit in från olika organisationer visar att folkrörelserna och organisationerna har oerhört många aktiviteter, idéer och uppslag som de vill arbeta med. I somras hade det lämnats in ansökningar som gällde belopp upp till 9 milj. kr.

När det gäller dessa viktiga frågor bör Sveriges riksdag kunna ge de 2 milj. kr. som vi har föreslagit.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om utrikesutskottets betänkande 13.)

Anf. 8 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera utrikesutskottets betänkande 12 om mänskliga rättigheter.

Mänskliga rättigheter

Anf. 9 BJÖRN SAMUELSON (vpk):

Fru talman! Jag ber att kort och gott få yrka bifall till vpk:s reservationer i detta betänkande.

Anf. 10 TORE NILSSON (m):

Fru talman! Förhållandena i Iran är djupt tragiska. Människorna har drabbats av ett förtryck som ter sig helt ofattbart för oss. Två miljoner av landets invånare lever i exil. Man måste fråga: Finns det ingen väg till frihet för folket i Iran? Kan man inte göra något för att hävda de mänskliga rättigheterna där?

Det är tredje gången jag har fört fram en motion med hemställan om att regeringen i Sverige skall verka inom FN för internationella sanktioner i syfte att humanisera förhållandena i landet. För tredje gången svarar utrikesutskottet nej.

Då det gäller min beskrivning i motionen 1550 har utskottet ingen avvikande mening. Man redovisar en insats den 9 mars 1984 från Sveriges sida, och det är utmärkt att Sverige har gjort detta.

Vidare hänvisas till ett interpellationssvar här i kammaren av utrikesministern den 29 november 1983. I detta säger herr Bodström: "Vi kan också göra det direkt till vederbörande regering", dvs. framföra kritik! I nästa andedrag har han dock motsatt mening och rekommenderar "s. k. tyst diplomati", och han säger: "Det har vi också gjort." Utrikesministern anser att det är mera verkningfullt t. o. m. då det gäller att försöka rädda dem som hotas av dödsstraff.

För min del vill jag instämma med den interpellant som fick svaret i november, nämligen Ivar Virgin: "Det jag tycker man kan kritisera regeringen för -- är att den svenska profilen när det gäller att påtala brott mot de mänskliga rättigheterna i Iran ligger påfallande lågt."

Fredagen den
13 april 1984.

*Mänskliga
rättigheter*

Det är givetvis tröstande att läsa att utskottet "delar den svenska regeringens oro vad gäller den bristande respekten för mänskliga rättigheter i Iran". Men borde inte denna oro djupna? Vad känner inte alla de exiliranier som vistas i vårt land och i andra länder inför anhörigas och vänners situation under dödshotet som ständigt hänger i luften? Vad rör sig i deras hjärtan, vars pojkar eldats till fanatism och sänts ut att slaktas, att trampa på minor före äldre soldaters framryckning? Det är pojkar som stupar eller kommer lemlästade tillbaka med hjältegloria över sitt huvud!

Nu finns det regeringar som har börjat göra direkta interventioner. Japan stoppar leverans av olja till sina hamnar från Iran. I fredags meddelade den japanske utrikesministern att man vidtagit vissa åtgärder då det gäller handeln med landet. Nordkorea säljer inte vapen just nu, inte heller Israel säljer vapen till Khomeini. I Förenta staterna har man beslutat om åtgärder mot de "mellanhänder" som skött leveranser till Iran. T. o. m. i Sovjet har de ledande pressorganen Röda stjärnan, Isvestija och Pravda angripit Iran.

Vi vet också att en framstående iransk ledare i exil når in med budskap till Iran via etern och att motståndet, som alltid varit omfattande trots att det har tryckts ned av hot, växer. Ett exempel: Den iranska författningen från 1906 har alltid firats med livlig rörelse på offentliga platser och gator, men senast när dagen inföll reagerade landets invånare på ett nytt sätt på uppmaning från exilpolitikern: det var en tyst dag. Och vid ett tillfälle alldeles nyligen satt människorna hemma utan uppslutning kring det nationella, sedan de fått uppmaning till detta utifrån.

Man vet också att vissa s. k. mullor, som varit helt på regimens sida, har ändrat inställning.

Detta är hoppfullt, och därför anser jag att det är ytterst viktigt att vi överväger om vi inte kan göra någonting.

Den iranska motståndsrörelsen i Sverige har i början av detta år erinrat om att det är fem år sedan den nuvarande härskaren kom till makten – det var den 11 februari. Det kallas den islamska revolutionen, och ledaren håller kriget vid liv för att kunna hålla tillbaka det missnöje och den opposition som finns i landet. I det här sammanhanget pekar motståndsrörelsen på vad FN:s generalsekreterare sade i slutet av förra året, nämligen att konflikten – dvs. kriget – mellan Iran och Irak utan tvivel är det som mest äventyrar världsfreden.

Iranerna har skrivit till vår statsminister Olof Palme, och jag har fått ta del av skrivelsen. Jag har också Olof Palmes svar från den 4 november förra året, och jag tycker det är värt att citera ur det. Olof Palme svarar på de frågor som ställts och skriver bl. a.:

"Regeringen anser att mänskliga rättigheter måste försvaras överallt och att kränkningar av mänskliga rättigheter måste påtalas var de än förekommer. Denna uppfattning är väl känd och har av regeringen framförts många gånger. När det gäller konkreta fall, gör därför regeringen en bedömning i vilka former och genom vilka kanaler de svenska synpunkterna bör framföras för att få den största effekten.

När det gäller vår utrikeshandel eftersträvar vi friaste möjliga handel med

största möjliga antal länder. I syfte att främja en internationell rättsordning har Sverige ingått en rad internationella avtal som reglerar vår utrikeshandel. Av detta följer att Sverige endast kan vidta ekonomiska sanktioner om sådana beslutats av FN:s säkerhetsråd i enlighet med FN:s stadga.”

Det som sägs här är väl riktigt. Men jag måste fråga: Har Sverige varit helt konsekvent när det gäller detta? Finns det inte exempel på att man har agerat på privat initiativ?

Jag tror för min del att det är mycket osäkert om den tysta diplomatin ger resultat. Utrikesutskottet skriver om den oro man känner och om att man skall fortsätta med att följa utvecklingen, men jag hoppas att det verkligen skall börja hända någonting snart. Jag tror att man kan förvänta sig resultat om man agerar – det är inte betydelselöst. Vi vet att man uppmärksammar vad som sägs från vårt håll.

Jag är mycket tveksam till att man med svensk medverkan nu skall bygga en fabrik i det här landet. Man skall framställa sådant som kan användas som sprängämnen och krigsvapen. Jag hoppas att den frågan är under observation.

Anf. 11 STIG ALEMYR (s):

Fru talman! Kampen för de mänskliga rättigheterna i världen är något av det mest väsentliga över huvud taget i världspolitiken i dag. Mänskliga rättigheter förtrampas på så många håll i världen. Jag kan garantera den ärade kammaren att Sveriges representanter i internationella fora gör allt vad de kan för att i alla avseenden medverka till att främja de mänskliga rättigheterna.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om utrikesutskottets betänkande 13.)

Anf. 12 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera utrikesutskottets betänkande 13 om krigsmaterielexport.

Krigsmaterielexport

Anf. 13 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Fru talman! Vi har sagt det förut många gånger i denna kammare, men det tål att upprepas: När det gäller exportinkomster åt den svenska industrin förefaller den solidariska utrikespolitiken och den proklamerade neutralitetspolitiken att väga lätt! Detta gäller i högsta grad den politik som bestämmer vapenexporten. Den har varit föremål för en livlig debatt sedan flera decennier tillbaka. Men tyvärr kan inga större förändringar skönjas i exportpolitiken alltsedan en kraftig opinion på sin tid protesterade mot vapenleveranser till Salazars Portugal mitt under brinnande kolonialkrig mot flera afrikanska folk som slogs för sin frihet.

En genomgång av vad som förevarit på det här området – pressklipp, debatter i riksdagen, förklaringar från ansvariga ministrar m. m. – är faktiskt en ganska bedrövlig historia. Gång efter annan har tillstånd givits för krigsmaterielexport till militärdiktaturer, totalitära regimer och stater som varit inbegripna i konflikter, antingen med sitt eget folk eller med andra stater. Enligt reglerna – ja, vi har ju egentligen förbud mot all vapenexport – men enligt reglerna kan dispens medges förutsatt att mottagarländerna i fråga inte är eller kan tänkas bli inbegripna i interna eller internationella väpnade konflikter eller kan tänkas använda vapnen för att undertrycka de mänskliga rättigheterna.

Det finns väl knappast en enda militärregim i världen, som sitter där den sitter i kraft av annat än just sitt vapeninnehav. Folkliga opinioner för demokrati slås burdust ned av militär eller av halvmilitär polis. Likväl har svenska krigsmaterielindustrier försett just sådana regimer med vapen. Det gäller Indonesien, shahens Iran och den tidigare diktaturen i Argentina, för att nämna några exempel runt om i världen. Vapen har också levererats från svenska vapensmedjor till krigförande länder. Det senaste exemplet på detta är Bofors och andra svenska industriers export av materiel till USA:s DIVAD-projekt – trots att USA:s styrkor i högsta grad är inbegripna i flera internationella väpnade konflikter.

Kritiken av den förda politiken är, som jag nämnt, inte ny. Den ledde i mitten av 1960-talet till att man tillsatte en utredning för att se över gällande bestämmelser. Den kom med sin rapport 1970 och innehöll bl. a. förslag till vissa kriterier för när exportdispenser inte skulle medges, men man kringgärdade dessa med en luddig bestämmelse om, att i de fall materielen kan tänkas vara av defensiv karaktär tillstånd ändå skulle kunna medges. Tala om att sitta på två stolar! Utskottsmajoriteten kan således tänka sig att skicka luftvärnskanoner till ett land – ta exemplet Indonesien, som gjort sig skyldigt till massaker på ca en halv miljon kommunister och som sedan snart ett decennium tillbaka ockuperar Östra Timor – eftersom denna materiel anses vara av rent defensiv natur. Detta är ju nonsens. Det går aldrig att karakterisera vapen på detta sätt.

Självfallet kan lätta luftvärnskanoner sättas in i offensiv krigsföring. Det vet alla militärer. Det vet säkert också krigsmaterielinspektören och ansvariga ministrar. Men denna undantagsbestämmelse är bra att ta till när man vill kringgå våra mycket hårda exportbestämmelser. Industrin, med den avgående Boforschefen i spetsen, har tryckt på liksom höga militärer, som anser att en anseilig export är nödvändig för upprätthållandet av vår högteknologiska krigsmaterielindustri. Ibland får de faktiskt också draghjälp av fackliga företrädare som – för att slå vakt om de egna jobben – är beredda att gå ut och försvara en sjuk sak. Även regeringen är självfallet, med den strategi den ställt upp för bekämpning av den ekonomiska krisen, beredd att spåda på exportinkomsterna.

Kritiken var inte ur världen genom de nya bestämmelserna. På grund av den kraftiga uppgången av exporten mot slutet av 1970-talet, den allt aktivare freds rörelsen och den häftigare kritiken såg sig regeringen, den här gången

den borgerliga, föranledd att åter tillkalla en kommitté att se över reglerna för vapenexporten. Före försvars- och utrikesministern Sven Andersson valdes till ordförande, och i kommittén ingick också den tidigare utredaren Allan Hernelius, som i egenskap av utskottets ordförande fått stå till svars för den förda politiken på området i många utrikesdebatter under årens lopp. I kommittén fanns ingen som kunde sägas stå för en kritisk ståndpunkt. Resultatet kunde alltså förutses på ett tidigt stadium – någon förändring av exportbestämmelserna var det inte fråga om. Kommitténs arbete var en enda bekräftelse av de regler som redan fanns. Av kungörelsen blev en lag, men i det stora hela skulle allt förbli vid det gamla. Utrikesutskottet har således fel i sitt betänkande 13, när det säger att lagen tillkommit efter en ”grundlig parlamentarisk utredning”. Så var inte fallet. Man har inte grundligt utrett de motsägelser som finns inbyggda i det regelsystem som bestämmer exportpolitiken, om man nu över huvud taget kan säga att de berörts. Utrikesutskottets majoritet betar sig på exakt samma sätt. Man upprepar gamla utnötta formuleringar. Man skriver att regeringen gör totalbedömningar och att de nuvarande riktlinjerna på ett tillfredsställande sätt möjliggör den restriktiva prövning som vi i vpk förordar. Jag skulle vilja kalla det för struntprat. Varför talar man inte klarspråk? Säg som det är, att man ser på krigsmateriel som vilken annan handelsvara som helst, för det är ju faktiskt så det ligger till. De restriktiva reglerna finns där som ett vackert utanpåverk, men är inte mycket värda när industrins exportinkomster står på spel.

Sverige måste börja tala med klart och tydligt språk. Sverige är ett alliansfritt land, och vi säger oss slå vakt om förtryckta folk som slåss för frihet och demokrati. Vår trovärdighet kräver att vi handlar i enlighet med detta. Vi har i vår motion 1983/84:968 utvecklat våra ståndpunkter. Vi föreslår dels att de regler som i dag omöjliggör exporttillstånd – men som kringgås – skrivs in i lagtexten och att distinktionen mellan defensiv och offensiv krigsmateriel slopas helt. Dessutom föreslår vi att neutralitetspolitiska hänsyn skall tas vid tillståndsgivningen. Liknande förslag framförs i Hans Göran Francks motion 1168.

Vpk förordar inte ett totalstopp av vapenexporten. Men Sveriges trovärdighet kräver en grundläggande förändring av tillämpningen av gällande bestämmelser.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationen som är fogad till utrikesutskottets betänkande 13, vilken också innefattar motion 1983/84:1168 av Hans Göran Franck.

Anf. 14 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Fru talman! I utrikesutskottets betänkande hänvisas till det interpellationssvar som utrikeshandelsminister Mats Hellström gav till mig i maj förra året om den internationella vapenhandeln, m. m. I det svaret yttrade Mats Hellström att Sverige aktivt engagerar sig i de ansträngningar som görs om åtgärder rörande kontroll och begränsning av den internationella vapenhandeln.

Det är angeläget att detta kommer till uttryck i konkreta och bestämda

förslag. Det finns inte några generella folkrättsliga regler för krigsmaterielexport i fredstid. De neutralitetsrättsliga regler om krigsmaterielexport som återfinns i 1907 års Haag-konvention är föråldrade och gäller endast i fall av krig och beträffande sådan export som sker från statliga och statskontrollerade organ. Det finns inte ens någon internationell reglering om registrering och rapportering av den internationella vapenhandeln.

Som framgår av utrikesutskottets betänkande skulle regeringen, enligt det interpellationssvar som lämnades för ett år sedan, ”undersöka förutsättningarna att införa någon typ av rapportering av den internationella vapenhandeln”. Något resultat av denna undersökning redovisar inte utrikesutskottet i sitt betänkande. Utrikesutskottet hänvisar till att man bör avvakta resultatet av en FN-studie om konventionella vapen inkl. handel med vapen. Tidigare har det ansetts att denna FN-studie inte skulle utgöra någon förutsättning för Sveriges aktiva engagemang för att inom FN:s ram få till stånd åtgärder för kontroll och begränsning av den internationella vapenhandeln.

Jag uppfattar utrikesutskottets skrivning så, att denna FN-studie – som beräknas bli framlagd till hösten – bör ge regeringen anledning att ta ett initiativ. Jag hoppas att detta skall vara ett lämpligt tillfälle för Sverige att föra denna fråga vidare.

Enligt budgetpropositionen utgjorde medelvärdet av krigsmaterielexporten under perioden 1978–1982 ca 1,25 % av den totala exporten under samma period. Värdet för under 1983 beviljade utförseltillstånd uppgick till 2 010 milj. kr. Det är en ökning med ca 100 milj. kr. i löpande priser jämfört med beloppet för år 1982. Vapenexporten har under vissa tidigare perioder ofta varit väsentligt lägre. 1973 uppgick den till 0,63 %, 1974 till likaledes 0,63 % och 1975 till 0,74 % av den totala exporten.

Det har ofta sagts att det är av betydelse att svensk vapenexport sker till alliansfria länder för att minska deras beroende av stormakterna. Det här samarbetet med de alliansfria länderna bör befästas. Sverige bör eftersträva att ha förbindelse beträffande krigsmateriel endast med de nordiska staterna och de neutrala och alliansfria staterna. Det skulle få betydelse för tilltron till vår neutralitetspolitik, och risken för vidareexport skulle därmed också minska.

Det stora antalet väpnade konflikter – 150 sedan andra världskriget, med ca 30 miljoner dödsoffer – och den omfattande förekomsten av allvarliga folkrättsbrott är, liksom det jag har anfört om den svenska vapenexporten, skäl för skärpningar eller utökning av ovillkorliga hinder för vapenexport.

Den enorma och växande kapprustningen i världen och avsaknaden av framgångar i nedrustningsförhandlingarna utgör också skäl för ökad återhållsamhet. Det finns därför enligt min mening anledning att på nytt överväga de svenska riktlinjerna och bestämmelserna för krigsmaterielexport. En sådan översyn bör avse inte bara en utökning av de ovillkorliga hindren utan också en skärpt restriktivitet i övrigt. Den snabba utvecklingen på vapenteknologins område understryker behovet härav.

Jag har för dagen inte något särskilt yrkande, men jag hoppas att de här synpunkterna på behovet av en översyn skall bli beaktade i fortsättningen.

Anf. 15 EVERT SVENSSON (s):

Fru talman! Jag ber allra först att få instämma i herr Francks anförande. Jag har egentligen inte mycket att tillägga. Anledningen till att jag begärt ordet är att jag särskilt vill understryka ett visst avsnitt i vår motion, nämligen det som gäller Sveriges vapenexport och även dess vapenimport.

Svenska vapen dyker upp litet varstans i världen på ställen där vi inte önskar att de skulle komma till användning. Detta är ett förhållande som vi i andra sammanhang motarbetar. Vår vapenexport är också kringgärdad av en ganska strikt lagstiftning. Sådan export är i princip förbjuden, och det krävs därför särskilt tillstånd för sådan utförelse. Det förekommer dock på detta område en handel i tredje, fjärde och kanske även femte och sjätte hand, en handel som är mycket besvärande och som vi inte har kontroll över, trots att den behandlas i de avtal som görs upp.

Det är mot denna bakgrund viktigt att vi inriktar vår handel på vad vi kallar de likasinnade staterna. Vi samarbetar med dessa i andra internationella fora, framför allt i FN men också i ESK-processen, där de s. k. NN-staterna har ett mycket intensivt samarbete.

De stater som i detta sammanhang närmast kommer i fråga är neutrala och alliansfria länder som Österrike, Schweiz, Jugoslavien och Finland. Vi har i vår motion också framhållit att samarbete med de nordiska länderna ligger naturligt till, även om två av dem tillhör NATO. Vi skulle i det sammanhanget inte riskera handel i tredje och fjärde hand osv., och vi skulle få säkrare garantier. Vi skulle kanske slippa att varje gång göra de mycket ingående prövningar som nu sker, eftersom vi skulle kunna lita på de nationer som det är fråga om.

Grundprincipen för vårt lands politik är att vi tillverkar de vapen som vi själva behöver, och ungefär 75–80 % av dessa vapen tillverkas inom landet. Men som bekant krävs det bl. a. av kostnadsskäl längre serier än vi kan efterfråga. Det framkom särskilt i samband med att vi beslutade om JAS-projektet att så var fallet, och förhållandet är detsamma också inom andra vapenslag. Det kan därför vara riktigt att man har en större marknad att röra sig på, både när det gäller exporten och när det gäller importen.

Vi framhåller i motionen som vår bestämda mening att vårt land i det här avseendet skall inrikta sig på de s. k. likasinnade staterna. Frågan är inte helt ny, men vi bör nu återigen aktualisera den, mycket starkare än som skett.

Jag har inte anledning att polemisera mot utskottet, som behandlat frågan välvilligt och hänvisat till den prövning som sker. Det gäller en process som kan ta lång tid, och det krävs många överväganden, men vi bör inleda den.

Jag ber med dessa understrykanden att få yrka bifall till hemställen i utrikesutskottets betänkande nr 13.

Anf. 16 STURE ERICSON (s):

Fru talman! Den lag som motionärerna vill ändra trädde i kraft den 1 januari 1983, och den lagen tillkom efter en mycket grundlig parlamentarisk utredning. Utskottsmajoriteten anser därför att motionärerna är ute litet väl tidigt med sina krav på förändringar. Det skedde en skärpning av reglerna

när den nya lagen trädde i kraft – för bara 15 månader sedan.

När man läser motionerna får man klart för sig att motionärernas främsta syfte är att vara opinionsbildande och att de kanske egentligen inte trodde att tiden var mogen för en lagändring.

Vpk vill med sin motion markera, som man skriver, att partiet står "helt ensamt gentemot samtliga andra partier". Och Hans Göran Franck och hans medmotionärer hävdar att krigsmaterielexport står i principiell motsättning till politiska mål som fredlig lösning av konflikter och internationell nedrustning.

Det finns i vpk:s motionstext ett resonemang som åtminstone jag finner minst sagt märkligt. Vpk hävdar att den ökade ubåtsaktiviteten i våra skärgårdar är ett motiv för att ändra våra regler för krigsmaterielexport. Vpk tycks mena, att vi skall reagera inför den påtryckning som ubåtsaktiviteten utgör genom att anpassa oss och försöka uppträda ännu mer neutralt än tidigare. Ubåtarna skulle alltså vara ett uttryck för misstro mot vår neutralitet, som enligt vpk bör besvaras med eftergivenhet.

Sådana resonemang gör att vpk:s skryt om att stå helt ensamt gentemot samtliga andra partier snarast borde utlösa skamkänslor.

Vpk:s yrkande att de s. k. riktlinjerna för tillämpning av lagen skall skrivas in i lagens första paragraf tycks grunda sig på föreställningen att de politiska bedömningar som med nödvändighet måste göras kan förenklas genom en lagtext. Det tycks inte vara vpk:s mening att rutinerna för hur sådana här frågor skall avgöras bör ändras.

De av riksdagen antagna riktlinjerna ligger till grund för regeringens prövning av frågan om dispens från utförselförbudet skall medges. Riktlinjerna anger när en sådan dispens inte får eller inte bör medges. Det betyder inte att regeringen inte av andra skäl kan vägra dispens.

Vpk föreslår vidare att distinktionen mellan offensiv och defensiv krigsmateriel slopas. Det var en fråga som behandlades grundligt inför den senaste översynen och antagandet av lagen 1982. Det kan här räcka att konstatera att samma kriterier tillämpas vid bedömningen av defensiv materiel som när det gäller mer offensiv materiel. Man kan inte resonera bort, att det finns en viss skillnad mellan defensiv och offensiv materiel. Man kan inte gå till militär offensiv med hjälp av exempelvis kustartilleriet.

Frågan om en ökad offentlig insyn i sådana här ärenden behandlas av en arbetsgrupp, som utrikeshandelsministern har tillsatt, och man väntar att arbetsgruppen skall bli klar och kunna lägga fram förslag under året.

I Hans Göran Francks motion diskuteras möjligheten att dämpa handeln med vapen genom olika internationella initiativ, bl. a. i FN. Såsom framgår av betänkandet pågår ett visst förberedelsearbete i denna fråga genom bl. a. den svenska missionen i FN i New York. En av Danmark ledd FN-studie om konventionella vapen blir färdig i sommar, alltså inför höstens generalförsamling. Det är möjligt att den studien ger öppningar för konstruktiva initiativ i denna fråga.

Slutligen några ord om den statistik som Hans Göran Franck refererade i sitt inlägg. Det resultat man får av statistiken beror naturligtvis också i detta

sammanhang mycket på vilka år man jämför och hur man läser siffrorna. Under de senaste två åren har exporten legat klart under 1 % av bruttonationalprodukten. Under de senaste åren har också värdet av vår krigsmaterielexport sjunkit med 30–40 % i fast penningvärde.

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 17 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Fru talman! Sture Ericson försöker som vanligt med demagogi – det är ju hans debattstil, oavsett vem han diskuterar med.

Jag vill fråga Sture Ericson: Vilka politiska bedömningar låg bakom DIVAD-projektet till USA? Vilka politiska bedömningar gjorde man när det gällde vapenexporten till Burma, där det bevisligen pågår inre konflikter? Vilka politiska bedömningar gjorde man när det gällde Indonesien, där det pågår förtryck av mänskliga fri- och rättigheter i mycket stor skala och som dessutom har anfallit ett litet land, nämligen Östra Timor?

Är det någon som skall skämmas och veta hut är det faktiskt Sture Ericson och hans socialdemokratiska kolleger i både regering och utrikesutskott, som inte med ett ord vänt sig mot detta när det gäller vapenexporten.

Vi är inte emot lagen när det gäller krigsmateriel – om den är vi överens, Sture Ericson. Vad vi vänder oss emot är tillämpningsföreskrifterna. Tillämpningsföreskrifterna stämmer inte överens med lagen, och därför anser vi att de måste in i lagen.

Vi vänder oss dessutom emot att man gör skillnad mellan offensiv och defensiv krigsmateriel. Det är just denna uppdelning som möjliggör export av vapen till brutala regimer. Vi har vad jag förstår aldrig exporterat kustartilleripjäser. Däremot har vi exporterat Boforskanoner av olika slag, som mycket väl kan riktas mot befrielseörelser i olika länder. – Det är verkligheten, Sture Ericson.

Anf. 18 STURE ERICSON (s):

Fru talman! Demagogi, sade Måbrink, och sedan fick vi en liten uppvisning!

Vi är här för att debattera om den nya lagen, den som trädde i kraft den 1 januari 1983, bör ändras eller inte. Bertil Måbrink drog en rad exempel som han tycker är upprörande på ärenden som handlades enligt den gamla ordningen, dvs. före den 1 januari 1983. Det tycker jag nog är en ganska dålig argumentation för en ändring av den nya lagen.

Bertil Måbrink undvek naturligtvis att kommentera det dubiösa resonemanget i vpk-motionen om att ubåtarna i våra skärgårdar är ett motiv för att ändra hanteringen av krigsmaterielexporten.

Uppdelningen i offensiva och defensiva vapen har jag redan kommenterat – det finns en skillnad. Men det väsentliga för den fråga vi här diskuterar är naturligtvis att såväl defensiv som offensiv materiel behandlas på exakt samma sätt, bedöms efter samma kriterier när ärendena avgörs. Det är ju det som vi diskuterar i det här sammanhanget.

Nr 126

Fredagen den
13 april 1984

*Krigsmateriel-
export*

Anf. 19 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Fru talman! Nu medger Sture Ericson, och det är bra, att det här med offensiva och defensiva vapen ändå är ett problem. Jag är tacksam för att han går med på det. Detta borde väl så småningom resultera i att man inte använder den uppdelningen, vilket skulle betyda att det blev en mycket klarare och mera skärpt bedömning när det gäller export av vapen till olika regimer i världen.

Vi ifrån vpk anser när det gäller uppdelningen i offensiva och defensiva vapen – och vi är inte ensamma om vår uppfattning – att denna uppdelning inte är bra. Den distinktionen måste alltså försvinna. Vi har också frågan om Burma och DIVAD, och såvitt jag förstår jag pågår fortfarande export av vapen till Indonesien. Man kan väl inte hävda att Indonesien är ett land där de mänskliga fri- och rättigheterna respekteras. Vi vet att Indonesien bedriver vad som mer eller mindre är ett utrotningskrig mot Östra Timor och befolkningen där.

Vi är alltså – och jag vill upprepa det igen – inte emot lagen, men vi är icke överens när det gäller tillämpningen av den. Det är där vi vill ha en ändring.

Den utredning som utrikesutskottet och andra med stort buller och bång har åberopat är den som jag nu håller i handen. Så stor är den. Det är SOU 1981:39. Detta är allt vad som kom ut av en utredning som skulle vara så grundlig. Jämfört med andra offentliga utredningar är den så liten att man knappast hittar den om man sätter den i hyllan.

Anf. 20 STURE ERICSON (s):

Fru talman! Det här nya sättet att bedöma utredningar efter antalet sidor man producerar får stå för Bertil Måbrink. Det är mycket kompakta sidor med information på nästan varje rad. Jag tror att den, eftersom den inte är så tjock, också har nått en större läsekrets.

När det sedan gäller DIVAD, Indonesien och exporten har detta debatterats här i riksdagen i timmar under senare år, och jag har inte för avsikt att på nytt ta upp den diskussionen. För att inte Bertil Måbrinks inlägg skall ge en felaktig bild av vad det är vi diskuterar, bör man kanske påpeka att exporten under den senaste tioårsperioden till två tredjedelar har gått till europeiska länder. Ungefär hälften av den europeiska exporten har gått till våra nordiska grannländer. Det är faktiskt ganska små saker som sker utanför den kretsen.

För att ta fasta på Hans Göran Francks resonemang om att vi bör ge företräde för de alliansfria staterna – såvitt jag förstår också bland u-länderna – vill jag säga att det nästan enbart är alliansfria länder vi säljer till i de delarna av världen.

Låt mig tillägga att det naturligtvis finns en del problem. De tas inte upp i motionerna. Det finns emellertid en del problem som tycks vara växande och som möjligen så småningom motiverar att man genomför vissa ändringar. Det gäller de svårigheter som skapas bl. a. av att avancerad elektronisk utrustning ofta har både militära och civila användningsområden. Det finns här en gråzon där behovet av klarare definitioner är påtagligt. Detta har ju

illustrerats av några aktuella smuggelaffärer på senare tid. De har visserligen skötts på ett mycket bra sätt av de berörda myndigheterna, men de har gjort oss medvetna om att en ny problematik med anknytning till krigsmaterielexporten håller på att växa fram.

Nr 126

Fredagen den
13 april 1984

*Krigsmateriel-
export*

Anf. 21 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Fru talman! Vi skall inte förlänga den här debatten, men jag förstår att Sture Ericson inte så gärna vill tala om Indonesien och Östra Timor. Jag skall inte plåga honom på den punkten nu – det kommer sådana debatter också senare här i kammaren, och då kan vi diskutera mera.

Vi har ingenting emot, Sture Ericson, att sälja vapen till Finland och Jugoslavien. Det må så vara att två tredjedelar av vår vapenexport går till Europa. Men det är ett faktum att en tredjedel går till ett antal länder utanför Europa. Förhållandena i dessa länder är icke i överensstämmelse med de bestämmelser som finns i vapenexportlagen.

Angående frågan om utredningens storlek ville jag inte säga att den var tunn – det är bra om man kan få mindre utredningar. Jag ville säga att också innehållet är tunt, och att den innehåller en massa upprepningar av vad som har gällt tidigare. Jag reagerade mot detta. Då kan man inte säga att man har gjort en grundlig utredning.

Anf. 22 STURE ERICSON (s):

Fru talman! Resonemanget om att en del av exporten inte skulle vara i överensstämmelse med de regler som vi har handlar om Bertil Måbrinks och vpk:s egen tolkning av lagen. Regeringen och – såvitt jag förstår – de tre större oppositionspartierna är tämligen överens om tolkningen. Vpk har däremot här sin egen lagtolkning.

Vpk-arna vill inte ändra på lagen utan bara tillföra några riktlinjer, som redan tillämpas. Det är denna lilla ändring de vill ha. De är nöjda med lagen, men ställer inte upp på tillämpningen av den. Diskussionen handlar alltså om vpk:s tolkning av denna lag. Frågan rör ganska få länder; vi skall inte glömma att antalet vapenexportärenden totalt faktiskt räknas i tusental varje år. I något enstaka fall anser vpk att man borde göra en annan tillämpning av lagen.

Anf. 23 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Fru talman! Vpk föreslår en ändring av lagtexten. I nuvarande lydelse står följande:

”Krigsmateriel får inte föras ut ur riket utan tillstånd av regeringen, om ej annat följer av denna lag eller annan författning.”

Vpk har följande förslag:

Krigsmateriel får inte föras ut ur riket utan tillstånd av regeringen. Tillstånd skall inte beviljas till stat som

- a) befinner sig i väpnad konflikt med annan stat, oavsett om krigsförklaring har avgetts eller ej,
- b) är invecklad i internationell konflikt som kan befaras leda till väpnad konflikt,

- c) har inre väpnade oroligheter, eller
d) kan antas använda materielen för att undertrycka mänskliga rättigheter i strid med FN-stadgan.

Varför motsätter ni er så frenetiskt att detta blir lagtext? Vad är det för fel på vpk:s förslag till lagtext, Sture Ericson?

Anf. 24 STURE ERICSON (s):

Fru talman! När denna lag skrevs var riktlinjerna redan antagna av riksdagen. Dessa riktlinjer gäller för regeringens handläggning av lagen. Man övervägde att ta med det i lagtexten – jag tror t. o. m. att någon av hovrätterna föreslog det i sitt remissvar till utredningen.

Men man fann att det var en onödig sak att ta med. Enligt juristerna är ett av argumenten att de fyra kriterierna inte är uttömmande. Det finns också andra skäl än de som Bertil Måbrink räknade upp, som gör att regeringen kan vägra dispens.

Vi talar nog här om en lagteknisk fråga. Bertil Måbrink gör den till en stor politisk fråga. Det tror jag är fel.

Anf. 25 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Fru talman! De här reglerna finns nu som tillämpningsföreskrifter. Men för att skärpa dem vill vi föra in dem i lagen. Det är ändå en hårdare markering. Det är möjligt att man kan kringgå dem ändå, men vi menar att det skulle försvåra försäljning av krigsmateriel till Burma och till det amerikanska DIVAD-projektet om tillämpningsföreskrifterna införs i lagen. Bevisligen kringgår man dessa föreskrifter genom krigsmaterielexport till exempelvis Burma och DIVAD-projektet.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utrikesutskottets betänkande 11

Punkt 3

Mom. 1 och 3 (inköp, uppförande och iståndsättande av fastigheter för utrikesrepresentationen)

Utskottets hemställan bifölls med 152 röster mot 134 för reservation 1 av Margaretha af Ugglas m. fl.

Punkt 11

Mom. 1 (information om freds- och nedrustningssträvanden)

Utskottets hemställan bifölls med 219 röster mot 68 för reservation 3 av Sture Korpås och Gunnel Jonäng.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

Utrikesutskottets betänkande 12

Mom. 2 (Turkiet)

Utskottets hemställan bifölls med 263 röster mot 19 för reservation 1 av Bertil Måbrink.

Mom. 4 (kurder)

Utskottets hemställan bifölls med 269 röster mot 18 för reservation 2 av Bertil Måbrink.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Utrikesutskottets betänkande 13

Mom. 1-3

Utskottets hemställan bifölls med 267 röster mot 18 för reservationen av Bertil Måbrink. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 4

Utskottets hemställan bifölls.

5 § Föredrogs

Utrikesutskottets betänkande

1983/84:17 Tilläggsbudget III 1983/84, utrikesdepartementet (prop. 1983/84:125 delvis)

Utskottets hemställan bifölls.

6 § Den statliga verksamhetens styrning och organisation, m. m.

Föredrogs

konstitutionsutskottets betänkanden

1983/84:24 om den statliga verksamhetens styrning och organisation, m. m.

(prop. 1983/84:100 delvis) samt

1983/84:25 om förenkling av myndigheternas regler (prop. 1983/84:119).

Anf. 26 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Konstitutionsutskottets betänkanden debatteras i ett sammanhang.

Anf. 27 BIRGER HAGÅRD (m):

Fru talman! Problemen med den alltför stora byråkratin har på ett påtagligt sätt aktualiserats under senare år. Vi har fått en ansvällning av olika myndigheter och ett nät av regler, som för många ter sig hart när ogenomträngligt. Att det blivit så är relativt enkelt att förklara. Dagens omfattande statliga byråkrati är i första hand en produkt av välfärdsstaten. På område efter område har mindre visa men säkert välmenande lagstiftare

Nr 126

Fredagen den
13 april 1984

Den statliga verksamhetens styrning och organisation, m. m.

velat reglera den enskilda människans tillvaro. Det kan röra sig om att erbjuda vad som kanske uppfattats som en ökad säkerhet till liv och lem. Ett omfattande trygghetsparaply har byggts upp. Lika ofta har det varit fråga om att i opåkallat jämlikhetsnit vidta omfördelningar av olika slag. I varje särskilt fall då nya regler har uppställts har det varit nödvändigt att också inrätta en särskild myndighet med uppgift att effektuera de nya bestämmelserna. Ofta har den nya myndigheten börjat sin verksamhet i ganska blygsam skala, för att så småningom växa ut till icke sällan orimliga proportioner.

Samtidigt som den statliga förvaltningen vuxit ut till nuvarande omfattning har det kommit att bli allt svårare att utöva en effektiv styrning för de politiska beslutsfattarna. Man skulle kunna säga att regeringarna förgår men ämbetsmännen består. Regeringens möjligheter att styra verksamheten har reellt sett minskat, vilket i sin tur beror på en rad faktorer. Vi har fått allt fler ämbetsverk och myndigheter. Deras uppgifter har ökat kraftigt. De allt fler regler som uppställts har tvingat fram en omfattande delegering till myndigheterna. Regeringen klarar inte av en detaljstyrning. Ramlagstiftning och rambudgetering har gjort myndigheterna allt friare. Ämbetsmännens allt större professionalism har också stärkt deras ställning.

Hur skall det då, fru talman, vara möjligt att få till stånd en effektivare styrning från regeringens och riksdagens sida? Hur skall förenklingar kunna ske som underlättar framför allt medborgarnas vardagstillvaro? Hur skall ansvar kunna utkrävas på ett bättre sätt än nu? Det är frågor som ter sig naturliga att ställa i en demokrati, där målet självfallet är att de förtroendevalda i regering och riksdag skall ha en god kontroll över den verksamhet som de ställs till ansvar för av väljarna.

Det är möjligt att ett problem ligger i vår unika förvaltningstradition här i landet, med formellt självständiga ämbetsverk vid sidan av departementen. Då våra ämbetsverk byggdes upp på 1600-talet kom de formellt att sortera direkt under Konungen. Embryot till våra dagars regering med dess olika departement utgjordes av kanslikollegium, med en ställning som inte skilde sig från t. ex. kommerskollegiums, bergskollegiums eller amiralitetskollegiums. Kanske kan det ifrågasättas, om det inte skulle vara rationellt att göra slut på ämbetsverkens formellt självständiga ställning för att i stället, som fallet är i flertalet andra länder, inordna dem direkt i departementen. Då skulle vederbörande departementschef få det direkta politiska ansvaret, samtidigt som statsrådet också direkt skulle kunna styra myndigheten i fråga. Vi skulle slippa den rätt sorglustiga och enligt min åsikt ganska meningslösa granskningen från konstitutionsutskottets sida av olika statsråds förmenta "ministerstyre".

Nu skall det genast sägas – precis som förvaltningsutredningen har påpekat – att regeringen i många hänseenden är formellt oförhindrad att ta ett betydligt fastare grepp över rodret. Och riksdagen kan ställa större krav på regeringen i vad gäller redovisning av hur befogenheter och medel som överlåtits till regeringen har utnyttjats av denna eller av myndigheter som är ansvariga inför regeringen. Riksdagen kan sluta upp med att acceptera hänvisningar från regeringen till att olika frågor överlämnats till förvaltnings-

myndigheterna och för den skull inte får påverkas av regeringen. Det gäller enbart "ärende som rör myndighetsutövning mot enskild eller mot kommun eller som rör tillämpning av lag", som det heter i regeringsformens 11 kap 7 §. I alla andra frågor har förvaltningsmyndigheterna lydnaplikt gentemot regeringen.

Ett effektivt sätt att komma till rätta med den ökade byråkratiseringen vore – som vi moderater ser det – att avreglera en mängd områden, att röja upp i den bråte av onödigt lagstiftning och reglering som drabbat medborgarna i vårt land. Jag väntar mig emellertid, fru talman, ingen uppslutning av socialdemokraterna bakom sådana paroller. Där går sannolikt våra värderingar helt isär. Däremot förefaller det mig som om det ändå finns åtskilliga områden där full enighet kan uppnås mellan partierna i vad gäller ansvarsfrågan, beslutsfattandet och förenklingar av olika slag.

I konstitutionsutskottets betänkande nr 25 tas upp vissa slag av förenklingar, som föreslagits i proposition 119. Detta kommer närmare att behandlas av Gunnar Biörck i Värmdö. I KU:s betänkande 24 redovisas de många uppslag som motionsvis framförts för att åstadkomma lösningar på de problem som hänger samman med styrningen och organisationen av förvaltningen. De avstyrks dock praktiskt taget genomgående med hänvisning till pågående arbete inom t. ex. verksledningskommittén, stat-kommun-beredningen och en särskild arbetsgrupp inom civildepartementet. Till detta kommer också det arbete som utförs inom riksrevisionsverket och statskontoret.

Mot flertalet punkter i utskottets hemställan finns ingen erinran. Jag vill dock beröra två av reservationerna. I nr 1 tas särskilt upp konstruktiva förslag som har förts fram i en motion av Sten Svensson m. fl. I likhet med motionärerna anser de moderata reservanterna att som ett första element i en planmässig avreglering borde ingå att regeringen inte får besluta om nya regleringar, om inte fördelarna överstiger de samlade kostnaderna. Inte heller bör en ramlagstiftning tillåtas, som ger myndigheten möjlighet att i efterhand utvidga ett regelkomplex genom tillämpningsföreskrifter.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 1.

En gemensam borgerlig reservation knyter an till en moderat motion av Margit Gennser och Joakim Ollén. Den tar upp problemet med skatter och avgifter. I motiven till regeringsformen finns uttalanden om hur skillnaden mellan skatter och avgifter i vissa fall skall tolkas. De är dock allmänt hållna, och följaktligen kan svårigheter uppstå vid bedömningen av om en påлага skall betraktas som skatt eller avgift – en distinktion som i sin tur har avgörande betydelse för beslutsformerna. Därför är det nödvändigt att regeringen föranstaltar om en utvärdering av praxis och lägger fram ett förslag till åtgärder, som slår vakt om regeringsformens intentioner och hindrar en eventuell utveckling bort från dessa. En rensning i begreppsfloran bör också ske, så att beteckningen avgift bara används då det är fråga om en motprestation från samhällets sida som är direkt knuten till avgiften i fråga.

Jag yrkar bifall, fru talman, till reservation 4 i betänkande 24.

Jag vill också erinra om framför allt det ena av de två särskilda yttranden som har fogats till betänkande 24. I detta betonas att det är nödvändigt att

riksdagen får tillgång till oberoende och kvalificerad ekonomisk expertis som hjälp vid bedömningen av ärenden som får ekonomiska konsekvenser. Riksdagen är långt sämre ställd i detta hänseende än statsförvaltningen i övrigt. Men det är inte alldeles lätt att finna de från praktisk synpunkt lämpligaste formerna.

Det är svårt, fru talman, att sja om framtiden, men ett är säkert: Riksdagen kommer i framtiden att få många tillfällen att sysselsätta sig med frågor som rör statlig styrning av förvaltningen och hur avregleringar skall kunna ske på bästa sätt.

Anf. 28 BERTIL FISKESJÖ (c):

Fru talman! De frågor som behandlas i KU:s betänkanden är mycket omfattande och samtidigt rätt amöbaaktiga. De pöser ut åt olika håll, beroende på hur man klämmer på dem. Vidare är de av den karaktären att de griper in i olika utskotts sakområden. En hel del motioner som nära berör de aktuella frågorna behandlas också eller har redan behandlats i andra utskott. Detta gäller flera centermotioner, bl. a. en partimotion från centern om byråkratin.

Men detta är också ganska betecknande för vidden och omfånget av de frågekomplex som berörs i utskottets nu aktuella två betänkanden. Förvaltning och byråkrati sveper över alla samhällsområden och berör alla medborgare.

Lika övergripande är debatten. Förvaltningen har dock fått stå i första skottlinjen när friheten i kollektivsamhället diskuteras. Det är med förvaltningens alla förgreningar som den enskilde medborgaren i första hand kommer i kontakt. Det är i dessa kontakter som trycket känns.

Den frihetsdebatt som förs i vårt land är nyttig och nödvändig, även om den ibland har klara övertoner. Jämfört med det förtryck som en stor del av världens människor utsätts för – i kommunistdiktaturer och i militärdiktaturer – är naturligtvis det mesta som klagas över i vårt land rätt uthärdligt. Friheten är en i de flesta av världens länder hårt nertrampad planta.

Men detta förringar givetvis inte vikten av att vi i vårt land är medvetna om att den enskildes frihet kan vara hotad även hos oss, om än på annat sätt – tvärtom. Vi måste vara vakna för alla tendenser till att vi glider in i något slags skymningstillstånd, där den enskilde de facto snärjs in allt hårdare och blir alltmer låst av regelsystem och alltmer myndighetsberoende. Det är således en mycket angelägen uppgift att styra samhällsutvecklingen så att den enskilda människans reella frihet vidgas.

Det är viktigt att komma ihåg att grunden för förvaltningens väldiga expansion, grunden för byråkrati och krångel är att ivriga lagstiftare i detta hus staplat det ena lagstiftningskomplexet över det andra till ett intrikat och för den enskilde ibland nästan ogenomträngligt mönster. Det har funnits en allmän tendens till att skapa alla möjliga former av regleringar, ofta med största välvilja och med rättvisekrav som bärande motiv. Härvidlag har vi fått erfara att det goda ibland blivit det bästas fiende. Av detta bör vi naturligtvis ta lärdom. Reformerna fungerar inte så som det varit tänkt. Fiffighet i vad gäller

att förstå och utnyttja gällande bestämmelser blir en viktig egenskap i ett slags allas krig för sig själva i en djungel av regler, villkor och undantag.

Det är således hög tid att rensa och förenkla. Ett särskilt och också mycket viktigt skäl för detta är att tilltron även till för samlevnaden helt nödvändiga bestämmelser annars kan knäckas.

Denna rensning och förenkling är i första hand en uppgift för riksdagen som lagstiftare, eftersom det är från riksdagen regelsystemet utgår. Men det är naturligtvis nödvändigt att regering och förvaltning drar huvudparten av det lass av förberedelser som krävs.

Detta är en komplex uppgift, och den kräver politiskt omtänkande på många områden. Och det är väl här en av de grundläggande svårigheterna ligger. Det krävs omprövningar på det skattepolitiska området, på det socialpolitiska området och på många andra känsliga områden. Syftet måste vara att uppnå en högre grad av enkelhet och effektivitet än vad som f. n. gäller.

I centerns motioner i det här ärendet till årets riksdag – och de är många – har vi visat på en rad vägar som man har att gå för att på ett mer fundamentalt sätt ändra ett genomreglerat samhälle till ett mera frihetligt. Det gäller byggregleringen, datoranvändningen, frågor inom skatteområdet, regelgivningen för kommunerna. Vi har markerat vår ståndpunkt i ett stort antal frågor, där vi gått emot socialdemokraterna, som med stor iver fortsätter att ytterligare kollektivera och komplicera tillvaron för de enskilda människorna. Centerns grundsyn i dessa frågor är således en annan än regeringspartiets.

I de nu aktuella betänkandena berörs bara en liten del av dessa frågor. Man kan säga att de grundläggande frågorna endast tangeras, utom i ett par avseenden.

Styrningen av förvaltningen och förvaltningens organisation och arbetsformer är naturligtvis i sig viktiga frågor, och man skall inte tveka att ta itu med dem. Men det är viktigt att hålla i minnet vad jag tidigare har sagt, nämligen att grunden för en komplicerad förvaltningsapparat är de beslut som utgår från detta hus. Men såvitt angår frågor om styrning, organisation, arbetsformer och liknande inom förvaltningen, som är det egentliga ärendet i utskottets betänkande nr 24, ger betänkandet inte så särskilt mycket i sak. En lång rad av de frågor som tas upp är föremål för utredningar eller har utretts. Ett ganska omfattande arbete på detta område initierades ju av de tidigare regeringarna Fälldin. De initiativen börjar nu blomma ut. Det är naturligtvis bra att den socialdemokratiska regeringen visar klara tendenser till att vilja fortsätta det arbete som tidigare har inletts.

Men detta innebär ju inte att de frågor som verkligen tas upp och diskuteras i utskottsbetänkandet är oviktiga. En betydelsefull fråga gäller hur man skall kunna begränsa den flod av bestämmelser som strömmar ut från myndigheterna. Den frågan har aktualiserats, bl. a. i en centermotion med Kjell A. Mattsson som första namn. En av de vägar som där anvisas är att begränsa den s. k. ramlagstiftningen som florerat flitigt.

Det skall inte förnekas att det funnits goda motiv för ramlagstiftning.

Den statliga verksamhetens styrning och organisation, m. m.

Tanken har varit att riksdagen endast skall ange de grundläggande reglerna och principerna. Tillämpande myndigheter skall därefter få möjlighet att handla efter vad som förefaller rimligt i de särskilda fallen. Man skulle således kunna låta det sunda förnuftet råda och därmed undvika en stelbent regel tillämpning tvärtemot vad alla inblandande kunde tycka vara självklart. Det ligger alltså en hel del sunt förnuft i själva principen med ramlagstiftning.

Men nu har det i hög grad inte fungerat på detta sätt. Förvaltningsmyndigheter tycks ropa efter strikta regler. Om dessa inte finns i de grundläggande lagkomplexen, fyller myndigheterna på i riklig mängd och resultatet blir stora komplex av regler som binder upp handläggningen av de konkreta fallen på ett sätt som i grunden strider mot själva tanken med ramlagstiftning. Vad som händer är således att myndigheterna i enlighet med sin subdelegering träder in som lagstiftare, även om benämningen för dessa regler inte är lag. Man får ett regelsystem som på väsentliga punkter ibland kan avlägsna sig en god bit ifrån det som var riksdagens avsikter med de ursprungliga dokumenten. Hela regelsystemet blir utomordentligt svåröverblickbart.

Alternativet till detta är att riksdagen i sitt lagstiftningsarbete anstränger sig att åstadkomma en sådan klarhet och fyllighet att behovet av fyllnadsbestämmelser minskar. Detta innebär att en betydande del av regelgivningen återförs dit där den egentligen hör hemma, nämligen till riksdagen. Det kommer inte – det kan man förutse – att minska riksdagens arbetsbörda, och det kommer säkerligen inte heller att underlätta kompromisser. Men det bör leda till ett bättre och mera överblickbart regelsystem på olika områden.

Utskottet har också tagit fasta på vad som sägs i motionen. Utskottet framhåller nämligen på s. 22 att det är "angeläget att ta till vara möjligheterna att precisera riksdagens och regeringens normgivning och de befogenheter som delegeras till myndigheter. Detta är viktigt inte minst för myndigheternas möjligheter att tolka och genomföra de intentioner som ligger bakom riksdagens och regeringens beslut. --- En minskad användning av ramlagstiftning bör vara en viktig del av ambitionen att förenkla och rationalisera regelsystemet."

Här har alltså ett centerkrav blivit tillgodosett. På andra punkter har vi däremot inte fått gehör för centerkraven hos utskottsmajoriteten, vilket framgår av de reservationer som vi har fogade till utskottsbetänkande 24. Dessa reservationer kommer Bengt Kindbom att behandla senare i debatten.

Vissa av de frågor som behandlas i betänkande 24 har nära samband med vad som kommer i betänkande 25. Detta betänkande gäller enligt rubriken förenkling av myndigheternas regler. Det är en något för ambitiös rubrik. Vad det gäller är i huvudsak en förändring av terminologin när det gäller myndigheternas regelgivning och i samband därmed en översyn av regelsystemet. Men detta är naturligtvis inte utan intresse. Den flod av dokument som i ramlagstiftningens kölvatten flödat ut från myndigheterna har haft mycket skiftande karaktär, vilket gjort det svårt för handläggare, kommuner och allmänhet att veta när det har varit fråga om bindande föreskrifter eller goda råd i största allmänhet. I stor utsträckning har alla funderingar från överordnade myndigheter kommit att uppfattas som bindande.

Särskilda bekymmer har termen anvisningar medfört. Nu vill man enligt propositionen rensa ut anvisningar som beteckning för bindande föreskrifter. Det är bra. Men märkligt nog vill regeringen och även utskottsmajoriteten behålla termen som en alternativ benämning på icke bindande föreskrifter. Det innebär enligt vår mening – det vill säga centerreservanterna – att förvirringen i betydande grad kvarstår. Därför bör termen rensas ut helt och hållet. Avser man att dokument som går ut från myndigheter till underlydande inte skall vara bindande bör det klart framgå att det är detta som är dokumentets innebörd. Det är således icke bindande råd det gäller. Det bör också klart framgå. Det är innebörden av reservation 2, som jag ber att få yrka bifall till.

I betänkande 25 behandlas också frågan om publicering av författningar av olika statsrättslig valör inom sammanhållna sakområden. Här har regeringen och utskottsmajoriteten kommit till den konstiga slutsatsen att myndigheterna i sina regelsamlingar inte skall få trycka de grundläggande dokumenten som publiceras i svensk författningssamling. Det innebär att handläggare av olika kulörer tvingas hålla sig med dubbla regelsamlingar för att få tillgång till samtliga akter som rör avgränsade områden. Majoriteten tror tydligen att man kan spara pengar på detta. Förutom att systemet är synnerligen opraktiskt, kan man förutse att stencilapparaterna kommer att gå för fullt för att man skall få hanterliga och praktiska författningssamlingar. Därmed går den vinning upp i spinnningen som majoriteten tror sig nå. Vi centerpartister yrkar i reservation 5 på en förnuftigare ordning som innebär att myndigheters författningssamlingar skall få göras kompletta för den verksamhet de gäller.

I vår motion och i reservation 5 menar vi vidare att det är viktigt att myndigheterna, samtidigt som de gör en sammanställning av sina regelsystem – det är i förbigående sagt rätt förunderligt att detta inte skett över hela linjen tidigare – bör bedriva en aktiv rensningsverksamhet. Det kan inte vara vettigt att fösa samman författningar som är överspelade eller onödiga. Tillfälle till utrensningar bör vara rätt givet i detta sammanhang.

Vidare menar vi att regeringen bör återkomma till riksdagen med en redovisning av effekterna av det initierade förenklingsarbetet. Om inte denna press finns, tror vi att det kan bli litet si och så med de i och för sig stolta parollernas förverkligande.

Med detta ber jag att få yrka bifall också till reservation 5.

Innan jag slutar, fru talman, vill jag fästa uppmärksamheten på utskottets skrivning med anledning av en motion av Martin Olsson. I motionen redovisar han ett väldokumenterat fall när en myndighet i en handbok bortsett från vad riksdagen uttalat. Det är tyvärr inget isolerat fall. Myndigheter har ibland en benägenhet att nöja sig med vad regeringen säger i propositioner. Så får det inte vara. Det är riksdagens beslut och riksdagens motivuttalande som gäller, och detta är myndigheterna också skyldiga att rätta sig efter. Detta är också utskottets nu framförda, otvetydiga mening. Man får hoppas att myndigheterna med denna skrivning i botten skärper sig och lär sig var lagstiftningsmakten ligger enligt vår författning.

Fredagen den
13 april 1984

*Den statliga verk-
samhetens styrning
och organisation,
m. m.*

Anf. 29 KARIN AHRAND (fp):

Fru talman! Nu får du gå upp och försvara byråkraterna, sade en av kollegerna till mig alldeles innan jag skulle börja mitt anförande. Och det kan jag väl göra. Jag tycker kanske att en sådan här debatt om byråkrati också bör innehålla några ord till försvar för de människor som skall tillämpa alla lagar – krångliga eller inte – som vi stiftar här i riksdagen.

Det är populärt att skälla och gräla på byråkrati och byråkrater. De klagomålen är ofta befogade, men inte alltid, och det tycker jag kanske skall sägas ifrån. Jag tycker att det skall sägas ifrån att de flesta regler som kommer till – nästan alla är väl av upphovsmannen betraktade såsom goda regler – har ett gott syfte i varje fall, precis som de flesta byråkrater, dvs. nästan alla tjänstemän, är öförvitliga och faktiskt besjälade av en önskan att göra ett gott jobb. Det måste ändå hela tiden vara utgångspunkten. Hela Sveriges riksdag sitter här med uppgift att stifta lagar, och det är väl ändå avsikten att det skall vara en god uppgift. Sedan går det som vi alla vet inte så bra ibland. Resultatet blir inte vad vi hade tänkt oss. Det kan hända att ett överambitiöst statsråd eller ett överambitiöst departementsråd, som vill bli generaldirektör, eller en ambitiös riksdagsman som vill visa, om inte annat så i hemorten, att man har gjort nytta, under den allmänna motionstiden kommer med förslag som i och för sig skulle kunna vara bra men som kanske ändå är litet onödiga. På det sättet växer byråkratin mycket lätt, eftersom vi inte håller emot tillräckligt.

Därför har vi med tiden allihop blivit eniga om att byråkratin måste begränsas. Vi har också, tror jag, blivit eniga om att det är lättare att tala om detta än att göra någonting.

I en partimotion har vi folkpartister därför sagt: Det finns inga enkla sätt att begränsa byråkratin. Lika väl som den i stor utsträckning har utvecklats genom många olika politiska beslut, måste den begränsas i första hand genom politiska beslut. Det finns intentioner i den vägen på många håll, och den första samlade antibyråkratipropositionen kom 1979 under folkpartiregeringens tid. Även den nuvarande regeringen och Fälldinregeringar under tidigare år har gjort många intressanta försök att begränsa byråkratin. Men än så länge är det mest en fråga om opinionsbildning. De praktiska förenklingarna har inte varit så många.

Mot denna bakgrund krävs en stark politisk viljeinriktning. Det är viktigt att riksdagen själv formulerar mål och tar ansvar för konsekvenserna, eller att regeringen gör det. Vi kan inte i allt överlämna det till myndigheterna. Det krävs vidare en successiv bearbetning av de regelsystem som finns – ett tålmodigt arbete för att utveckla andra, bättre systemlösningar eller förenkla på annat sätt.

Detta är vad som skrivs i en folkpartimotion om minskad lagstiftning och annan reglering. I den motionen ges det också exempel på frågor som lagstiftare måste ställa sig innan varje politiskt beslut fattas.

Vi menar att föreskrifter, förbud, tillstånd och inspektioner inte med säkerhet alltid är det rätta styrmedlet för samhället på områden där styrning kan behövas. Det borde vara möjligt att i vissa fall använda andra styrmedel,

ekonomiska sådana eller kontroll av system. Vi är också positiva till tanken på någon form av frizoner.

Vi visar alltså i vår motion på ännu fler möjligheter till förenkling av statligt regelsystem än vad som har framkommit i det betänkande som vi nu debatterar. Vi visar också hur förenklarbetet skulle kunna bedrivas i fortsättningen. Jag skall inte trötta kammarens ledamöter med att räkna upp alltihop. Jag noterar bara att majoriteten har besvarat motionen, vilket normalt sett betyder en vänlig, positiv behandling. Jag anser att man hade kunnat tillstyrka den. Vi är ändå alla rörande ense om målet för en avbyråkratisering på det statliga området.

Jag vill till slut yrka bifall till den reservation som bär mitt namn.

Anf. 30 YNGVE NYQUIST (s):

Fru talman! Jag skall börja med att omdelbart yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan i dess helhet i betänkande nr 24 och avslag på samtliga till betänkandet fogade reservationer.

Jag skall härefter försöka ge en översikt av utskottets handläggning av underlaget till betänkandet. Dess grund är dels vissa avsnitt ur årets budgetproposition, dels inte mindre än 26 motioner som i huvudsak berör statlig förvaltning. Enligt propositionen, bil. 15, bedrivs ett stort förberedelsearbete i civildepartementet, som skall leda till ett program för den offentliga sektorns utveckling och förnyelse. Det programmet beräknas vara klart 1985.

En utgångspunkt för programarbetet är att de offentliga organens tjänster till medborgarna skall kunna tillhandahållas med en större effektivitet och en större lyhörighet för människornas behov. För att man skall kunna nå detta mål behövs förbättringar i fråga om styrinstrument och regelverk. Propositionen förutsätter också som något avgörande det intresse och engagemang som kan utvecklas av medborgarna, förtroendevalda, medlemmar i organisationer och folkrörelser, liksom av de anställda hos stat och kommun.

Utskottets betänkande är uppdelat i avsnitt. Därvid behandlas bl. a. statliga myndigheters styrning, det statliga regelsystemet, länsförvaltning och länsdemokrati.

Först några kommentarer till frågan om statliga myndigheters styrning.

Under sommaren 1983 lämnade förvaltningsutredningen sitt betänkande (SOU 1983:39) Politisk styrning-administrativ självständighet. Civilministern har uttalat att det med hänsyn till de förändrade krav som ställs på statsförvaltningen är viktigt att regeringen utnyttjar de befogenheter som följer av grundlagen. Men han varnar också för att det inte är rationellt med en långtgående detaljreglering av myndigheternas verksamhet. Därför anser han det nödvändigt att komplettera och i viss mån ersätta sådan detaljstyrning med andra åtgärder. Statsmakterna måste utforma målen för myndigheternas verksamhet klarare och mer entydigt.

Riksrevisionsverket och statskontoret anses genom sina verksamheter ha särskilda förutsättningar att medverka i detta arbete. Under året har bl. a. en särskild kommitté, verksledningskommittén, (C 1983:04), tillsatts, med

Fredagen den
13 april 1984

Den statliga verksamhetens styrning och organisation, m. m.

uppgift att se över myndigheternas ledning.

En av de frågor som denna kommitté skall behandla är lekmannastyrelsernas ställning. Man skall analysera formerna för rekryteringen av ledamöter i förvaltningsmyndigheternas styrelser. En frågeställning är: Bör förtroendevalda från riksdag, landsting eller kommuner sitta med i styrelserna, t. ex. för att tillgodose lika och liknande intressen? Det betonas i direktiven att frågan om ordförandeskapet har stor betydelse. I dag är oftast myndighetens chef ordförande i styrelsen. Utredningen åläggs att undersöka fördelar och nackdelar med en sådan ordning.

Sedan några ord om förenkling av det statliga regelsystemet. Låt mig anföra ett exempel: I november 1983 tillkallade regeringen en särskild arbetsgrupp med uppgift att till behandling ta upp den statliga normgivning- en gentemot näringslivet. Arbetsgruppen bör föreslå i vilka avseenden berörda författningar bör ändras.

Inom arbetarskyddsstyrelsen pågår f. n. en genomgripande omarbetning av äldre regelsystem. Målsättningen är att inom en treårsperiod ersätta ca 250 anvisningar och meddelanden från tiden före arbetsmiljölagens ikraftträdande med ungefär hälften så många föreskrifter.

Ett annat område är planerade försök att förbättra samordningen mellan författningsreglerad statlig och kommunal planering. Härvid nämns det förslag om försöksverksamhet med ökad kommunal självstyrelse i vissa kommuner – s. k. frikommuner – som nyligen lagts fram till riksdagen. Avsikten är att regeringen skall kunna ge kommunerna dispens från vissa statliga regler.

Det här visar – menar utskottsmajoriteten – att nu behandlas vårt regelsystem och den statliga styrningen av samhällsverksamheten ur en rad olika aspekter. Det sker såväl inom regeringskansliet som inom ramen för särskilt bedrivet utredningsarbete.

Det tredje avsnittet gäller länsförvaltning och länsdemokrati.

Ett antal länsnämnder tillkom under 1940- och 1950-talen. Den regionala förvaltningen har sedan dess fått allt större betydelse. 1970 års länsförvaltningsreform gav länsstyrelserna en lekmannastyrelse. Reformen gav också länsstyrelserna ansvar för samordningen av de statliga verksamheterna i länet. Länsdemokratiutredningen, SOU 1982:24, lade fram sitt slutbetänkande i april 1982. Civilministern uttalar i budgetpropositionen att politisk enighet har nåtts i huvudfrågan, nämligen att man skall undvika rent organisatoriska förändringar mellan statlig förvaltning och kommunal självstyrelse samt att man inom den statliga förvaltningen skall öka samordningen och därvid stärka länsstyrelsens roll.

De många motionerna rör, som jag sade inledningsvis, förutom nämnda huvudavsnitt, styrning av statliga företag, förläggning av sammanträden i statliga myndigheter, avgiftsmaktens tillämpning, nämnder och råd inom statsförvaltningen. De flesta motioner har av utskottet ansetts besvarade med hänvisning till pågående berednings- eller utredningsarbete. Förslaget om s. k. gruppuppseanter i länsstyrelse är numera genomfört. Det ingår i verkledningskommitténs uppgift att utreda uppseanters närvarorätt. Åter-

stoden av motionerna har avstyrkts.

Många av de aspekter på den offentliga verksamheten som berörs i motionerna beaktas således, bl. a. i pågående utredningsarbete. Det är förstaeligt, fru talman, om konstitutionsutskottet mot denna bakgrund inte vill förorda ytterligare utredningsinsatser. Det finns ändå – vilket har framgått av de tidigare talarnas anföranden – en viss enighet på detta område.

Jag noterade bl. a. att Hagård talade om trygghetsparaplyet och vidare naturligtvis om behovet av avreglering. Det är sant som Hagård säger – där finns det en klar gräns mellan socialdemokraterna och moderaterna.

När det sedan gäller den reservation där det talas om att fördelarna skall överstiga kostnaderna vill jag sätta ett stort frågetecken för hur det skall kunna redovisas.

Fiskesjö talade om de ivriga lagstiftarna som låter det goda bli det bästas fiende. Jag tycker nog att det är att karikera det som har gjorts i samhället. Han anförde själv en rad skäl för ramlagstiftning och ansåg att den tillämpad med en god portion sunt förnuft kan betyda ett visst framåtskridande.

Karin Ahrland, som ju själv har ett antal år som byråkrat bakom sig, hade en del gott att säga om både byråkrater och byråkrati och om regler vilkas syfte är gott.

I utskottets betänkande nr 25 behandlas proposition 1983/84:119 jämte motion. I propositionen föreslås en del åtgärder för att myndigheternas föreskrifter och övriga regler skall bli enklare och klarare och för att regelbeståndet i samhället inte skall bli alltför omfattande. Termen "anvisningar" är föremål för behandling i propositionen, i huvudsak för att myndigheterna i fortsättningen skall undvika termen.

I första delen av mitt anförande förde jag ett resonemang om utskotts- betänkande nr 24. Därvid påpekade jag att det statliga regelsystemet är föremål för översyn i regeringskansliet och inom ramen för särskilda utredningsinsatser. Jag finner inte anledning att upprepa tidigare förd argumentering.

Med den kortfattade motiveringen ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan även i betänkande nr 25 och avslag på till betänkandet fogade reservationer.

Anf. 31 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Fru talman! Jag finner det intressant att kunna konstatera att Yngve Nyquist bekräftar det som väl inte bara jag utan också många andra alltid haft på känn, nämligen att socialdemokraterna vill reglera medan vi moderater vill avreglera. Där går det förvisso, som vi båda har konstaterat, en skiljelinje mellan oss.

Yngve Nyquist kunde inte förstå hur man skulle kunna klara ut i vilken utsträckning fördelar överväger kostnader när förslag läggs fram i riksdagen. Det är väl just detta som är problemet. Hade man försökt göra det, hade vi naturligtvis inte befunnit oss i den situation som vi nu befinner oss i, med ett våldsamt budgetunderskott och en lika våldsam apparat med regler av olika slag. Att kunna se om fördelarna överväger kostnaderna är ju inte fråga om

Fredagen den
13 april 1984

Den statliga verksamhetens styrning och organisation, m. m.

någoting annat än att kunna göra bedömningar och til syvende og sidst använda sunt förnuft.

Anf. 32 BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Fru talman! När det gäller den senast berörda frågan instämmer jag med Yngve Nyquist. Jag har svårt att se hur man skulle kunna realisera det moderata kravet. Om man inte kan anvisa några för förnuftet begripliga vägar på vilka det skulle kunna realiseras är det ju inte mycket med det. Att man helt allmänt skall kunna väga fördelar mot nackdelar är givet, och det försöker vi väl alltid göra, men frågan . . .

Anf. 33 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Den medgivna repliken avsåg Yngve Nyquists anförande.

Anf. 34 BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Fru talman! Det sammanhänger med vad Yngve Nyquist sade, eftersom han behandlade den här frågan.

De problem vi har diskuterat och som Yngve Nyquist berörde i sitt anförande gäller egentligen – för att använda en marxistisk term – själva överbyggnaden. Vad jag i mitt inledningsanförande försökte säga var att vi naturligtvis kan rationalisera förvaltningen, vi kan förenkla regler och vi kan förbättra förvaltningsrutiner, organisation osv. Det angriper emellertid inte de grundläggande problemen. De grundläggande problemen skapas av att vi staplar lagsystem ovanpå varandra utan att redan från början ordentligt tänka igenom hur man skall kunna få en mera enkel och rationell ordning.

Jag tror inte att vi kan få någon påtaglig och mera genomgripande avbyråkratisering om vi inte går den vägen. Det är ju nästan litet löjligt ibland när man t. o. m. ser politiker gå ut och anklaga skattemyndigheter för att de visar iver att driva in de skatter som riksdagen har beslutat om, i enlighet med de regler som riksdagen också har beslutat om. Det är ju skattemyndigheternas skyldighet att göra detta. Att dessa regler ibland kan verka helt orimliga beror på att vi inte har varit vaksamma i den här kammaren. Då får vi ta på oss ansvaret för detta och se till att vi får ett skattesystem som är enkelt och lätthanterligt. Där finns sannerligen mycket att göra. Det är ett lappverk av Guds nåde, och detsamma gäller på andra områden.

Yngve Nyquist kommenterade inte mina pläderingar för våra reservationer. Jag tycker t. ex. att det är litet konstigt att myndigheterna inte på ett rationellt sätt skall kunna lägga upp sina författningssamlingar, när de nu skall göra genomgången. Jag tycker också att det är konstigt att man i samband med den genomgången inte skall kunna göra de utrensningar som behövs och som man bör kunna få ögonen på just när man gör regelsammanställningarna.

Mina yrkanden om bifall till de centerreservationer som är fogade till konstitutionsutskottets betänkande 25 kvarstår alltså.

Anf. 35 KARIN AHRLAND (fp) replik:

Fru talman! Yngve Nyquist var artig och gav mig chans till en replik. Det tackar jag naturligtvis väldigt mycket för. Jag tänker dock inte lägga ut texten, för jag tror inte, fru talman, att det blir vare sig mer eller mindre byråkrati i Sverige om vi förlänger debatten mycket mer.

Jag skulle bara vilja göra ett tillägg. Ibland har jag, när jag har suttit i konstitutionsutskottet, tänkt mig, att om vi lade ett frivilligt stopp på oss själva och inte år efter år motionerade om samma saker utan bara gjorde det var tredje år, skulle vi i konstitutionsutskottet kunna ägna mycket mera tid och studium åt de frågor vi tar upp till behandling. Därmed skulle vi kanske kunna få en mera konstruktiv debatt, och riksdagen skulle kunna hjälpa regeringen mer när det gäller avbyråkratiseringen.

Anf. 36 YNGVE NYQUIST (s) replik:

Fru talman! Vad som varit utmärkande för de tidigare talarna är de skillnader som finns mellan de borgerliga partier som de företräder och socialdemokratin, som jag företräder.

Några ord till Karin Ahrland. I den motion som hon åberopar i reservationen och i sitt inlägg talas det om att det krävs en stark politisk viljeinriktning för att åstadkomma en förändring. Detta motiveras i ett tiotal punkter. En av dem, som jag tycker är litet märklig och som det skulle vara intressant att få en utläggning om, lyder: Är det nödvändigt att reglera verksamheten så in i minsta detalj?

Det finns ju en viss motsättning mellan de borgerliga partierna. En del är rädda för regelsystem och en del vill ha en annan form av reglering.

I den folkpartistiska motionen 1119 heter det:

”En starkt bidragande orsak till byråkrati är *kravet på likabehandling* (millimeterrättvisa). Är man beredd att ge avkall på detta krav kan en betydande upprepning ske.”

Hur skall det gå till att ge avkall på kravet på likabehandling, Karin Ahrland, som själv har erfarenhet som byråkrat?

Anf. 37 KARIN AHRLAND (fp) replik:

Fru talman! Det var tydligen två frågor som jag fick av Yngve Nyquist. Den ena handlade om fråga nr 3 bland de tio frågor som vi räknar upp i vår motion: ”Är det nödvändigt att reglera verksamheten så in i minsta detalj?” Jag vill påpeka att detta alltså är en av tio frågor som vi anser att lagstiftaren skall ställa sig. Det kan i enskilda typer av frågor vara nödvändigt att reglera verksamheten in i minsta detalj, men man skall ställa sig den här frågan innan man skriver lagtexten eller författningstexten. Det är det som är meningen, och det tror jag faktiskt att Yngve Nyquist och alla andra skulle kunna ställa upp på.

Yngve Nyquist var bekymrad över att det talas om att man ibland måste avstå från kravet på likabehandling. Ja, Yngve Nyquist, jag tror inte att man skall utgå från att det går att skapa millimeterrättvisa i något samhälle. Självfallet skall det vara lagstiftarens ambition. Det är självklart att vi betalar

Fredagen den
13 april 1984

Den statliga verksamhetens styrning och organisation, m. m.

skatt efter tabeller och att det i det avseendet är en fullständig likabehandling. Det är självfallet också så att vi skall betala samma avgift när vi besöker en läkare, t. ex. inom landstinget i Falun. Det är självfallet bra om alla får samma barnbidrag, såsom fallet är i Sverige. Men om vi enbart har denna likhet som rättesnöre i alla sammanhang, då blir det byråkrati och krångel, en byråkrati som vi alla bör bekämpa.

Anf. 38 BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Fru talman! Jag noterar att Yngve Nyquist – eller någon annan – inte har argumenterat mot de reservationer som centern fogat till betänkande 25. Jag tillåter mig då att konstatera att det tydligen är ett rent förbiseende från majoritetens sida att man inte biträtt dessa reservationskrav.

Anf. 39 YNGVE NYQUIST (s) replik:

Fru talman! Jag vill erinra Bertil Fiskesjö om att en av era motioner, nr 1353, som åberopas i reservationen, innehåller fem punkter som avslutas med frågor rörande länsdemokratin. Vi vet vilka skiljelinjer som där finns mellan socialdemokraterna och centern. Dessutom argumenteras i den punkten för bibehållande av landstingen. Jag är därvidlag helt av samma uppfattning, varför det inte finns någon anledning att polemisera mot Fiskesjö. Om Hagård hade framfört liknande synpunkter, hade det däremot kanske funnits skäl att ta upp en argumentering.

Förste vice talmannen anmälde att Birger Hagård och Bertil Fiskesjö anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 40 NILS BERNDTSON (vpk):

Fru talman! Frågorna om den statliga verksamheten på länsplanet har debatterats länge. De intressen som i den debatten framför allt står mot varandra är strävan att öka det lokala inflytandet och strävan att bevara en övergripande riksplanering. Dessa strävanden behöver dock inte nödvändigtvis vara oförenliga.

Länsdemokratikommittén har redovisat olika förslag till förändringar. Vissa av dessa tar regeringen fasta på och för fram i årets budgetproposition. På några punkter går dock regeringen emot kommittémajoritetens förslag. Det gäller bl. a. inriktningen av det fortsatta arbetet med länsdemokratifrågorna. Det är visserligen sant att remissopinionen varit delad och i vissa avseenden ifrågasatt kommitténs förslag. Frågan är dock om inte civilministern haft väl bråttom med att avfärda förslagen.

Konstitutionsutskottet ansluter sig till bedömningarna i budgetpropositionen om inriktningen av det fortsatta arbetet med länsdemokratifrågorna. Från vpk har vi anmält tveksamhet till om denna inriktning på vissa punkter är tillräcklig. Vi har dock inte funnit anledning att reservera oss och detta främst därför att vi är övertygade om att sista ordet ännu inte är sagt i denna fråga med det som anförs i budgetpropositionen. Debatten kommer att gå

vidare kring de frågeställningar som länsdemokratikommittén har aktualiserat. Dessutom är det ju så att nya utredningar sysslar med näraliggande problemställningar.

Trots det faktum att civilministern i budgetpropositionen avvisat vissa förslag från länsdemokratikommittén kan man utläsa att även han är medveten om att frågorna därmed inte är avförda från dagordningen. Han anför nämligen att länsnämnderna liksom länsstyrelsen kan komma att påverkas av förslag från pågående utredning.

Vi har mot den bakgrunden nöjt oss med ett särskilt yttrande till utskottsbetänkandet. Det blir säkert tillfälle att återkomma till dessa frågor.

Fru talman! Låt mig till sist notera att Bertil Fiskesjö i debatten åberopade marxismens begrepp rörande statsapparaten. Jag hoppas att han skall gå vidare på den vägen och hitta värdefulla kunskaper om samhällsutvecklingen.

Anf. 41 GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Fru talman! Som Birger Hagård angav skall jag något kommentera konstitutionsutskottets betänkande 25, som handlar om regeringens proposition 1983/84:119 om förenkling av myndigheternas föreskrifter, anvisningar och råd jämte därtill knutna motioner.

Låt mig från början säga att vår nye justitieminister har haft turen att få signera en av de bättre propositioner som regeringen på senare tid – ja, över huvud taget – har lagt fram. De reservationer som har lämnats från moderater och centerpartister i konstitutionsutskottet innebär huvudsakligen att man inte anser att regeringen har gått tillräckligt hårt fram utan hejdat sig på halva vägen.

I propositionen redovisar justitieministern på ett föredömligt sätt vad han kallar "problem med den nuvarande ordningen". Dessa problem härrör ur det fundamentala faktum att Sveriges rikes lag f. n. omfattar ca 3 000 sidor, till stor del med fin stil, samtidigt som det årligen publiceras ytterligare 3 000 sidor, innehållande 1 200 författningar, i Svensk författningssamling och 3 500 författningar, omfattande 9 000 textsidor, i av olika myndigheter utgivna trycksaker. Härtill kommer broschyrer och liknande alster, där myndigheterna försöker översätta författningarna till för gemene man begripligt språk. Sammanlagt blir detta 15 000 sidor per år för den svenska "allmänheten". Denna situation är och förblir orimlig. I ett sådant samhälle är fiktionen att medborgarna skall känna till lagen – eller lagarna – helt orimlig. Principen att "okunnighet om lagen friar ej från straff" blir till ett grovt hån. Vi svävar alla dagligen och stundligen i "egentliga" och "oegentliga" rättsvillfarelser. Och den gamle landsfiskalens indelning av mänskligheten i häktade och ännu inte häktade ter sig mer och mer adekvat. Den allra nödvändigaste åtgärden till "förenkling av myndigheters föreskrifter, anvisningar och råd" är att drastiskt reducera den ofantliga lagmassa, ur vilken förordningar, föreskrifter och råd hämtar sin näring. Den uppgiften är en uppgift för oss här i riksdagen, för det är vi som stiftar lagarna, och vi gör det uppenbarligen ofta utan att tillräckligt ha tänkt igenom den vidare

Nr 126

Fredagen den
13 april 1984

Den statliga verksamhetens styrning och organisation, m. m.

händelsekedjan, som tar sig uttryck i regeringens förordningar, myndigheternas verkställighetsföreskrifter av växlande dignitet och deras informationssekreterares mer eller mindre färgglada broschyrer. Så sker undan för undan en tolkning och omtolkning av vad riksdagen tror sig ha beslutat, och det uppstår en mängd "problem"; som justitieministern uppriktigt redovisar på s. 8 och 9 i propositionen, nämligen:

Reglerna är så många och svåra att inte ens "regelproducenterna" själva kan hålla reda på dem. Man vet inte heller varifrån de ursprungligen härstammar och vad som är myndigheternas fria uppfinningar. Regelspråket är ofta snårigt, och författningar kungörs inte alltid på föreskrivet sätt. T. o. m. regeringen har förlorat kontrollen över myndigheternas "normgivning", vilket konstitutionsutskottet påpekat redan vid 1980/81 års riksmöte. Den juridiska avart som kallas ramlagstiftning har mer eller mindre befriat lagstiftarna – dvs. oss här i riksdagen – från att tänka igenom konsekvensen i, och konsekvenserna av, de lagar vi har ensamrätten och ansvaret att stifta. Kort sagt: vi har tappat kontrollen, regeringen har tappat kontrollen och på myndighetsplanet härskar den stora oredan.

Mot denna realistiska bakgrund samlar sig justitieministern till att föreslå riksdagen en "Lag om ändring i lagen (1976:633) om kungörande av lagar och andra författningar", som för den som även läser lagkommentaren innebär att ordet "föreskrifter" endast får begagnas om *bindande* rättsregler, medan ordet "anvisningar" skall utmönstras i umgängelsen med allmänheten. Lagändringen behöver beslutas av riksdagen, och justitieministern vill också att riksdagen skall godkänna de riktlinjer han ger för utmönstring av termen "anvisningar". Dessutom bereder han i propositionen riksdagen tillfälle att ta del av de övriga försök att begränsa "regelbeståndet" och göra reglerna enklare och klarare, som han hoppas kunna genomföra inom regeringskansliet.

I en utmärkt sammanfattning summerar justitieministern vad han avser att företa sig inom det handlingsutrymme regeringen själv har och lovar att vara återhållsam med nya bemyndiganden till myndigheter att besluta om föreskrifter;

"se över" befintliga bemyndiganden;

dra en klarare gräns mellan bindande och icke-bindande regler;

begränsa användningen av termen "anvisningar";

ålägga myndigheter som beslutar om föreskrifter att ange vilket bemyndigande som ger dem rätt därtill (varigenom en önskan i min motion 1981/82:327 kan gå i uppfyllelse – tack för det!); samt

se till att regelförteckningar upprättas och att departementen skaffar sig överblick över och granskar vad det finns för regler på marknaden.

Allt detta är vällovligt, men kanske inte tillräckligt.

Denna proposition har därför föranlett inalles fem motioner, som i huvudsak innebär en anslutning till justitieministerns förslag men därutöver förordar skärpningar i olika avseenden.

Utskottets socialdemokratiska majoritet följer justitieministern i vått och torrt. Reservanterna från moderata samlingspartiet resp. centerpartiet följer

i stort sett upp motsvarande motioner, i tre resp. två reservationer.

Om de moderata reservationerna 1, 3 och 4, som jag ber att få yrka bifall till, vill jag i korthet säga följande:

Entusiasmen för ramlagstiftning tycks numera ha svalnat inom både socialdemokratin och centern, och var vi står framgår klart av reservation 3, där vi säger att riksdagen inte vidare bör använda tekniken med ramlagstiftning, som ju bäddar för att underordnade myndigheter i efterhand självsvåldigt utvidgar regelsystemet genom allsköns tillämpningsföreskrifter, och vi anser att detta bör ges regeringen till känna.

I reservation 4 begär vi att regeringen i de avseenden, där justitieministern avser att själv agera, håller riksdagen underrättad om resultatet av de åtgärder som vidtas. Däri inbegrips att det är regeringens skyldighet att för riksdagen redovisa erfarenheterna av en aktiv och fortlöpande övervakning av den normgivning som regeringen delegerat till underlydande myndigheter.

När saker och ting går på tok vid myndigheternas tillämpning av våra alltför många författningar blir det ofta oss riksdagsmän man anklagar för att ha stiftat dåliga lagar. Många gånger står vi själva frågande inför den tolkning och tillämpning av gällande lag som ibland sker ute i verkliga livet. Under inga omständigheter bör straff- eller vitesbestämmelser få beslutas av myndigheterna. Förmodligen skulle det vara bra om de lagförslag som regeringen lägger på riksdagens bord beledsagades av utarbetade förslag till de följdförfattningar som kan behövas i form av förordningar och verkställighetsföreskrifter. Det skulle då vara lättare för riksdagen att gentemot allmänheten bära sitt konstitutionella ansvar för lagstiftningen. Det finns väl också anledning att tro att den juridiska kompetensen i regeringskansliet är högre och jämnare än ute bland våra många hundra statliga myndigheter, för att inte tala om de kommunala organen. Det vore också skäligt att man i fackdepartementen kontrollerar utformningen av och terminologin i myndigheternas för allmänheten avsedda broschyrer, som emellanåt är felaktiga och vilseledande.

Fru talman! De reservationer jag här berört är väl närmast att betrakta som kommentarer i marginalen till regeringens proposition 1983/84:119. Vi stöder justitieministern i fråga om huvuddragen i propositionen, och vi kommer med intresse – men också med vaksamhet! – att följa resultaten av hans fortsatta verksamhet på detta område.

Anf. 42 BENGT KINDBOM (c):

Fru talman! Kommuner och landsting är grundstenar i den svenska demokratin. Detta slås fast redan i inledningsparagrafen i regeringsformen, där det sägs att folkstyrelsen förverkligas genom ett representativt och parlamentariskt statsskick och genom kommunal självstyrelse.

En förstärkning av denna självstyrelse på det regionala planet måste skapas genom att landstingen, inom de ramar som riksdagen beslutar, ges utökade befogenheter. En utbyggd länsdemokrati ger de politiska partierna en central roll och förstärker samarbetet mellan landsting och primärkom-

muner. Centern har aldrig tvekat när det gäller att även den här vägen förstärka det folkliga inflytandet över förvaltningen. Socialdemokraterna har däremot ett grundmurat motstånd mot länsdemokratiska lösningar.

I de två betänkanden från konstitutionsutskottet som vi nu debatterar behandlas bl. a. förenklingar av det statliga regelsystemet. Att en sådan diskussion är nödvändig beror på att den moderna förvaltningen och den snabba tillväxten lett till ökad byråkratisering och centralisering. Bertil Fiskesjö har berört detta i sitt anförande, varför jag inte ytterligare kommenterar detta. Men med anledning av Karin Ahrlands yttrande vill jag också understryka att diskussionen gäller organisationen och regelverket och inte de byråkrater som är satta att verka i denna byråkrati.

Viktigt för oss politiker är att fråga hur allmänheten upplever den sakliga förvaltningen och vad man förväntar sig av denna. Den offentliga sektorns expansion och förvaltningsorganisationens vidgade befogenheter har medfört att den enskilde blivit alltmer beroende av olika myndigheters åtgärder och beslut. Därmed har svårigheter för den enskilde att överblicka beslutsprocessen och bevaka sin rätt ökat. Begreppet myndighet har fått en negativ klang.

För centerns del utgjorde länsdemokratikommitténs arbete ett försök att finna åtgärder som kunde stärka det folkliga inflytandet över beslutsprocessen på länsplanet. Det var inte möjligt att med krav på bred politisk uppslutning ta några stora steg i länsdemokratisk riktning. Det är därför förvånande att civilministern i budgetpropositionen konstaterar att politisk enighet nåtts i huvudfrågan, nämligen att organisatoriska förändringar mellan statlig förvaltning och kommunal självstyrelse skall undvikas. Någon sådan politisk enighet som innefattar centern finns inte, vilket framgår av att tre centermotioner, som tar upp länsdemokratien, behandlas i detta betänkande.

Ytterligare ett skäl till att hålla denna fråga levande är att centern kräver decentralisering av arbetsuppgifter från olika centrala myndigheter. Socialdemokraterna tycks nu vara inne på denna väg, genom det utredningsuppdrag som civilministern i torsdags i förra veckan lämnade till ett tjugotal statliga myndigheter. Dessa myndigheter skall utreda sina möjligheter att föra över arbetsuppgifter från sina huvudkontor i Stockholm och Solna till organ ute i landet. Ett allmänt mål för detta decentraliseringsarbete skall vara att minst 10 % av årsarbetena vid huvudkontoren skall kunna föras över till ett lokalt eller regionalt organ under perioden fram till 1990-talets början.

Decentralisering av arbetsuppgifter på detta sätt är angeläget, och vi kommer att arbeta vidare på den linjen. Beslut och verksamhet förs då närmare de enskilda människorna. Det finns emellertid ett klart samband mellan beslut och ansvar. Ansvar bör enligt vår uppfattning tas av politiska företrädare för den region eller det lokala område som berörs. Detta förhindrar också en ökad klyfta mellan förvaltningen och den enskilde.

Ett sådant synsätt måste enligt centerns mening leda till att landstingen får en tongivande roll som företrädare för det folkliga inflytandet i den regionala beslutsprocessen. För att det fortsatta arbetet inte skall få en inriktning som

avlägsnar sig från de grundläggande målen och de förslag som framfördes av länsdemokratikommittén, bör riksdagen ge regeringen i uppdrag att på nytt ta ställning rörande det fortsatta arbetet i länsdemokratifrågan. Utskottets hänvisning till det arbete som nu skall utföras inom ramen för ett uppdrag till statskontoret är inte på något sätt till fyllest, eftersom detta uppdrag inte berör inflytande- och demokratifrågor.

Vidare vill vi från centerns sida, som framgår av partimotionen, slå vakt om landstingen. Vi avvisar den moderata attacken mot landstingen – i stället för att avveckla ett område som står under demokratiskt inflytande vill vi utveckla landstingen genom att överföra nya och betydelsefulla uppgifter till dem.

Med detta vill jag, fru talman, yrka bifall till reservation 3 i betänkande 24.

Jag vill också beröra reservation 4 om avgiftsmaktens tillämpning. Utskottsmajoriteten vill inte f. n. göra något uttalande eller förorda några ytterligare åtgärder. Vi delar inte detta synsätt. Vad som nu är angeläget är att få klarlagd praxis i tillämpningen av avgiftssystemet, att få påvisat om den står i överensstämmelse med de allmänna uttalandena i förarbetena till regeringsformen. Vi anser att man måste ha en klar gräns mellan avgifter och skatter. Avgifter skall i huvudsak användas endast när uttaget motsvaras av en motprestation från samhället. Ett annat viktigt skäl till att få denna fråga belyst är behovet av att få klarlagt att avgifter inte används i syfte att kringgå uppsatta rationaliseringsmål.

Därmed yrkar jag bifall till reservation 4 i samma betänkande.

I fråga om betänkandet i övrigt vill jag kommentera ytterligare en fråga där vi från centerns sida delar utskottsmajoritetens uppfattning. Det gäller ramlagstiftningen. Vi tycker att vi har kommit en bit på väg när vi har fått utskottsmajoriteten att ställa sig bakom ett krav som vi har haft om att minska användningen av ramlagstiftningen. Detta är en viktig del av ambitionen att förenkla och rationalisera regelsystemet.

Anf. 43 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Fru talman! Vid olika tillfällen på senare tid har Bengt Kindbom gjort upprepade angrepp från centerns sida gentemot oss moderater för att vi, som det heter, skulle vilja avskaffa landstingen.

Detta, fru talman, är ett helt ogrundat påstående. Var kommer det ifrån? Jo, ifrån det faktum att vi i ett programförslag, Möjligheternas samhälle, har fört fram tanken på att avskaffa landstingen.

Låt mig redan nu avslöja att en överväldigande andel av remissinstanserna helt och hållet har avstyrkt det förslaget. Själv har jag aldrig varit någon anhängare av det, eftersom jag inte har begripit vitsen att bygga upp ett kommunalförbund som skulle ta över landstingens uppgifter.

Däremot är det självfallet positivt att frågan om landstingens vara eller inte vara blir föremål för diskussion. Vi har högt i tak i vårt parti, och vi anser att om man inte ordentligt ventilerar en fråga, om man inte ordentligt ifrågasätter institutioners existens, då är det bara fråga om rena rama dogmer – man accepterar någonting utan att veta varför man över huvud taget

Fredagen den-
13 april 1984

*Den statliga verk-
samhetens styrning
och organisation,
m. m.*

accepterar det. Från den utgångspunkten har självfallet denna interna partidiskussion varit mycket nyttig.

Vi har våra landsting, och vi kommer att få dras med dem. Däremot kan vi diskutera vilka befogenheter landstingen skall ha. Diskussionen nu gäller emellertid inte detta, men i och för sig skulle jag hälsa med tillfredsställelse att landstingens befogenheter begränsades till att gälla de rena sjukvårdsuppgifterna.

Anf. 44 BENGT KINDBOM (c) replik:

Fru talman! Frågan om att landstingen skulle avskaffas kommer inte bara från det moderata programförslaget, utan den har också drivits frenetiskt av ungdomsförbundets ledning. Det är bl. a. genom detta som diskussionen har uppstått.

Men det finns också andra vägar att nå samma syfte, och på flera punkter under senare år har moderaterna varit inne på sådana. Genom förslag som förändrar de ekonomiska förutsättningarna för landstingen vill man avlöva deras verksamhet, begränsa uppgifterna för landstingen. Det accepterar vi inte, eftersom vi ser en möjlighet när det gäller landstingen: genom att ge landstingen större roll kan man vidga det folkliga inflytandet. Vad vi diskuterar är alltså att vidga landstingens uppgifter, att nyttja den del av det demokratiska system som landstingen utgör. Det har vi fört fram i vår reservation, och det förvånande är att utskottsmajoriteten inte klarare har markerat den ställning som landstingen bör ha i framtiden utan helt förbigått detta krav i centermotionen.

Anf. 45 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Fru talman! Här finns det uppenbarligen en skillnad mellan oss. Från moderat sida är vi angelägnä om för det första att inte skapa nya byråkratiska organisationer, för det andra att hålla isär landstingens befogenheter och de statliga befogenheterna samt för det tredje att inte göra landstingen till något slags diversehandel utan se till att de strikt håller sig till de uppgifter som de har på sjuk- och hälsovårdens område.

Att vårt ungdomsförbund diskuterar olika frågor intensivt är något som skall hedra ungdomsförbundet mer än förskaffa det klander. Däremot måste jag säga att det ibland inom centerns ungdomsförbund förs fram uppfattningar som t. o. m. garvade centerpolitiker måste ha litet svårt att ställa sig bakom.

Anf. 46 BENGT KINDBOM (c) replik:

Fru talman! Det är bra att denna åsiktsskillnad kommer till klart uttryck i olika debatter. Vi skall i och för sig inte diskutera sjukvårdsfrågor nu, men när Birger Hagård har dragit in dem vill jag säga att diskussionen om detta kommer att hållas levande ett tag framöver. Också på denna punkt finns det förslag från moderat håll som jag inte tolkar som att moderaterna slår vakt om landstingen ens i denna del.

Det förvånande är att utskottsmajoriteten i sin helhet i betänkandet inte

har tagit upp frågan om landstingens ställning. Den enda socialdemokratiska kommentaren är den som finns i den felriktade replik som Yngve Nyquist gav till Bertil Fiskesjö.

Nr 126

Fredagen den
13 april 1984

Anf. 47 BERTIL FISKESJÖ (c):

Fru talman! Jag vill anknyta till det senare. Yngve Nyquist replikerade tidigare på det som han trodde att Bengt Kindbom skulle säga men inte på det som jag faktiskt hade sagt. Det är tydligen knepigt när två betänkanden debatteras i ett sammanhang. Mina ursprungliga frågor kvarstår således obesvarade av Yngve Nyquist.

Den statliga verksamhetens styrning och organisation, m. m.

Sedan till Nils Berndtson: Han sade med anledning av att jag karakteriserade termen överbyggnad som en marxistisk term, att han hoppades att jag skulle gå vidare på den vägen och studera marxismens principer, så att jag där skulle kunna finna mer vägledning. Det kan tänkas. Jag har studerat marxismens principer, men jag har också studerat deras tillämpning, och vad då gäller den fråga som vi i dag diskuterar, nämligen byråkratiseringen och möjligheterna till avbyråkratisering, kan man med fördel studera marxismens tillämpning som gravt avskräckande exempel.

Anf. 48 NILS BERNDTSON (vpk):

Fru talman! Jag har bara noterat att Bertil Fiskesjö åberopat marxismens begrepp i den här debatten. Jag tyckte det var både intressant och glädjande. Jag har naturligtvis därmed inte tänkt att Bertil Fiskesjö helt plötsligt skulle ha blivit marxist, men jag hoppas att han skall gå vidare i studier av marxismen och att han därvid skall finna värdefulla kunskaper för samhällsutvecklingen. Längre har jag inte vågat sträcka mig. Vi kan säkert få många intressanta debatter om marxismen både som teori och som den tillämpas.

Anf. 49 BERTIL FISKESJÖ (c):

Fru talman! Jag ber att få upprepa för Nils Berndtson att jag har studerat marxismens tillämpning, bl. a. i vad gäller byråkratifrågan, och kunnat konstatera att man väl ingenstans i några stater har en mer krånglig, långsamt arbetande och utvecklingshämmande byråkrati än i de stater där man säger sig tillämpa de marxistiska principerna. För den skull är det naturligtvis nyttigt att studera dessa stater från den synpunkten att de, precis som jag sade tidigare, kan tjäna som mycket avskräckande exempel.

Överläggningen var härmed avslutad.

Konstitutionsutskottets betänkande 24

Mom. 3 (förenkling av det statliga regelsystemet)

Först biträdades reservation 1 av Anders Björck m. fl. – som ställdes mot reservation 2 av Karin Ahrland – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 202 röster mot 71 för reservation 1 av Anders Björck m. fl. 16 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 6 b (länsförvaltning och länsdemokrati)

Utskottets hemställan bifölls med 237 röster mot 49 för reservation 3 av Bertil Fiskesjö och Bengt Kindbom.

Mom. 9 (avgiftsmaktens tillämpning)

Utskottets hemställan bifölls med 153 röster mot 135 för reservation 4 av Anders Björck m. fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Konstitutionsutskottets betänkande 25

Mom. 1 (ändring i kungörandelagen och utmönstring av termen anvisningar)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering bifölls med 169 röster mot 119 för utskottets hemställan med godkännande av de i reservationerna 1 av Anders Björck m. fl. samt 2 av Bertil Fiskesjö och Bengt Kindbom i motsvarande delar anförda motiveringarna.

Mom. 2 (utmönstring av termen anvisningar)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 237 röster mot 47 för hemställan i reservation 2 av Bertil Fiskesjö och Bengt Kindbom.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 1 av Anders Björck m. fl. i motsvarande del anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 3 (systemet med ramlagstiftning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Anders Björck m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 4 a och b (det fortsatta arbetet med förenklingar i regelsystemet m. m.)

Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot hemställan i reservation 4 av Anders Björck m. fl. – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 5 av Bertil Fiskesjö och Bengt Kindbom i motsvarande del anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 4 c (förenkling av myndigheternas föreskrifter m. m.)

Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot hemställan i reservation 5 av Bertil Fiskesjö och Bengt Kindbom – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 4 av Anders Björck m. fl. i motsvarande del anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 4 d och 5

Utskottets hemställan bifölles.

Nr 126

Fredagen den
13 april 1984

*Vissa frågor på det
författningspoli-
tiska området*

7 § Vissa frågor på det författningspolitiska området

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1983/84:26 om vissa frågor på det författningspolitiska området.

Anf. 50 BIRGER HAGÅRD (m):

Fru talman! I KU:s betänkande 26 behandlas diverse motioner rörande det centrala författningspolitiska området. Möjligen skulle man kunna göra den reflexionen att vi har haft ett praktiskt taget oavbrutet arbete på författningsområdet sedan 1953, med den ena utredningen efter den andra. Dessutom har vi ju begåvats med en ny regeringsform och ävenledes med en ny riksdagsordning.

Vi skulle naturligtvis i detta sammanhang kunna föra en längre diskussion om vad som egentligen har uppnåtts på författningslivets område. Måhända skulle vi då komma fram till att det kanske inte är alldeles lysande resultat, i varje fall till att författningsfäderna i modern tid ingalunda har lyckats med det som äldre författningsfäder lyckades med när de skapade 1809 års regeringsform.

Det tycks ha blivit något av ett rullande arbete på författningslivets område. Det har krävts nya revisioner hela tiden, och alltjämt är det angeläget att detta revisionsarbete fortsätter.

Den omständigheten att den arbetsgrupp i justitiedepartementet som fanns på detta område havererade i början av 1984 har – glädjande nog – ändå inte lett till att man har upphört med arbetet på att försöka nå samförstånd i vissa centrala frågor. Man har alltså enats om att en parlamentarisk kommitté skall tillsättas och att den i sin tur skall ta upp en del av de centrala problem som alltjämt är olösta.

Det är mot denna bakgrund som arbetet med de nu aktuella motionerna har bedrivits i konstitutionsutskottet. Utskottet har delat in motionerna i två avdelningar. Den ena omfattar sådana frågor som den parlamentariska kommittén närmare skall penetrera. Den andra avdelningen gäller sådana frågor som man anser skall lösas omedelbart och i ett sammanhang.

De frågor som skall bli föremål för en vidare utredning gäller så centrala ting som riksdagens bildande och upplösning, folkomröstningsinstitutet, riksdagsarbetet, regeringsbildning och riksdagens arbetsformer.

Det finns ingen större anledning, fru talman, att här och nu inleda en debatt om de frågor som skall bli föremål för utredning, så när som på ett

Fredagen den
13 april 1984

*Vissa frågor på det
författningspoli-
tiska området*

undantag, där det finns anledning att göra en kommentar.

Det gäller den partimotion som har väckts från moderata samlingspartiet där vi har krävt att man skall förändra riksdagens arbetsformer, så att vi också i Sverige skulle kunna ha något som kan betecknas som "urgent procedure", vilket skulle göra det möjligt att ta upp plötsligt aktualiserade frågor till en debatt här i riksdagen.

Jag tänker i detta fall på ett konkret exempel, nämligen det s. k. panikpaket som i går lades fram av regeringen. När, var och hur skall detta för svenska folket så aktuella politiska förslag närmare diskuteras här i riksdagen? Uppenbarligen tillåter inte de arbetsformer som vi nu har någon debatt på detta angelägna område. Enda möjligheten är att framställa en interpellation. En sådan behöver emellertid inte besvaras förrän om en månad. Det finns också sedermera en möjlighet att diskutera paketet när kompletteringspropositionen i juni kommer på riksdagens bord.

Under tiden är paketet den för svenska folket stora politiska frågan. Den debatteras i tidningarna, i TV-program som Kvällsöppet och Magasinet – ja, överallt utom på den plats där det borde vara naturligtast att få till stånd en ordentlig debatt, nämligen här i kammaren.

Jag hoppas verkligen att det skall bli möjligt att komma överens om bättre arbetsformer för riksdagen, så att vi här i parlamentet kan diskutera brännande politiska stridsfrågor omedelbart efter det att de har aktualiserats.

I övrigt vill jag, herr talman, när det gäller de frågor som skall bli föremål för utredning konstatera att utskottets enhälliga skrivning visserligen inte binder regeringen men måste vara tungt vägande när regeringen skriver direktiv för den parlamentariska kommittén.

Bland de övriga frågor som skall avgöras nu finns det några som bör kommenteras ytterligare. En gäller rösträtten för utlandssvenskar. Den har aktualiserats i två motioner, en från centern och en från folkpartiet, som båda går tillbaka på den gemensamma borgerliga reservationen i 1983 års rösträttskommitté. Utgångspunkten är självfallet att det är orimligt att beröva utlandssvenskarna deras rösträtt genom en vanlig enkel lagstiftning. Det krävs alltså i detta fall grundlagsskydd för rösträtten.

Det vore skönt om denna fråga kunde avföras, att vi en gång för alla kunde konstatera att dessa utlandssvenskar i flertalet fall gör vårt land stora tjänster och att ingen skall träda deras medborgerliga rättigheter för när.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr 1.

Bland de andra frågorna som nu skall avgöras finns min egen motion om monarkens ställning. Man skulle tveklöst kunna konstatera att vår monarki i Sverige knappast kan sägas vara en konstitutionell monarki, möjligtvis en nominell monarki. Jag har ställt fyra minimikrav, nämligen att man i den parlamentariska kommitté som skall utreda dessa frågor skall komma fram till att monarken bör vara den som utnämner regeringsbildare, att monarken bör vara den som håller trontal vid riksmötets öppnande, att monarken bör sitta ordförande vid beslutskonseljer i viktigare frågor och att monarken också formellt bör vara högste befälhavare för våra försvarskrafter.

Denna motion har avstyrkts av utskottet, som hänvisar till den s. k. Torekovskompromissen från 1960-talets slut. I och för sig anser jag detta vara beklagligt. Man kan fråga sig hur länge denna kompromiss skall tillåtas lägga sin döda hand över diskussionen kring väsentliga författningsfrågor. Emellertid får jag, herr talman, inse de politiska realiteterna, och för den skull avstår jag från att ställa något yrkande.

Till sist, herr talman, vill jag säga att Lars Ahlmark har föreslagit att riksdagen skall uttala sig för att 1983/84 års riksmöte skall vara avslutat den 31 maj om inte särskilda skäl föreligger, detta helt i enlighet med bestämmelserna i riksdagsordningen. Otvivelaktigt har regeringen sin del av skulden för att arbetet här blivit försenat, genom att man har fördröjt propositionerna i olika sammanhang. Utskottet avstyrker emellertid motionen. Kanske skall jag låta mig nöja med detta – därmed här jag inte tagit hela min taletid i anspråk, och kanske vi hinner en bit på vägen fram till den 31 maj.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 51 SVEN-ERIK NORDIN (c):

Herr talman! I KU:s betänkande nr 26 behandlar vi, som den förre talaren också påpekade, flera välbekanta motioner på det författningspolitiska området. Åtskilliga av dem har ständigt återkommit under den senaste tioårsperioden. Det är frågor som har blötts och stötts i parlamentariska utredningar och arbetsgrupper, utan några påtagliga resultat.

Nu beställer utskottet en ny parlamentarisk utredning på området i fråga. Man kan ställa frågan: Skall vi räkna med några avgörande resultat den här gången? Svårigheterna och motsättningarna finns onekligen inbyggda i utredningsuppgiften. Och utskottsbetänkandet är en kompromiss, det måste medges.

Jag kan citera vad utskottet skriver på s. 10: "Det bör betonas att vad utskottet uppnått enighet om är att vissa frågor skall utredas." Men utskottet skriver också att det blir kommitténs uppgift att söka finna en gemensam nämnare för de från partierna framförda önskemålen. Jag tror att vi kan vara ense om den fromma förhoppningen att denna kommitté skall lyckas, åtminstone på en del viktiga områden.

Bland de utredningsfrågor som har listats finns både angelägna och mindre angelägna sådana. Jag vill här lyfta fram en, som jag ser det, mycket angelägen fråga.

Vi borde kunna nå enighet om att få till stånd längre mandatperioder både i riksdag, landsting och kommunfullmäktige. En regering och en kommunledning bör få en rimlig chans att visa vad de duger till under valperioden, utan att behöva snegla åt ett näraliggande val. Det är alldeles klart att tre år är en alltför kort tid för detta.

Men det finns andra utredningsfrågor, som enligt centerns mening är mindre angelägna, för att inte säga onödiga. Jag tänker på studier av vad en minskad proportionalitet i valsyste-
met skulle innebära. Den frågan har

Fredagen den
13 april 1984

*Vissa frågor på det
författningspoli-
tiska området*

aktualiserats av socialdemokraterna, som menar att behovet av en s. k. stark regering är så viktigt att tillgodose att man inte vill låta den nuvarande proportionaliteten bestå.

Jag tycker att själva tanken är illavarslande. Sverige har sedan gammalt ett proportionellt valsystem, där strävan är att låta väljarnas röster få ett fullt värde. Vi har relativt få valkretsar, vilket ger möjlighet till flerpartirepresentation. Systemet förfinades ytterligare genom införandet av tilläggsmandat. Det finns enligt vår mening ingen anledning att ta några steg tillbaka.

Studier av minskad proportionalitet är f. ö. ganska överflödiga. Vi har ju Storbritannien' som exempel. Vid det senaste valet där gick Thatchers konservativa parti tillbaka i röstandel, men fick trots detta mängder av nya mandat. De liberala och socialdemokratiska partierna fick en urusel utdelning i mandat, trots miljontals nya röster. Regeringen fick en stabil majoritet – det är riktigt – men väljarna i England blev valets stora förlorare. Jag vill säga: Något liknande skall vi inte ha här i Sverige.

Jag övergår härefter, herr talman, till att något kommentera den gemensamma reservationen från centern, moderaterna och folkpartiet beträffande rösträtt i riksdagsval.

Man tycker att det borde vara en självklarhet att varje myndig svensk medborgare som någon gång varit bosatt i Sverige, och som alltså har anknytning till Sverige, också har sin riksdagsrösträtt fastlagd i grundlag. Så är ju inte fallet, och det tycker vi är en brist som måste avhjälpas.

Tyvärr har utlandssvenskarnas rösträtt i dag endast skydd i vallagen. Med ett enda riksdagsbeslut, med enkel majoritet, kan svenska medborgare som vistats utomlands berövas möjligheten att utöva sin rösträtt.

Någon invänder kanske att risken är ringa att något sådant skall hända. Men tyvärr är risken stor. Trots att utvecklingen hittills har gått i den riktningen, att medborgarnas möjligheter att rösta har förbättrats – skatte-strecken är borta, rösträttsåldern har sänkts, poströstning och budröstnings-möjlighet har införts – kommer nu andra signaler, hotande signaler, från socialdemokrater och kommunister.

För en månad sedan lämnade rösträttskommittén sitt betänkande till justitieministern. I detta betänkande föreslår utredningsmajoriteten – socialdemokraterna och vänsterpartiet kommunisterna – att 7 000 utlandssvenskar skall berövas sin rösträtt i svenska riksdagsval. Från den 1 januari 1986 skall endast de utlandssvenskar som varit kyrkobokförda i Sverige någon gång under de senast förflutna tio kalenderåren få behålla sin riksdagsrösträtt i Sverige. Kanske slår man till ännu tidigare – före 1985 års val.

Förslaget är en utmaning mot våra landsmän ute i världen. Vad har de gjort för ont för att berövas sin rösträtt?

Låt oss se vilka människor som drabbas. Det kan vara en utlandskorrespondent för våra massmedia. Förslaget drabbar också alla de svenska medborgare som arbetar som representanter för svensk handel och industri ute i världen; medborgare som känner en djup gemenskap med hemlandet, som följer den svenska politiken mycket väl och som bildligt talat fungerar som ambassadörer för vårt land. Åtskilliga av dessa får finna sig i att flytta

från land till land och som just därför varken kan eller vill rota sig utomlands. Sannolikt kommer denna medborgargrupp att växa i framtiden, eftersom handel, industri och anläggningsverksamhet blir alltmera internationellt inriktad.

I denna debatt får vi utgå från att utskottsmajoriteten i princip delar utredningsmajoritetens ståndpunkt. Låt mig i detta sammanhang erinra om att utredningsmajoriteten haft mycket svårt att finna några bärande kriterier för sorteringen av utlandssvenskarna i olika grupper. Därför har man valt den blint slående tioårsregeln. Låt mig därför fråga: Vilka sakliga skäl finns det för att en utlandssvensk efter just tio år skall bli bildligt talat omyndig-förklarad?

För centerns del är inställningen klar: vi slår vakt om våra landsmäns medborgerliga rättigheter. Riksdagsrösträtt och medborgarskap hör samman. Detta måste understrykas genom att denna riksdagsrösträtt blir inskriven i vår regeringsform.

Vi uppskattar i detta sammanhang att vi har fått till stånd en gemensam icke-socialistisk reservation.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 1 i KU:s betänkande nr 26.

Anf. 52 KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Kompromisser innebär att alla parter måste ge och ta. Jag tycker egentligen att det inte är så dåligt. Jag tycker framför allt att det är bra mycket bättre än det spektakel med att köpa och sälja röster öppet som vi upplevde här i går i riksdagen.

Det var någon som sade här att detta utskottsbetänkande är en kompromiss. Det är väl riktigt. Vi har inte tagit ställning till sakfrågorna. Men från folkpartiets sida tycker vi faktiskt att det är mycket bra att vi i konstitutionsutskottet har kunnat enas om ett stort antal frågor som skall tas upp i den nu i princip beslutade nya författningsutredningen. Vi är helt på det klara med att många av de frågor som nämns i betänkandet är sådana där partierna har olika uppfattning om hur de bör lösas.

Vi kan ju beklaga att det t. o. m. tycks vara svårt att lösa frågor där vi är eniga. Det var någon som nämnde mandatperiodernas längd. I den frågan talar allt förnuft och alla förnuftiga människor om att vi måste förlänga mandatperioderna, och ändå tycks det vara så svårt att få igenom ett sådant beslut. Vi är därför beredda att gå in i en seriös diskussion och noggrant pröva olika problemlösningar i alla de frågor som nämnts. Vi anser nämligen att det faktiskt är en styrka för demokratin i Sverige att det finns en stark och för alla partier gemensam vilja att nå enighet i konstitutionella frågor. Vi gör det därför att vi tror att det gagnar demokratin. Vi gör det också därför att vi för vår del tror att vi i framtiden kan räkna med tätare maktskiftet än vi hade i Sverige fram till 1976, och då är det inte bra om grundlagarna skulle ändras för mycket under stora politiska strider.

Alla har talat här tidigare för sina hjärtefrågor. Då vill jag bara nämna, för att det skall komma med i protokollet, att jag tycker att det är bra att folkpartiets förslag om offentliga utskottsutfrågningar – jag menar inte att

Fredagen den
13 april 1984

*Vissa frågor på det
författningspoli-
tiska området*

alla utskottssammanträden skall vara offentliga – åtminstone kommer att tas upp i den kommande utredningen.

Herr talman! Det finns vissa grundlagsfrågor där vi inte under några omständigheter är beredda att kompromissa. Dit hör svenska medborgares rätt att delta i riksdagsval.

Rösträtten när det gäller att välja ledamöter till det här huset är den främsta medborgerliga rättigheten. Då borde det vara en självklarhet att den skall vara grundlagsfäst. Dess värre är det inte på det sättet i dag, även om vanlig lag numera ger så gott som alla utlandssvenskar rösträtt. Från folkpartiets sida tycker vi att detta är en stor brist i gällande grundlag. Dess värre har vi också fog för att arbeta ivrigt för en grundlagsändring på den här punkten. Det har ju, som Sven-Erik Nordin redan har nämnt, vid rösträttskommitténs arbete framkommit att socialdemokraterna och vänsterpartiet kommunisterna inte vill behandla alla svenska medborgare lika, dvs. de vill inte skydda den svenska medborgerliga rättigheten för alla svenskar att rösta. För oss i folkpartiet är det en orimlig tanke att ta ifrån svenska medborgare den främsta rättigheten. Nu har tyvärr erfarenheten visat oss att denna rättighet måste vara inskriven i grundlagen, eftersom en sådan begränsning av demokratin som detta skulle innebära åtminstone måste underställas svenska folket i ett val.

Min kollega i rösträttsutredningen har redan talat länge och mycket för den reservation som vi skrev. Jag skall inte upprepa argumenten. Argumenten tål faktiskt att upprepas många gånger, men samtidigt är de så klara och starka att man bör ha hört dem och förstått att de är allvarliga bara de nämnts en enda gång.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den reservation som handlar om en grundlagsändring när det gäller rösträtten.

Anf. 53 NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Den grundlagskommitté som tillsattes 1980 för att se över vissa författningsfrågor, särskilt den gemensamma valdagen och mandatperiodernas längd, nådde inte enighet. De borgerliga partiernas företrädare som bildade majoritet ville ha skilda valdagar och fyraåriga mandatperioder, medan såväl socialdemokraterna som vpk stannade för att nuvarande system borde bibehållas.

Remissinstanserna uppvisade motsvarande uppdelning. Det blev inte heller någon regeringsproposition när det gäller utredningsförslagen. Partierna enades emellertid om att fortsätta diskussionerna. En arbetsgrupp tillsattes 1981 under justitieministerns ledning. Gruppen fortsatte diskussionerna även efter regeringsskiftet 1982. Omständigheterna har gjort att inte mindre än tre justitieministrar har varit engagerade i arbetsgruppens verksamhet.

Förutsättningarna att nå enighet om ett förslag före 1985 års val bedömdes i början av 1984 som obefintliga. Men ej heller nu begravdes frågorna helt. Arbetsgruppen förordade att frågorna skulle föras över till en parlamentarisk utredning. Till bilden hör att det under arbetets gång tillförts en rad

frågeställningar utöver den gemensamma valdagen och mandatperiodens längd. Samtliga dessa frågor borde enligt arbetsgruppens mening föras över till en parlamentarisk utredning. Med dagens betänkande från konstitutionsutskottet tillförs den väntade utredningen ytterligare frågeställningar.

Har då plötsligt den oenighet som varit rådande förbytt i enighet? Enigheten är nog begränsad till uppfattningen att utredningen bör ta upp en rad skiftande frågeställningar, vilka i vissa fall f. ö. är ganska motstridiga. Utskottet anför också:

”Det bör betonas att vad utskottet uppnått enighet om är att vissa frågor skall utredas.”

I betänkandet påpekas att önskemålen har skilda utgångspunkter. Det finns helt säkert många tvistefrågor inbyggda i den framlagda önskelistan, inte bara i fråga om den gemensamma valdagen och mandatperiodens längd. Sådana frågor som minskad proportionalitet i valsyste- met och det s. k. minoritetsskyddet är säkert eldfängda. Jag avser inte att ta upp en debatt i dag kring dessa eller andra frågor som utredningen skall behandla. Det blir utredningens sak att bena upp de olika frågeställningarna, och det kommer säkert att bli en omfattande debatt kring dessa.

Även om jag alltså inte ämnar ta upp någon debatt, så vill jag ändå anför- a en synpunkt på den fråga som bl. a. Sven-Erik Nordin aktualiserat. Han ställde retoriskt frågan: Vad har utlandssvenskarna gjort för ont, eftersom deras rösträtt begränsas i tiden? Man kan då fråga så här: Vad har invandrarna gjort för ont, eftersom de borgerliga vill förvägra dem rösträtt i riksdagsval? Vad det handlar om är väl ändå i första hand att man bör ha rösträtt i det land där man arbetar och bor och där man är beroende av lagar och andra bestämmelser. De flesta beslut som vi träffar i denna kammare berör ju invandrarna i hög grad, och därför bör invandrarna också kunna påverka politiken genom att de får rösträtt i riksdagsval.

Låt mig så notera, herr talman, att bland de frågor som utredningen skall syssla med återfinns en fråga som vpk länge drivit, nämligen kravet på slopande av 4-procentsspärren vid val till riksdagen. Det är naturligt att denna fråga finns med, när en rad författningsfrågor skall prövas.

Utskottets betänkande är inte begränsat till frågor som skall bli föremål för utredning. Utskottet tar också ställning till vissa motioner, och jag vill beröra ett par av dessa.

I en socialdemokratisk motion begärs lagändring för att förhindra att en person som valts in för *ett* parti kan sitta kvar på sitt förutvarande partis mandat efter att under mandatperioden ha bytt parti. Utskottet anför vissa skäl mot en lagändring. Dessa skäl får dock inte hindra fortsatta övervägan- den för att lösa problemet, påpekar vi i ett särskilt yttrande från vpk. Helt riktigt framhåller utskottet att det svenska valsyste- met utmärks av att väljarna röstar på parti snarare än på person. De förhållanden som motionärerna tar upp måste anses strida mot detta utmärkande drag. Hur problemet skall lösas bör dock bli föremål för fortsatta överväganden.

Utskottsbetänkandet berör också en stor författningsfråga, nämligen frågan om vårt statsskick. Skall vi behålla eller avskaffa den kvarleva från en

förgången tid som monarkin utgör? Detta måste vara en viktig fråga när författningen står under debatt.

Det är ändå på det sättet, att så länge monarkin finns kvar kommer det att i vårt statskick finnas inslag av bördsrätt och andra företeelser som är oförenliga med demokratiska strävanden.

Denna fråga har diskuterats vid åtskilliga tillfällen här i riksdagen, men jag kan inte erinra mig att ha hört några godtagbara, rationella skäl för monarkins bevarande. Däremot finns det många skäl för att avskaffa monarkin.

Det borde kännas särskilt olustigt för socialdemokraterna att slå vakt om denna feodala kvarleva och därigenom gå emot sitt eget partiprogram. Men också i andra partier där demokrati och jämlikhet är honnörsord borde det kännas besvärande. Varje strävan till ökad demokrati och jämlikhet motverkas av att ett odemokratiskt system bevaras och t. o. m. skyddas i grundlag.

Inte ens de representativa uppgifter som i dag åvilar kungen kan vara motiv för att behålla monarkin. Vi menar att dessa uppgifter med fördel kan överföras till riksdagens talman.

Utöver vpk-motionen om monarkins avskaffande har väckts ett par andra motioner som berör statschefens roll. Motion 1379 av Axel Andersson m. fl. (s), där det begärs en utredning som syftar till en omprövning av statschefens roll och arbetsuppgifter, blir såvitt jag förstår bäst tillgodosedd genom bifall till vpk-yrkandet om monarkins avskaffande.

Motion 1388 av Birger Hagård (m) – som denne själv har berört här i debatten – om att uttrycket ”statschefen” i regeringsformen bör ersättas med ”Konungen”, samt att monarken skall utse regeringsbildare, hålla trontal vid riksmötets öppnande, vara ordförande vid beslutskonseljer i viktiga ärenden och formellt åter bli befälhavare över rikets försvarskrafter är ett eko från en svunnen tid. Dessa idéer är så befängda att inte ens någon moderat i utskottet har ställt upp för dem.

Herr talman! Vpk-reservationen ger i sammanfattning skälen för att monarkin bör avskaffas. Reservationen innehåller också erforderliga lagförslag med innebörden att successionsordningen skall utgå ur grundlagen och att riksdagens talman är rikets statschef.

Detta skulle vara ett betydelsefullt steg för att främja demokrati och jämlikhet. Jag yrkar därför bifall till reservation nr 2.

Anf. 54 SVEN-ERIK NORDIN (c) replik:

Herr talman! Nils Berndtson ställde i sitt anförande följande provokatoriska fråga till mig: Vad har Sven-Erik Nordin emot invandrare, eftersom han inte vill ge dem rösträtt?

Jag vill till att börja med säga att vi här i dag egentligen inte diskuterar den problematiken. Vad vi nu behandlar är utlandssvenskarnas rösträtt, vilket är ett helt annat spørsmål. Men jag svarar ändå gärna på Nils Berndtsons fråga.

Jag tycker visst att invandrare skall ha rösträtt. Vad det gäller är inte huruvida de skall få rösträtt utan *hur* detta mål skall uppnås. Jag anser att det

bör ske genom att invandrarna vinner svenskt medborgarskap. Det är den allra enklaste och principiellt riktigaste vägen, och vad jag förvånar mig över är att Nils Berndtson och hans parti inte tycker likadant.

Jag grundar min uppfattning på tre principer. För det första tycker jag att man skall slå vakt om det odelade medborgarskapet. I medborgarskapet ingår nämligen ett knippe av rättigheter och skyldigheter som balanserar varandra. En sådan rättighet är deltagande i val till rikets högsta beslutande organ, och den skall inte brytas ut ur medborgarskapet. Det är lika orimligt att söndra svenskar och invandrare genom att skapa nya kategorier: med rösträtt och valbarhet, med rösträtt men inte valbarhet, utan vare sig rösträtt eller valbarhet.

Jag slår för det andra också vakt om den enskildes integritet och fria beslutanderätt. Jag menar att val av medborgarskap är en djupt personlig fråga, ofta emotionellt laddad.

För det tredje finner jag att principen att vissa medborgare skall berövas rösträtt medan rösträtt skall införas för främmande länders medborgare går tvärtemot en entydig utveckling i Europa. Jag tycker inte att Sverige har anledning att avvika från vad som är det naturliga – detta att ett land underlättar för sina egna medborgare att delta i det egna landets val. Därmed hoppas jag att Nils Berndtson har fått klart för sig vad den här frågan egentligen gäller.

Anf. 55 NILS BERNDTSON (vpk) replik:

Herr talman! Även om utlandssvenskarnas rösträtt inte direkt har ifrågasatts i dag, hör ändå dessa frågor intimt samman. Det gäller ju just vad som skall vara grunden för rösträtten. Sven-Erik Nordin vill att det skall vara medborgarskapet. Jag menar att ännu viktigare är var människorna arbetar och lever.

Man kan ställa frågan ungefär så här: För vem är det viktigast att påverka det svenska valet – invandraren, som har sin dagliga gärning här i Sverige, eller den som någon gång har varit bosatt i Sverige och kanske sedan årtionden lämnat vårt land?

Jag tycker att man skall se rösträtten som en möjlighet för människorna att påverka sin situation. Om Sven-Erik Nordin och andra får som de vill och kravet uppfylls att rösträtten skall vara beroende av medborgarskapet även i fortsättningen, kommer stora invandrargrupper inte att få rösträtt. Är det alldeles orimligt att människor från andra länder, som bor och arbetar i Sverige ett antal årtionden, ändå vill behålla sitt ursprungliga medborgarskap för att i framtiden eventuellt återvända till sitt forna hemland?

Jag tycker att denna fråga borde vara ganska enkel att lösa. Om man vill se till att alla människor som bor och arbetar här skall kunna påverka politiken, bör också invandrarna få rösträtt i riksdagsvalet.

Anf. 56 SVEN-ERIK NORDIN (c) replik:

Herr talman! Jag tror att samtliga i kammaren närvarande ledamöter har observerat, att Nils Berndtson inte med ett ord berörde utlandssvenskarnas

Nr 126

Fredagen den
13 april 1984

*Vissa frågor på det
författningspoli-
tiska området*

*Vissa frågor på det
författningspoli-
tiska området*

ställning – alltså den fråga vi diskuterar – utan han höll ånyo ett långt kommunistiskt lovpristal för utlänningarnas rösträtt vid val till svensk riksdag. Det vittnar kanske om vilka ideologiska motsättningar som trots allt finns mellan de goda kamraterna Nils Berndtson och Sven-Erik Nordin.

Anf. 57 NILS BERNDTSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag vet inte huruvida mitt tal var specifikt kommunistiskt eller ej. Det är betydligt bredare kretsar än bara kommunisterna som framför meningen att invandrarna borde beredas rösträtt i Sverige. Vi skall komma ihåg att invandrarna har rösträtt i kommunalvalen. Det handlar alltså om att gå vidare, så att de också kan påverka sin situation via rikspolitiken.

Jag berörde faktiskt utlandssvenskarna med min jämförelse. Mycket länge har funnits vissa begränsningar av den tid man får ha varit borta från Sverige och ändå får behålla rösträtten. Sedan ville de borgerliga ta bort begränsningarna, och då får vi situationen att människor som under mycket lång tid har vistats i andra länder har rösträtt här medan människor som vistas, arbetar och bor här saknar rösträtt. Det är däri orättvisorna ligger.

Tredje vice talmannen anmälde att Sven-Erik Nordin anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 58 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Det blev i början av året klart att den arbetsgrupp som arbetat med författningspolitiska frågor under justitieministerns ordförandeskap och som har bestått av företrädare för samtliga riksdagspartier saknade förutsättningar att lägga fram förslag till grundlagsändringar i de frågor den arbetat med. Denna bedömning grundade arbetsgruppen på frågornas svårighetsgrad och den tid som enligt grundlagen behövs för att lägga fram förslag före 1985 års val. Gruppen förordade emellertid att samtliga frågor, som behandlats av den, skulle föras över till en parlamentarisk utredning med uppgift att föreslå förbättringar av folkstyrelsens villkor.

Under den allmänna motionstiden i år väcktes en rad motioner, varav flera med direkta yrkanden om att vissa frågor, som aktualiserats av de motionerande partierna, skulle tas upp av utredningen. Ytterligare synpunkter på utredningen har framkommit under utskottsbehandlingen. Dessa önskemål – från motionärerna och från ledamöter i utskottet – har sammanvävts i betänkandet under avsnittet *Utredningsfrågor*.

Vi har – det tycker jag liksom Karin Ahrland är tillfredsställande – lyckats bli överens om skrivningarna, vilket innebär att sex motioner har blivit besvarade i denna del. Våra skrivningar är samlade under fyra huvudrubriker: kontakterna mellan väljare och valda, riksdagens ställning som debattforum, regeringens ställning i statsskicket och minoritetsskyddet i grundlagen.

Med viss uppriktighet noterar utskottet att vad vi uppnått enighet om är att vissa frågor skall utredas. Det har, tillägger vi, skett i full insikt om att önskemålen om förändringar delvis utgår från skilda sätt att se på vad som i

slutskedet bör ingå i en författningsreform. Låg mig använda en bild och säga att jag ser det som kommitténs uppgift att plocka ned några av de många utredningsbollar som kastats upp i luften för att få kvar ett lämpligt antal till slutspelet i utredningen, då en konstruktiv kompromiss förhoppningsvis kan arbetas fram.

Det ligger i sakens natur att det enhälliga betänkandet – eftersom vi alla skrivit under det – innehåller mer neutrala än entusiasmerande och engagerande formuleringar i beskrivningen av de olika frågeområdena. På så sätt har vi kunnat visa en generös inställning till varandras önskemål utan att ändra vår sakinställning. Debatten hittills visar å andra sidan att det inte saknas engagemang från partiernas sida för de egna hjärtefrågorna. Till detta förenas vi i önskemålet om en livligare författningsdebatt ute bland väljare i alla åsiktsläger.

Enligt min uppfattning är det en särskilt viktig uppgift för utredningen att stärka statsmakternas och riksdagsledamöternas ställning efter en utveckling inom folkstyret, där det uppstått en rad nya maktcentra vid sidan av riksdagen och regeringen.

En huvuduppgift för utredningen blir med den utgångspunkten att förbättra medborgarnas möjligheter att göra sitt inflytande gällande i politiken, att se över riksdagens position som debatt- och beslutsarena och att skapa ökade förutsättningar för handlingskraftiga regeringar.

Som utskottet påpekat fullgör riksdagsledamöterna i en modern, representativ demokrati två roller, som har nära sammanhang med varandra. Vi är både beslutsfattare och representanter. Enligt utskottets uppfattning är det angeläget att öka ledamöternas möjligheter till utåtriktade kontakter. Det bör åstadkommas genom en effektivisering av riksdagsarbetet – att detta är en synnerligen aktuell fråga behöver jag väl inte särskilt framhålla under nuvarande hektiska skede i riksdagsarbetet.

I det sammanhanget vill jag också erinra om att riksdagen i vårt utskotts arbetsgrupp har ett organ som är lämpligt för behandling av en rad frågor som rör riksdagens arbetsförhållanden.

För att förstärka regeringens ställning i statsskicket är det viktigt att söka reformera valsättet och förbättra upplösningsinstitutet. Frågan om mandatperiodens längd och om vi skall ha gemensam valdag eller ej har heller inte förlorat i aktualitet, men den bör komma upp i ett senare skede av utredningsarbetet för att man skall undvika att partierna gräver sig ned i gamla skyttegravar. – Så långt om den kommande utredningen.

De två reservationer som knutits till betänkandet handlar dels om rösträtt i riksdagsval för utlandssvenskar, dels om statsformen och statschefens roll.

Beträffande den sista frågan har det funnits enighet inom utskottet om att den inte skulle skickas till en ny författningsutredning. Den var föremål för ingående överläggningar inom grundlagberedningen. Dessa ledde fram till den s. k. Torekovskompromissen. Den innebar att statschefen enbart skulle få representativa uppgifter. De sista formella resterna av en personlig kungamakt togs bort. På denna kompromissgrund står utskottet kvar. Det innebär avstyrkande av den kommunistiska reservationen med förslag om

*Vissa frågor på det
författningspoli-
tiska området*

införande av republik, vilken återkommer ofta som en följetong. Likaså avstyrks yrkandet i en socialdemokratisk motion om att den nya författningsutredningen skulle ompröva statschefens roll och arbetsuppgifter vid deltagande i informationskonserter och vid ordförandeskap i utrikesnämnden. Dessutom avstyrks ett krav av motsatt innebörd från Birger Hagård, som han här har talat om, om att den nya utredningen skall ta upp frågan om en förstärkning av konungens ställning. Eftersom utskottet är enigt, med undantag för vpk, ser det alltså ut som om Torekovskompromissen överlever den nya revisionen av författningen.

Birger Hagård sade att kompromissen lägger sin döda hand över mycket. Jag vill då gärna säga att det inte gör mig så mycket om den lägger sin döda hand över Birger Hagårds förslag om hur kungens ställning skall stärkas. Jag tycker inte att det behöver beklagas om det förslaget inte behandlas.

I motioner från centern och folkpartiet och i en gemensam borgerlig reservation föreslås att rösträtten för svenska medborgare som är bosatta utomlands grundlagsskyddas genom borttagande av förbehållet om bosättning i riket i 3 kap. 2 § RF.

Till detta vill jag säga att rösträttskommittén nyligen har redovisat sin inställning i den här frågan. Karin Ahrlund och Sven-Erik Nordin har här redogjort för reservationen. Jag skall här helt kort redovisa majoritetens uppfattning. Enligt den möter det stora svårigheter att finna något annat kriterium än ett tidskriterium när det gäller att bestämma utlandssvenskarnas anknytning till hemlandet. Kommittén föreslår därför att rösträtt skall tillkomma svenska medborgare som någon gång under de senast förflutna tio kalenderåren före ett riksdagsval varit kyrkobokförda i Sverige. På sikt bör, enligt kommitténs majoritet, s. k. boenderösträtt införas, vilket innebär att personer skall rösta i det land där de bor oavsett i vilket land de är medborgare. På så sätt skulle svenska medborgare som är fast bosatta utomlands få rösträtt till boendelandets parlament. Det är de tankegångar som majoriteten har anført.

Utskottet anser att man bör avvakta remissbehandlingen av betänkandet, som givetvis kommer att belysa synpunkter både från kommitténs majoritet och från dess minoritet.

Därmed yrkar jag bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 59 NILS BERNDTSON (vpk) replik:

Herr talman! Olle Svensson åberopade Torekovskompromissen, men den kan väl inte i alla tider få konservera ett feodalt system. Är det så, Olle Svensson, att kompromissen tar över även vad som står i ert partiprogram? Om jag minns rätt står ordet "republik" bland de krav som reses i programmet.

Jag tycker att det är märkligt att det i de här debatterna skall vara så svårt att få rationellt tänkande människor att inse det absurda i att statschefens ämbete skall gå i arv. Jag förmodar att varken motionären Birger Hagård eller utskottstalesmannen Olle Svensson skulle kunna tänka sig att deras yrken eller deras funktioner som riksdagsmän vore ärftliga. Men statschefens

uppgifter skall alltså vila på ett ärfeligt ämbete. Detta är inte hållbart om man vill främja en demokratisk utveckling.

Nr 126

Fredagen den
13 april 1984

*Vissa frågor på det
författningspoli-
tiska området*

Anf. 60 KARIN AHRLAND (fp) replik:

Herr talman! Ibland går det mycket långsamt med grundlagsfrågor, ibland går det ganska fort. Olle Svensson och utskottsmajoriteten har som vi kunde vänta oss hänvisat till rösträttskommitténs majoritetsförslag när det gäller rösträtten.

Rösträttskommitténs förslag och uppdrag handlade egentligen mest om rösträtt för utländska medborgare som bor i Sverige. Här talar vi om svenska medborgares rösträtt. Olle Svensson instämmer i rösträttskommitténs diskussion om att det är svårt att finna en annan tidsgräns än tio år.

I dag gäller ändå, Olle Svensson, helt andra saker. F. n. finns bara den regeln att man någon gång skall ha bott i Sverige.

Men det har hänt någonting under de senaste 14 dagarna – om man skall tro den press som vi värnar så mycket om. I tidningen har det stått att invandrarministern har sagt att regeringen inte tänker framlägga något förslag om rösträtt vid riksdagsval för utländska medborgare. Om detta är riktigt – och det vore bra om vi fick det bekräftat av justitieministern, som artigt nog har kommit hit under konstitutionsutskottets debatt – betyder det att man har gått ifrån de litet underliga och nya tankarna om boenderösträtt. Denna s. k. innovation kom kommitténs ordförande på för att på något sätt kunna hitta på några nya motiv för att ge utländska medborgare rösträtt. Han hittade därför på boendepincipen.

Om regeringen inte går ut med detta – vilket vi tycker är mycket bra – frågar man sig om man kan hålla fast vid någon boendepincip. Är det då inte lika bra att enbart ha kvar regeln om medborgarskap? I så fall vore det bättre att bevara rösträtten för svenska medborgare varhelst de bor. Det kan väl inte vara så, att vi skall ha en boendepincip – avseende tio år – bara för en del människor.

Jag tycker att det vore utmärkt om justitieministern ville svara. Jag får säkert ett svar från Olle Svensson.

Anf. 61 SVEN-ERIK NORDIN (c) replik:

Herr talman! Allra först vill jag säga några uppskattande ord till utskottets ordförande Olle Svensson. Han sade i sitt anförande att det från socialdemokratins sida var självklart att man vid den kommande parlamentariska utredningen inte från första början skall gräva ner sig i några skyttegravar. Jag uppskattar den inställningen till utredningsarbetet.

När Olle Svensson sedan kom in på de avsnitt som gäller vår reservation om riksdagsrösträtten, tror jag att alla observerade att han inte var lika engagerad i sitt framställningssätt som han brukar vara. Jag förstår mycket väl att socialdemokraterna får kalla fötter allteftersom debatten går vidare i rösträttsfrågan – invandrarnas rösträtt kontra utlandssvenskarnas rösträtt. Olle Svensson säger om utlandssvenskarna att de får rösta i boendelandets parlament. Det är mycket lätt att säga. Vi vet att det i ett antal länder inte

finns någon rösträtt, därför att där råder diktatur. Men svenska medborgare måste ändå bo och verka där. Vi vet också att det inte finns någon rörelse ute i världen som verkar för att man skall införa boenderösträtt i riksdagsval. Det är faktiskt bara i några nordiska socialdemokratiska hjärnor – med biträde av kommunister – som den tanken har väckts.

I likhet med Karin Ahrland hade jag tänkt ställa några frågor till justitieministern. De är alltså redan ställda, och jag ser med spänd förväntan fram mot vad justitieministern kan säga i denna fråga.

Anf. 62 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Herr talman! Jag hade i och för sig inte tänkt föra någon monarkidebatt – jag betraktar det som relativt meningslöst, eftersom locket nu har lagts på i och med att utskottet hänvisar till Torekovskompromissen. Jag vill bara understryka att det inte finns något land som kallar sig monarki där man inte har med begreppet monarki i sin författning. Inte heller kan jag se det som ett uttryck för en önskan om införande av en ny personlig kungamakt, om man skulle göra vår monark till formell överbefälhavare för våra stridskrafter eller om han håller trontalet vid riksmötets öppnande eller om han sitter som ordförande vid vissa beslutskonserter. Möjligen skulle man kunna säga att det kommer in ett litet element i det avseendet när det gäller att utse regeringsbildare. Å andra sidan är detta något som traditionellt är föremål för monarkens handlande i andra länder, så varför inte också här.

När det slutligen gäller själva rösträttsfrågan vill jag upprepa att jag finner det vara en helt befängd tanke att rösträtt och medborgarskap inte skulle följas åt. Detta är, som Sven-Erik Nordin sade, något som har uppkommit i vissa hjärnor i den svenska – eller kanske den nordiska – socialdemokratin.

Anf. 63 OLLE SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Först något om monarkin och dess ställning med anledning av Nils Berndtsons och Birger Hagårds anföranden.

Jag anser att det var positivt med de beslut som har följt efter den s. k. Torekovskompromissen, när man rensade bort vad jag vill kalla de sista kvarlevorna av en personlig kungamakt. Nils Berndtson räknade upp de krav som nu har ställts av Birger Hagård om reformer på detta område. Det gäller just sådana uppgifter som togs bort genom denna grundlagskompromiss.

Sedan frågade Nils Berndtson varför vi står fast vid denna feodala kvarleva, när vi på vårt partiprogram har republikkravet. Ja, vi har det kravet kvar som en säkerhetsventil. Och jag är säker på att om man skulle få yttringar av en personlig kungamakt kommer vi att aktualisera republikkravet. Men f. n. finns det ingen anledning till detta.

Det riktades en del frågor till justitieministern, men jag antar att jag också kan svara på dem. Det gäller vad som händer med rösträttskommitténs betänkande.

Utskottet anser alltså att vi bör avvakta remissbehandlingen av utlands-svenskarnas rösträtt. Jag är säker på att det också är regeringens mening. Då tycker jag faktiskt att Karin Ahrland och Sven-Erik Nordin borde kunna lita

på sina egna argument och på att remissinstanserna behandlar dem på sådant sätt att de kan vänta med att föra debatten tills ställning har tagits till dessa remissyttranden.

Jag har inte tagit upp någon sakdebatt i dag, jag har bara refererat majoritetens ståndpunkt. Det tycker jag är rimligt att göra, eftersom reservanterna enbart har talat om reservationen.

När det gäller frågan om att ge invandrare rösträtt i riksdagsval avvaktar man remissbehandlingen. Regeringen har sagt, att innan man lägger fram ett förslag, skall man ha överläggningar med de övriga nordiska länderna.

Anf. 64 SVEN-ERIK NORDIN (c) replik:

Herr talman! Det var förfärligt vad utskottets ordförande tassade i filtsockorna. Olle Svensson säger, att eftersom en viss utredning är ute på remiss, tar han inte upp någon sakdebatt. Han vill avvakta. Han svarar inte på frågor. Jag ställde den enklaste tänkbara fråga i mitt anförande. Jag frågade: Vad har utlandssvenskarna gjort för ont, eftersom de skall berövas rösträtt när de har varit borta från landet i tio år? Inte ens den frågan vill Olle Svensson svara på.

Jag berättade tidigare litet grand om vilka yrkesgrupper det gällde. Jag skall passa på att berätta litet om de röstande utlandssvenskarna. Det har gjorts enkätundersökningar. Det är människor som besöker Sverige ganska ofta, människor som regelbundet brevväxlar med svenskar och som läser svenska tidningar i stor utsträckning. Det är människor som lyssnar på svenska radions utlandsprogram. De är aktiva i svenska föreningar i utlandet. De hade redan vid utflyttning stort intresse för politik. De röstade före utflyttningen regelbundet i de svenska valen.

Får jag ändå, för Olle Svensson har en replik kvar, upprepa min fråga: Varför skall just dessa politiskt intresserade och nyttiga människor berövas rösträtten?

Anf. 65 NILS BERNDTSON (vpk) replik:

Herr talman! Olle Svensson säger att man har republikkravet i partiprogrammet som en säkerhetsventil, om en personlig kungamakt skulle bli aktuell igen. Jag måste säga att det är en märklig beskrivning av ett partiprogram. Jag tror knappast att programmets författare har tänkt sig en så begränsad roll för det krav som arbetarrörelsen ändå under hela sin tillvaro haft. Visst, Olle Svensson, var kungens makt större tidigare och visst har vissa uppgifter överförts på andra organ. Men vilka behov har då arbetarrörelsen och de demokratiska krafterna i samhället av att bevara den här institutionen?

Under tiden som Olle Svensson talade började jag på ett papper skissera skäl för monarkins avskaffande och skäl för monarkins bevarande. Listan över skäl för monarkins avskaffande skulle kunna fylla hela sidan. Men för monarkins bevarande har jag faktiskt inte hört ett enda rationellt argument.

Vilken roll har monarkin i dag? Man kan säga att monarkin inte är alldeles obetydlig, i varje fall inte från arbetarrörelsens synpunkt. Jag menar att den

fyller en ideologisk roll i reaktionens tjänst. Veckopressens kungareportage är inte bara till för att stimulera lösnummerförsäljning. Det finns också ett medvetet syfte att avleda uppmärksamheten från verkliga problem. Granskningen av kungahuset skall dämpa vreden mot orättvisor, utslagning från arbete och samhällsliv. Därför är det viktigt för arbetarrörelsen att avskaffa monarkin. Detta skulle bli ett viktigt bidrag till utvecklandet av demokrati och jämlikhet.

Anf. 66 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Herr talman! Även jag fäste mig vid Olle Svenssons något speciella uttryck, att republikkravet för socialdemokratin utgjorde en säkerhetsventil. För vad? frågar jag mig. Är det för de 90 % av svenska folket som slår vakt om monarkin och som är så ideologiskt förkättrade att de föredrar denna framför andra styrelseformer – kanske också därför att den har gett dem en garanti för det demokratiska styrelseskicket? Paradoxalt nog är det ju så att de starkaste demokratierna finns i de gamla länder som fortfarande är monarkier.

Det har vidare sagts här i debatten att kungens makt skulle ha varit större tidigare. Formellt, ja, men reellt är det länge sedan vi hade någon personlig kungamakt här i landet. Ingen vill heller återinföra den. Däremot skulle det möjligtvis kunna vara aktuellt att förstärka det symbolvärde som redan betyder så mycket i sammanhanget.

Anf. 67 KARIN AHRLAND (fp) replik:

Herr talman! Jag kan inte underlåta att säga att den här debatten, som ett par herrar håller om en annan herre där uppe i slottet, är roligare än den debatt som jag för om rösträtten. Men jag tycker nog att rösträttsdebatten är allvarligare.

Olle Svensson sade att man bör avvakta remissbehandlingen. Det brukar man göra. Men, bäste Olle Svensson, den här gången har ju faktiskt inte ens regeringen avvaktat remissbehandlingen när det gäller utländska medborgares rösträtt. En företrädare för regeringen har sagt att det inte blir någonting av detta – utan att remissvaren har kommit in. Hon har inte avvaktat remissbehandlingen. Jag tror t. o. m. att justitieministern har sagt någonting liknande i Nordiska rådet, men det vet jag inte riktigt säkert.

Varför kan man då inte ha en åsikt också om utlandssvenskarnas rösträtt?

Detta undviker Olle Svensson, men det är ju så att konstruktionen är kopplad. Eftersom utredningsmajoriteten till varje pris ville ge utländska medborgare som bor i Sverige rösträtt, var man tvungen att skapa ett nytt begrepp, som hette boendepincipen.

Logiken krävde då att man tog rösträtten ifrån svenska medborgare som inte bor här. Det var en logiskt följd. Det kan man inte göra någon invändning emot – om man skall ha en sådan princip, går det att tänka precis som utredningsmajoriteten gjorde.

Nu blir det uppenbarligen inte någon boendepincip, om regeringen är så förnuftig att den inte gör någonting sådant. Då finns det inga skäl att tala om

några tio år. Då finns det faktiskt inga skäl att fortsätta den här debatten om att utlandssvenskar bara skall få rösta om de har bott utomlands ett visst antal år.

Olle Svensson kommer förmodligen återigen att säga att remissomgången måste avvaktas. I så fall skall jag bara säga: O.K., jag vet vad vi från folkpartiet tycker. Jag tror att jag med en viss förtröstan kan avvakta remissomgången. Jag tror nämligen att svenska folket i gemen har ganska många förnuftiga företrädare bland remissinstanserna som inte vill beröva svenska medborgare deras främsta medborgerliga rättighet.

Anf. 68 OLLE SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Det var ju flera som ville replikera.

Jag vill först säga till Birger Hagård och Nils Berndtson att jag tycker att det var en väsentlig förändring när man i regeringsformen skrev in att all offentlig makt utgår från folket. Tidigare stod det: "Konungen äger att allena styra riket". Jag anser alltså att den parlamentariska demokratiska utveckling som har skett under de senaste decennierna har varit det centrala för folkstyrets utveckling.

Jag kan ytterligare betona att jag principiellt är emot monarki, men en förändring av statskicket måste vara starkt motiverad av det aktuella politiska läget och bygga på en bred opinion inom partierna. Det är inte oväsentligt att säga, att om en personlig kungamakt på nytt skulle uppträda på arenan, är det i högsta grad ett reellt politiskt krav att införa republik här i landet.

Jag skriver ingalunda under på Sven-Erik Nordins påstående att intresserade utlandssvenskar genom det förslag som har lagts fram av majoriteten inte skulle ha möjligheter att utnyttja sina politiska rättigheter vid riksdagsval i Sverige. Tioårsgränsen när det gäller kyrkobokföring i Sverige ger sådana möjligheter för dem som fortfarande har kvar ett intresse för Sverige och svenska förhållanden. Det är inte ett ologiskt resonemang att andra utlandssvenskar som flyttat från Sverige, inte längre betalar skatt i Sverige och som inte ens är intresserade av svenska förhållanden i stället bör få utöva sin medborgerliga rättighet i det land där de har valt att bo och för vilket de nog också har det största intresset.

Det är, slutligen, ett klart svar som jag har gett på frågan om utredningen. Regeringen avvaktar remissvaren. När det gäller den del som berör invandrarnas rösträtt kommer inte regeringen att göra något utan att först ha tagit kontakt med de andra nordiska länderna.

Tredje vice talmannen anmälde att Nils Berndtson, Birger Hagård och Sven-Erik Nordin anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 69 GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Jag har till konstitutionsutskottets betänkande 1983/84:26 lämnat ett särskilt yttrande rörande en motion inom regeringsformens ram,

Fredagen den
13 april 1984

*Vissa frågor på det
författningspoli-
tiska området.*

som utskottet tyvärr avstyrkt, kanske delvis beroende på att den kommit med i det här "paketet" och inte sammanförts med ett par andra motioner som mera direkt berör regeringsformens kap. 13 – om krig och krigsfara – och vilka utskottet avser att behandla till hösten.

Redan när konstitutionsutskottet för några år sedan ägnade sig åt en detalj inom kap. 13 kände jag mig bekymrad över hela kapitlets utformning. Jag är inte mindre bekymrad i dag.

Vid en genomgång av kap. 13 har jag, som framgår av motion 1983/84:331, funnit att statsministern i krigsfall, på ockuperat område, kan göra en total rekonstruktion av sin regering utan att behöva anmäla detta förhållande för riksdagen eller någon annan och att han tillsammans med fyra av honom nyutnämnda statsråd kan fungera som regering och därvid träffa avtal med fienden.

Utskottet har nyligen haft tillfälle att lyssna till fyra statsministrars erfarenheter av regeringsbildning och utbyte av statsråd under resans gång. Det har varit intressant att konstatera att därvid moraliska aspekter – personlig integritet och förtroende – varit en väsentlig faktor både när ett statsråd kommit och när statsrådet fått gå. En regeringsbildning eller regeringsombildning under krig eller krigsfara accentuerar i hög grad sådana aspekter. Att acceptera en statsrådspost måste förutsätta en allvarlig självprövning – om man tror sig hålla måttet.

Jag har inte fått någon förklaring till varför den s. k. statsrådsförsäkran avskaffades för tio år sedan. Förmodligen var det ett utslag av en då utbredd kulturradikalism, som bl. a. ifrågasatte värdet av moraliska kvaliteter. I min motion 1983/84:1107 har jag försynt frågat om inte "en med domareden jämförbar försäkran eller ed" borde avläggas av nytillträdande statsråd. Inom utskottet har bl. a. utskottets enda lagfarna ledamot, därtill förutvarande statsråd, betvivlat värdet av dylika försäkringar eller eder. För mitt sätt att se är statsrådsämbetet minst lika viktigt som något domarämbete – vi har ju nyligen fått erfara att även den som inte duger till statsråd likväl duger till justitieråd. Eftersom vi alltfört tillämpar bruket av domared, protokollföreläsa, ed av ledamot i domkapitel, vittnesed, ed av förmyndare, ed vid sjöförklaring och prästlöfte, grundat på 1686 års kyrkolag, förefaller det mig kanske litet häftigt att utdöma värdet av högtidliga försäkringar. Jag skulle nog finna det helt rimligt om nytillträdande medlemmar av en regering – som enligt 13 kap. 9 § regeringsformen utan riksdagens godkännande och utan hörande av utrikesnämnden får ingå överenskommelse om vapenstillestånd med en fientlig makt – åtminstone hade avgivit ett löfte att städse iakttaga vad som är stadgat i grundlag och allmän lag och att värna om rikets självständighet och frihet. Det skulle kanske kunna tjäna som en påminnelse om det ansvar ett statsrådsämbete innebär och som en referenspunkt vid den framtida bedömningen av vederbörandes sätt att uppfylla sina plikter.

Anf. 70 AXEL ANDERSSON (s):

Herr talman! I motion 1379 föreslår vi att statschefens roll och arbetsuppgifter skall omprövas. Frågan har nyss diskuterats mycket ingående i denna

kammare, så jag har funnit anledning att fatta mig kort.

I dag har vi i Sverige en monark, som inte har några möjligheter att påverka det politiska skeendet. Ändå är kungen formellt statschef, innebärande att han håller konselj och är ordförande i utrikesnämnden.

I motionen föreslår vi också att denna fråga föres till den aviserade parlamentariska utredningen för vissa författningsfrågor. På s. 9 i KU:s betänkande nr 26, som vi nu behandlar, understryker också utskottet det angelägna i att en ny författningsutredning tillsätts.

På s. 17 och 18 i samma betänkande kommer utskottet fram till behandlingen av vår motion. Inledningsvis refererar utskottet till den flera gånger i dag citerade Torekovskompromissen, där det sägs att statschefen enbart skall ha "representativa uppgifter". Det tycker vi också – så länge som vi har kvar den odemokratiska ärvda monarkin i Sverige.

Litet längre fram i texten sägs vidare att det i grundlagspropositionen 1973:90 "uttalades att även formell medverkan från statschefens sida vid tillkomsten av politiska beslut skulle kunna bli en belastning för den symbolställning som statschefen borde inta". Här finner utskottet ingen anledning att frågå dessa ståndpunkter från 1973 och yrkar avslag på vår motion.

Herr talman! Denna utskottets konklusion förvånar oss motionärer, därför att vi anser att särskilt konungens uppgift som ordförande i utrikesnämnden strider mot denna riksdagens uttalade mening från år 1973, varför vi föreslår att frågan utreds av den kommande författningsutredningen.

Låt mig till sist säga, herr talman, att motionen också anger hur vi tycker att denna fråga borde lösas. Vi menar att dessa och kungens nuvarande formella arbetsuppgifter skulle skötas av en allmänt aktad, betrodd och folkvald person, t. ex. talmannen i Sveriges riksdag.

Herr talman! Jag ber till sist att få yrka bifall till motion 1379.

I detta anförande instämde Ingvar Björk, Inge Carlsson, Stig Alftin, Margareta Hemmingsson, Catarina Rönnung, Håkan Strömberg, Bruno Poromaa och Mona Sahlin (alla s).

Anf. 71 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Jag vill säga till Axel Andersson att jag anser att det är riktigt att kungen skall ha närmast representativa uppgifter. Men det finns en formulering i motionen som är något missvisande. Det talas där om att kungen håller konselj. Men numera är det inte fråga om några beslutskonseljer, utan enbart informationskonseljer. I det representativa uppdraget ligger ju att kungen skall uppträda bland människor, och han bör då vara väl orienterad om vad som händer i riket. Jag ser ordförandeskapet i utrikesnämnden närmast som ett forum för kungen när han skall inhämta kunskaper, bl. a. inför resor utomlands. Men kungen har inte heller i utrikesnämnden någon beslutande funktion.

Med denna motivering vill jag yrka avslag på motionen.

Fredagen den
13 april 1984

*Vissa frågor på det
författningspoli-
tiska området*

Anf. 72 AXEL ANDERSSON (s):

Herr talman! Med all respekt för konstitutionsutskottets värderade ordförande, tillika min partikamrat här i riksdagen, vill jag ändå anmäla en något avvikande mening i fråga om ordförandens kommentar till mitt inlägg.

Jag kan medge att det faktum att kungen håller konselj kanske inte tangerar det jag citerade ur Torekovskompromissen, dvs. att även medverkan vid tillkomsten av politiska beslut kan vålla skada på den symbolställning som kungamakten intar i dag. Men däremot vidhåller jag att man när det gäller utrikesnämnden och de frågor som diskuteras där har kommit in på det som uttalades i Torekovskompromissen och som jag flera gånger har citerat.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till motionen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 2 (rösträtt i riksdagsval)

Utskottets hemställan bifölls med 152 röster mot 134 för reservation 1 av Anders Björck m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Lennart Brunander (c) anmälde att han avsett att rösta nej men av misstag röstat ja.

Mom. 7 (statsformen och statschefens roll)

Först biträdde utskottets hemställan med den ändring däri som föranledes av bifall till motion 1379 av Axel Andersson m. fl. med 46 röster mot 19 för reservation 2 av Marie-Ann Johansson. 221 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 237 röster mot 45 för utskottets hemställan med den ändring däri som föranledes av bifall till motion 1379 av Axel Andersson m. fl. 5 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

8 § Kammaren beslöt att behandlingen av de på föredragningslistan återstående utskottsbetänkandena skulle uppskjutas till ett senare sammanträde.

9 § Anf. 73 TREDJE VICE TALMANNEN:

Vid kammarens sammanträde onsdagen den 25 april upptas trafikutskottets betänkanden 17 om anslag till järnvägar, 18 om anslag till ersättning till lokal och regional kollektiv persontrafik och 16 om telekommunikationer i nu angiven ordning främst bland två gånger bordlagda ärenden.

Till kammarens ledamöter har utdelats en stencilerad sammanställning varav framgår vilka dagar motioner sist får väckas med anledning av de propositioner som avlämnas t. o. m. fredagen den 13 april.

10 § Meddelande om svar på interpellation 1983/84:132

Anf. 74 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Jag vill anmäla att Martin Olssons interpellation 1983/84:132 om tobakens skadeverkningar inte kommer att besvaras inom stipulerad tid på grund av min arbetsbelastning. Jag har kommit överens med Martin Olsson om att interpellationen skall besvaras fredagen den 27 april.

11 § Svar på fråga 1983/84:469 om ändrade bestämmelser om gåvoskatt i vissa fall

Anf. 75 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Karin Ahrland har frågat mig när jag är beredd att infria det löfte om en utredning av gåvoskattebestämmelserna såvitt avser konsekvenserna av att gåvor ogiltigförklaras som jag avgav i ett frågesvar till henne i februari förra året.

Jag fick vid regeringssammanträdet den 29 mars regeringens bemyndigande att tillkalla en kommitté för att göra en översyn av lagstiftningen om arvsskatt och gåvoskatt. I kommitténs uppdrag skall bl. a. ingå att överväga hur man skall kunna komma till rätta med det problem som föranlett Karin Ahrlands frågor till mig. Jag har i dagarna utsett kommitténs ledamöter. Utredningsarbetet kan således påbörjas.

Anf. 76 KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Jag tackar finansministern för svaret. Det var ett svar som jag tyckte om att få. – Bättre sent än aldrig, är ett gammalt ordspråk som gäller även här!

Överläggningen var härmed avslutad.

12 § Svar på fråga 1983/84:466 om personalläget inom Göteborgs och Bohus läns skatteförvaltning

Anf. 77 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Rune Torwald har – med anledning av att 75 handläggartjänster vid skatteförvaltningen i Göteborgs och Bohus län är vakanta – frågat civilministern om han är medveten om personalläget vid ifrågavarande myndigheter. Rune Torwald har vidare frågat om det finns några färdiga planer för rekrytering och utbildning av personal till dessa myndigheter för att på så sätt åstadkomma en normalisering av handläggningstider för besvärsärenden etc.

Frågan har överlämnats till mig.

Det är riktigt att myndigheterna inom skatteförvaltningen har en stor arbetsbörda. Av den anledningen har såväl länsstyrelsernas skatteavdelning-

Nr 126

Fredagen den
13 april 1984

*Meddelande om
interpellationssvar*

*Om ändrade be-
stämmelser om
gåvoskatt i vissa
fall*

*Om personalläget
inom Göteborgs
och Bohus läns
skatteförvaltning*

*Om personalläget
inom Göteborgs
och Bohus läns
skatteförvaltning*

ar som de lokala skattemyndigheterna vid anslagstilldelningen för innevarande budgetår undantagits från de generella rationaliserings- och besparingskraven på 2 %. Regeringen har i årets budgetproposition föreslagit att dessa myndigheter skall undantas från rationaliserings- och besparingskraven även under budgetåret 1984/85. Härutöver har under de senaste budgetåren stora resurser tillförts beskattningsmyndigheterna på grund av nyttillkommande arbetsuppgifter.

Kommissionen mot ekonomisk brottslighet har nyligen i en promemoria uppmärksammat att framför allt skattemyndigheterna i storstadslänen fått vidkännas besvärande personalavgångar i vad gäller kvalificerade tjänstemän. En stor del av de tjänstemän som slutat sina anställningar har gått över till privata företag. Kommissionen föreslår därför att åtgärder vidtas för att förbättra löneläget för tjänstemän med revisions- och processuppgifter. Förslaget bereds f. n. inom regeringskansliet.

Behovet av kvalificerad personal inom skatteförvaltningen är stort. Utbildningen av nyanställd handläggarpersonal är omfattande, och den kräver dessutom stora insatser av tjänstemän med lång erfarenhet. Det är angeläget att utarbeta ett system för rekrytering och utbildning av personal inom skatteförvaltningen. Regeringen har därför givit riksskatteverket i uppdrag att utreda frågan om behovet av särskilda rekryteringstjänster inom skatteförvaltningen. Uppdraget skall redovisas senast i september i år.

Länsstyrelsernas besvärsheter avger bl. a. yttrande när skattskyldiga har anfört besvär hos länsrätterna. Länsrätterna har under ett antal år haft särskilda resurser för att arbeta av målbalanserna. Regeringen har vidare föreskrivit att länsstyrelsernas besvärsheter gemensamt med länsrätterna skall verka för att balanserna av skattemål får en godtagbar nivå.

Av vad jag nu har sagt hoppas jag framgår att jag är väl medveten om personal- och arbetsläget vid skattemyndigheterna och att en rad åtgärder vidtagits eller planeras för att komma till rätta med situationen.

Anf. 78 RUNE TORWALD (c):

Herr talman! Låt mig först tacka finansministern för svaret på min fråga. Jag vill ge en bakgrund till denna.

Skatteadministrationen kritiserar ju ofta, och dess värre med rätta, för att det tar lång tid att få ärenden i länsrätter avgjorda. Gång på gång har jag och andra riksdagsledamöter tryckt på för att få till stånd en rimligare situation, och i samband därmed har man alltid utlovat insatser för att minska arbetsbalanserna. Det var därför med stor förvåning som jag för ett tag sedan fick klart för mig att man i Göteborgs och Bohus läns skatteförvaltning hade hela 75 vakanser på totalt 422 handläggartjänster. På revisionsenheten var situationen än värre. Där var 28 tjänster av 90 obesatta. Det är mot den bakgrunden som frågan har ställts.

Jag är vidare medveten om att, som finansministern har sagt, många som arbetar med de aktuella uppgifterna söker sig bort från sina tjänster. Det har bl. a. meddelats i en stor artikel i Göteborgspressen att näringslivet nu har köpt över en av de skickligaste i Västsverige, nämligen skattedirektören för

den västsvenska regionen. Detta tycker jag i och för sig inte är så förvånande. Jag kanske t. o. m. tycker att det i viss mån är bra. Jag har själv arbetat tolv år som taxeringsnämndsordförande och har suttit i länskatte rätt i många år, så jag vet ganska väl hur det fungerar på detta område.

Det som jag tycker är litet förvånande i finansministerns svar är att det ger intryck av att det har hänt någonting som man inte har förutsett. Det framhålls bl. a.:

”Behovet av kvalificerad personal inom skatteförvaltningen är stort. Utbildningen av nyanställd handläggarpersonal är omfattande, och den kräver dessutom stora insatser av tjänstemän med lång erfarenhet.” Ja, det kan man naturligtvis instämma i – det är inga nyheter. Det kan rimligen inte komma som någon överraskning.

Med förlov sagt verkar det dock en smula yrvaket när man säger att man nu skall göra någonting åt detta, men först måste man göra en utredning. Vad skall man utreda när man konstaterar att nästan var tredje taxeringsrevisor inte finns mer än på papperet, dvs. att det inte finns innehavare av de av riksdagen inrättade tjänsterna?

Mot denna bakgrund måste jag fråga: Det är väl inte meningen, herr finansminister, att man skall avvakta den utredning som skall bli klar först i september, innan man vidtar några åtgärder för att återbesätta tjänsterna i fråga?

Överläggningen var härmed avslutad.

13 § Svar på fråga 1983/84:467 om rutinerna i visst slag av taxeringsärenden

Anf. 79 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Rune Torwald har frågat civilministern om han anser att nuvarande rutiner vid behandling av realisationsvinster på småhusfastigheter är godtagbara eller om han avser att initiera ändringar för att reducera arbetsbelastningen för såväl deklaratant som berörda myndigheter.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

Bakgrunden till frågan är ett fall som kommit till Rune Torwalds kännedom, där en säljare av en småhusfastighet yrkat uppskov med beskattning av realisationsvinst och först när han erhållit slutskattosedeln fått reda på att yrkat uppskov inte beviljats. Detta har för deklaratanten inneburit ytterligare en administrativ omgång, innefattande besvär till länsrätt och kontakter med lokal skattemyndighet.

Uppskov med beskattning skall enligt nuvarande regler yrkas hos taxeringsnämnden. Det åligger nämnden att ta ställning till yrkandet och att underrätta deklaratanten om sitt beslut, om det gått deklaratanten emot. Detta är den för alla taxeringsärenden normala rutinen. I det fall Rune Torwald tar upp har underrättelse om beslutet inte nått deklaratanten. Det förefaller mig

*Om rutinerna i visst
slag av taxerings-
ärenden*

som om felet i det aktuella fallet är att tillskriva den mänskliga faktorn. Det inträffade är givetvis beklagligt.

Jag kan emellertid upplysa om att handläggningen av uppskovsärendena är föremål för uppmärksamhet i utredningssammanhang. Inom kommittén för reavinstuppskov har företagits en omfattande enkätundersökning hos länsstyrelserna angående bl. a. taxeringsnämndernas handläggning av dessa ärenden.

I avvaktan på att kommitténs arbete slutförs är jag inte beredd att vidta någon åtgärd i det hänseende som Rune Torwald åsyftar.

Anf. 80 RUNE TORWALD (c):

Herr talman! Jag vill tacka finansministern även för detta svar, som gör mig betydligt mer tillfredsställd än det förra. Det gläder mig att notera att det tydliga bara var fråga om ett tillfälligt misstag. Det är inte mycket att säga om det – misstag kan alla råka ut för.

Jag kan inte underlåta att konstatera att jag tror att mycket effektivitet kan uppnås på länsrätterna, om man har mer kvalificerad personal i det som brukar kallas postöppningen. Man borde från början ta fram sådana ärenden till snabba beslut som man vet har betydelse för efterkommande års inkomsttaxeringar. Det sker inte nu, och det leder till en serie överklaganden.

Jag kan som exempel nämna en fastighetstaxering för 1980 som ännu inte är avgjord i länsrätten. Vad får det för konsekvenser? Jo, det innebär att vederbörande deklarant varje år måste överklaga sin inkomsttaxering. Även om han senare vinner målet kan han förlora möjligheten att få genomslag när det gäller skatteutfallet.

Detta medför en enorm och onödig arbetsbelastning på länsrätterna. Jag har tagit upp denna fråga med folk på länsrätterna men tyvärr inte fått dem att inse att de borde lägga sig till med ett mer rationellt sätt att arbeta. Varje företag och – det vågar jag påstå – varje institution måste se till att ta ärenden i den ordningen att man får den minsta totala arbetsvolymen. Så sker inte f. n.

Jag hoppas därför att man inte bara ser över rutinerna när det gäller fastighetsförsäljningar utan över huvud taget de rutiner som tillämpas beträffande den turordning i vilken ärenden skall avgöras.

Jag är f. n. involverad i några ärenden. I ett fall går en familj och väntar sedan 1978 på att få ett ärende beträffande realisationsvinstskatt på en mindre jordbruksfastighet avgjort. Ärendet är fortfarande, efter sex år, inte avgjort i länsrätten i Älvsborgs län. Det är alltså inte bara i Göteborgs och Bohus län som man har stora arbetsbalanser.

De här förhållandena medför att människor tvingas att konsekvensöverklaga i och för sig helt riktiga taxeringar under de år som följer efter den ifrågasatta taxeringen. Dessa senare taxeringar är då baserade på det ursprungliga ställningstagande som en nämnd har gjort och som den förfördelade – om jag får använda det uttrycket – har överklagat.

Jag vill vädja till finansministern att han ser till att man inte inskränker

översynen till att bara gälla realisationsvinstbeskattningen utan den bör också omfatta själva arbetsrutinerna inom länsrätterna.

Överläggningen var härmed avslutad.

Nr 126

Fredagen den
13 april 1984

*Om verkningarna
av ett hot om pris-
stopp*

14 § Svar på fråga 1983/84:474 om verkningarna av ett hot om prisstopp

Anf. 81 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Lars Tobisson har frågat mig på vilket sätt hot om prisstopp kan hålla tillbaka inflationen.

Låg mig först konstatera att jag aldrig har hävdat att prisregleringar som isolerad företeelse skulle vara ett botemedel mot inflationen. I regeringens finansplan har redovisats med vilka medel inflationen skall bekämpas och vilka förutsättningar som bör föreligga för att nå det uppsatta inflationsmålet. Frågan diskuterades här i kammaren senast i den finanspolitiska debatten.

Enligt regeringens uppfattning innebär emellertid resultatet av årets avtalsrörelse – om uppgörelserna skulle leda till ett direkt genomslag på priserna – att en grundläggande förutsättning för inflationsmålet rubbats och att detta därför hotas. Framför allt gäller detta utsikterna inför 1985. Jag har mot den bakgrunden vid upprepade tillfällen under de senaste veckorna framhållit att regeringen är fast besluten att med alla tillgängliga medel skapa förutsättningar för den dämpning av inflationstakten som nu måste komma till stånd. Prisregleringar är ett av de instrument som står till regeringens förfogande. Som komplement till andra ekonomisk-politiska åtgärder kan de bidra till att dämpa inflationstakten.

Som numera framgått beslutade regeringen i går om ett allmänt prisstopp. De närmare motiven för detta och de åtgärder i övrigt som regeringen beslutat om framgick vid gårdagens presskonferens.

Anf. 82 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Tack för svaret! Min fråga ställdes mot bakgrund av att finansministern vid hemkomsten från sin utrikes resa i slutet av mars började hota med prisstopp, därför att löneavtalen hamnat på för hög nivå.

Denna reaktion gjorde mig förundrad av minst tre skäl.

För det första uttalade Kjell-Olof Feldt flera gånger under förra året tvivel om värdet av prisreglerande åtgärder i kampen mot inflationen.

För det andra vet vi av bitter erfarenhet att prisstopp i praktiken är verkningslöst. Människor har lärt sig att när det börjar talas om prisstopp, når priserna snart en ny topp.

Vore det verkligen möjligt att i lag förbjuda inflationen, skulle det naturligtvis ha gjorts för länge sedan. Det är knappast ens så att man med ett prisstopp kan skjuta fram prishöjningarna för att ta dem i form av en explosion senare. Marknadskrafterna är starkare än politiska beslut, och via

*Om verkningarna
av ett hot om pris-
stopp*

dispenser och på andra sätt stiger priserna trots allt. I allmänhet är inflationstakten högre i tider av prisstopp än när sådant stopp inte råder.

För det tredje – och det var närmast detta som föranledde min fråga – innebär ju ett hot från finansministern om prisstopp detsamma som en beställning av prishöjningar. Kjell-Olof Feldt spelade för några år sedan upp ett stort indignationsnummer, när han anklagade dåvarande ekonomiminister Gösta Bohman för lösmynthet, därför att denne i en trängre krets varnat för en politik som kunde leda till devalvering. Men vad är väl det jämfört med att gång efter annan i massmedia hota med prisstopp? Landets alla beslutsfattare när det gäller prisfrågor fick god tid på sig att för säkerhets skull höja priserna tidigare och mer än vad som annars skulle ha skett.

Prisstegringen var under årets första kvartal 2,5 %. På årsbasis ligger inflationstakten fortfarande kring 9 %, vilket är dubbelt så högt som i viktiga konkurrentländer. Verkligheten har alldeles tydligt gett oss moderater rätt i att det inte går att prata bort inflationen.

Nu har alltså finansministern tillgripit prisstopp. Han kan inte gärna själv tro att det får någon effekt, i synnerhet sedan han med sina varningar gett smarta prissättare chansen att kompensera sig i förtid.

Vad kan då syftet vara? Är det att ge Handelsnäringsorganisationen råg i ryggen inför den hotande konflikten med Handelsanställdas förbund? Jag skulle vilja fråga Kjell-Olof Feldt: Är sättet att hantera frågan om prisstopp ett uttryck för finansministerns önskan att löneutvecklingen inom den hårt trängda detaljhandeln skall bli betydligt lägre än inom den lönsamma verkstadsindustrin?

Anf. 83 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Jag skall hålla mig till det som var det ursprungliga syftet med Lars Tobissons fråga. Han gör gällande att om jag i vissa sammanhang har nämnt att prisregleringar kan komma att ingå i den ekonomiska politiken detta skulle ha lett till att en rad "smarta prifixare", eller vad han kallade dem, gått ut och höjt sina priser.

Jag måste fråga Lars Tobisson vilket underlag han har för påståendet att vi skulle haft en prishöjningsvåg sedan jag kom hem från Australien. Tvärtom har jag upplevt att beslutet om prisstopp när det kom kom ganska överraskande, t. ex. för bensinhandeln som haft kampanjpriser och som hade sammanträde natten mellan onsdag och torsdag för att ta reda på hur man skulle göra. Det upptäcktes då att det inte alls lönade sig att sammanträda på natten, för prisstoppet trädde i kraft i måndags. Det går alltså inte att hitta något som helst belägg i verkligheten för det påstående som Lars Tobisson gör om att detta skulle ha föranlett prishöjningar av någon omfattning.

Till talet om att Gösta Bohman i en trängre krets förebådade en devalvering vill jag säga att det var en mycket trång krets. Det var fråga om en enda person, och det råkade vara en journalist som förfogar över ett internationellt s. k. newsletter, som spred hans uttalande över hela världen. Det uttalandet, herr talman, kostade Sverige flera miljarder kronor i valutautflöde.

Anf. 84 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Det gick över en vecka från det att finansministern först började hota med prisstopp till den dag från vilken prisstoppet retroaktivt skall gälla. Vad detta kommer att få för effekt på konsumentprisutvecklingen kan vi avläsa i index för april. Vågar finansministern här säga att det inte kommer att ske någon uppgång vid det indextillfället?

Jag menar, herr talman, att regeringens panikpaket från i går vittnar om den röra som råder i rörelsen. De regleringsåtgärder man nu sätter in – bl. a. prisstopp – riskerar att motverka det uppgivna syftet med den förda politiken. Tror regeringen verkligen att dessa åtgärder kan föra ned inflationen till 4 % i år och 3 % nästa år, medan lönehöjningarna ligger på uppåt 10 %? Resultatet blir ju en kraftig ökning av den privata köpkraften. En uppgång i den privata konsumtionen riktar sig i stor utsträckning mot importvaror. I stället för att hålla tillbaka konsumtionen och skapa utrymme för i synnerhet vår exportindustri skulle alltså resultatet bli att konsumtionen och importen ökade.

Hela uppläggningsen av den här operationen förutsätter att de redan avtalade lönehöjningarna på något sätt justeras ned. Finansministern har i dag fört samtal med arbetsmarknadens parter. Kan finansministern förneka att regeringens sent påkomna åtgärds paket som skall motverka inflationen förutsätter – för att det skall få någon som helst effekt – en statlig inkomstpolitik där regeringen går in och styr lönebildningen, alltså kompletterar det hela med någon form av lönestopp?

Anf. 85 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Jag tänker hålla mig till vad som avsågs i Lars Tobissons fråga. Jag konstaterar bara att Lars Tobisson inte hade ett enda belägg för eller ett enda exempel på att mina uttalanden skulle ha lett till några prishöjningar.

Anf. 86 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Detta är ett exempel på något som är egendomligt i riksdagens arbetsformer. Jag har för tio dagar sedan ställt en fråga till finansministern om verkningarna av ett hot om prisstopp. I går genomförde finansministern ett prisstopp. Han envisas med att tala om prisstoppet som ett hot trots att det nu blivit verklighet.

Finansministern vill inte tala om det åtgärds paket som han har lagt fram, och som onekligen är en politisk händelse av första rang. Rimligen borde detta i första hand diskuteras här i riksdagen. Vi har i dag haft en debatt med anledning av ett betänkande från konstitutionsutskottet. Från moderat håll har vi sagt att det är en orimlig ordning att debatten om en stor sak i svensk politik enbart skall föras i Kvällsöppet, i Magasinet och på tidningarnas ledarsidor – men här i riksdagen får man inte tala om det. Det enda sättet är att väcka en interpellation och komma igen om 30 dagar, eller kanske vänta till debatten med anledning av kompletteringspropositionen den 8 juni.

*Om tidpunkten för
utseende av leda-
möter i löntagar-
fondsstyrelserna,
m. m.*

Anf. 87 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Som Lars Tobisson till slut insåg i all sin flödande retorik får han åtskilliga tillfällen att här i riksdagen diskutera regeringens ekonomiska politik. Han kan få utlopp för all sin talträngdhet i de debatterna.

Anf. 88 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Eftersom finansministern i all sin godhet ger mig ytterligare en minut att kommentera det panikpaket som presenterades i går skall jag fortsätta med den sakfrågan.

Beslutet om prisstopp är i själva verket ett tecken på regeringens storslagna fiasko i det krig den för ungefär ett år sedan förklarade mot inflationen. Det står nu klart att det inte går att motverka prisstegring med bara prat. Inflationen är en ekonomisk sjukdom, som måste botas med ekonomisk-politiska åtgärder.

Vi moderater lade för ett år sedan fram ett program som bygger på sådana åtgärder på främst två områden. Det gäller att dra ned budgetunderskottet kraftigt genom att skära på utgiftssidan, och det gäller att skapa förutsättningar för lönebildningen så att det blir en ökad lönespridning och så att man får ett ansvar för sysselsättningen hos parterna. Det senare tror jag är väldigt viktigt för framtiden.

Jag ställde i ett tidigare anförande en fråga till finansministern. Den gällde om han genom sin uppläggning vill åstadkomma en ökad lönespridning. Finansministern har inte svarat på det.

Överläggningen var härmed avslutad.

15 § Svar på fråga 1983/84:478 om tidpunkten för utseende av ledamöter i löntagarfondsstyrelserna, m. m.

Anf. 89 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Björn Molin har frågat mig när regeringen avser att utse ledamöter i löntagarfondsstyrelserna, om styrelserna redan från början kommer att disponera medel för inköp av aktier samt om fondstyrelserna under 1984 och 1985 kommer att kunna leva upp till det föreskrivna avkastningskravet.

Riksdagsbeslutet om löntagarfonder förutsatte att fondstyrelserna skulle starta sin verksamhet under år 1984. Jag bedömer att fondstyrelserna kan komma att utses före sommaren.

Riksdagsbeslutet innebär vidare att fondstyrelserna kan rekvirera medel inom den ram som skapas av vinstskatten, vinstdelningsskatten samt den särskilda delen av ATP-avgiften om 0,2 procent. I och med att såväl vinstskattemedel som medel från den särskilda delen av ATP-avgiften redan influiter kommer löntagarfondsstyrelserna att redan från starten kunna rekvirera medel för inköp av aktier.

Huruvida fondstyrelserna under 1984 och 1985 kommer att uppfylla

avkastningskravet kan självfallet besvaras med säkerhet först i efterhand. Det har dock inte, sedan riksdagen behandlade propositionen, inträffat något som gör att jag har anledning att ändra den bedömning som jag gjorde i det sammanhanget.

Anf. 90 BJÖRN MOLIN (fp):

Herr talman! Det är litet patetiskt att få svaret på denna fråga just i dag, dagen efter det att regeringen i vild panik har presenterat en serie åtgärder för att hejda eller motverka för stora lönehöjningar – antingen höjningar som redan är framförhandlade eller där förhandlingar pågår.

Ett huvudargument för löntagarfonderna var ju nämligen att de skulle bidra till lugna avtalsrörelser. Kjell-Olof Feldt har sagt här i kammaren att löntagarfonderna skulle vara ett bidrag till stabiliseringspolitiken och att de skulle dämpa lönekostnadsstegringarna. Slutsatsen av de senaste veckornas händelser i detta avseende är enkel: det argumentet för löntagarfonderna håller inte.

Svårigheterna att få ihop fondstyrelserna belyses väl i finansministerns svar. Han säger nu att han bedömer att fondstyrelserna skall komma att utses före sommaren. Det betyder väl att de första aktieköpen kan göras tidigast i höst. Startsvårigheterna är uppenbara. Inte heller de övriga skäl som har anförts för löntagarfonderna har vunnit i styrka sedan beslutet förra året.

På min fråga om fonderna i år kan leva upp till det i lagen angivna avkastningskravet svarar finansministern undanlidande. Han säger att den frågan kan självfallet besvaras med säkerhet först i efterhand men att ingenting har inträffat som gör att han har anledning att ändra den bedömning som han gjorde i det sammanhanget, dvs. förra året. Sanningen är naturligtvis att ingen längre vågar påstå att fonderna under år 1984 kommer att ge ett nettotillskott till ATP-systemet på 3 % av fondernas kapital, beroende bl. a. på den försenade starten. Även av detta skäl finns det alltså anledning till omprövning.

Låt mig därför fråga Kjell-Olof Feldt, som tidigare indirekt har antytt en kritisk attityd till fonderna: Skulle inte regeringen kunna ta de negativa erfarenheterna i samband med införandet av fonderna till intäkt för att ompröva sin inställning och avstå från att genomföra riksdagsbeslutet? Det tror jag skulle vara till nytta både för samhällsklimatet i Sverige och för investeringsbenägenheten hos företagen. På köpet skulle väl också aktning- en för det socialdemokratiska partiet kunna öka. Vi som har utfäst oss att när möjlighet ges avveckla dessa fonder skall inte beklaga oss över att avvecklingsarbetet i så fall uteblir.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 91 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Regeringen avser att genomföra det beslut om löntagarfonder som riksdagen tog i december i fjol. Att det sedan betyder att Björn

Nr 126

**Fredagen den
13 april 1984**

*Om tidpunkten för
utseende av leda-
möter i löntagar-
fondsstyrelserna,
m. m.*

Fredagen den
13 april 1984

*Om företagens
bevaknings-
organisation*

Molin får fortsätta att bekymra sig över hur de skall kunna avvecklas minskar inte nöjet av att genomföra dem.

Anf. 92 BJÖRN MOLIN (fp):

Herr talman! Finansministerns senaste kommentar var väl ännu ett bevis på hur obenägen finansministern är att föra en debatt om löntagarfonderna. Jag förstår honom. Jag beklagar att inte den självkritiska attityden inom regeringen är sådan att man kan dra slutsatsen och erkänna att den ekonomiska utvecklingen, bl. a. årets lönerörelse, är ett bevis på att löntagarfonderna var ett misstag. Jag tror att både Kjell-Olof Feldts och regeringens anseende skulle stiga om man erkände att man på denna punkt hade fel.

De inkörningssvårigheter för fonderna som har funnits och som framgår av Kjell-Olof Feldts svar, bl. a. när det gäller rekrytering av styrelser och kanslier till fonderna, borde vara ett fullt godtagbart skäl för en sådan omprövning. Även i politiken bör man kunna dra nytta av vunna erfarenheter. Den för dagen mest relevanta kommentaren är naturligtvis att fondanhängarnas argument att löntagarfonderna skulle vara ett stöd till den solidariska lönepolitiken, att de skulle bidra till en lugnare lönekostnadsutveckling, häpnadsväckande snabbt har dementerats av verkligheten.

Överläggningen var härmed avslutad.

16 § Svar på fråga 1983/84:458 om företagens bevakningsorganisation

Anf. 93 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! Sten Andersson i Malmö har frågat mig om jag är beredd att ta initiativ till ändringar i gällande lagstiftning om bevakningsföretag, så att ett moderbolags bevakningsorganisation utan auktorisation kan bevaka ett dotterbolags lokaler, om dessa är belägna inom moderbolagets eget område.

Enligt 1 § första stycket lagen (1974:191) om bevakningsföretag avses med bevakningsföretag den som yrkesmässigt åtar sig att för annans räkning bevaka bl. a. fastighet eller anläggning. Av 2 § samma lag framgår att bevakningsföretag inte får bedriva verksamhet utan auktorisation.

Huruvida dessa regler innebär att ett auktorisationskrav gäller även i den av Sten Andersson beskrivna situationen är som jag ser det en lagtolkningsfråga som får lösas i rättstillämpningen med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet. Det skulle kanske ha varit en fördel om lagen eller i varje fall dess motiv hade varit tydligare på denna punkt, men problemet är knappast av den arten att det finns anledning att ta upp det som en särskild lagstiftningsfråga. Däremot kan nog frågan vara förtjänt av uppmärksamhet, om det blir aktuellt att göra andra ändringar i eller en allmän översyn av lagstiftningen på det här området.

Anf. 94 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! Jag tackar justitieministern för svaret på min fråga.

Anledningen till att jag har ställt frågan är att detta är ett problem på många företag i Sverige. Jag jobbar själv på Kockums varv i Malmö. Där beslöt man att ombilda maskinverkstaden, som ligger inom Kockums område, till ett helägt dotterbolag. Kockums har en mycket gammal organisation för bevakning, men den får i dag inte bevaka ett företag som Kockums äger och som ligger inom det egna området.

Man har provat detta också och funnit att lagen så som den är skriven inte medger den möjligheten. Jag förstår också justitieministern när han säger att man inte på basis av ett enskilt fall kan gå in och ändra en lag, och jag är tacksam för hans klara besked på den punkten.

Men vad jag skulle vilja ha svar på är följande. Att man nu inte kan ändra lagen kan jag acceptera, men varför kan man då inte ge dispens? Kockums har sökt dispens men inte fått sådan. Jag skulle därför vilja ha en liten utläggning från ministern på den punkten.

Anf. 95 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! Också på den punkten kan det tyckas som om lagen innehåller en brist. Det finns alltså ingen möjlighet att ge dispens. Den möjlighet jag kan erbjuda till dess att vi eventuellt har kunnat se över lagen är att man helt enkelt begär auktorisation att bevaka sitt eget dotterbolag.

Anf. 96 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! Jag tycker det är en onödig omväg om ett företag i Sverige skall söka auktorisation för att bevaka sitt eget område.

När justitieministern nu svarar mig att lagen inte medger dispens, då tycker jag verkligen att det finns starka skäl att ändra denna lagstiftning.

Överläggningen var härmed avslutad.

17 § Svar på fråga 1983/84:461 om viss ändring i namnlagen

Anf. 97 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! Hugo Bergdahl har frågat mig om jag är beredd att föreslå sådana ändringar i 25 § namnlagen att barn som mellannamn får bära föräldrars mellannamn.

Enligt namnlagen (1982:670) kan en person bära tre olika typer av namn: förnamn, mellannamn och efternamn. Mellannamn, som bärs mellan för- och efternamn, är liksom förnamnet personligt och kan inte föras vidare till barn eller make.

Möjligheten för barn att bära mellannamn infördes under riksdagsbehandlingen av regeringsförslaget till namnlag. Riksdagen uttalade därvid att ändamålet med mellannamn för barn är att visa samhörighet mellan barnet och den av föräldrarna vars efternamn barnet inte har förvärvat. Enligt

*Om viss ändring i
namnlagen*

riksdagen var det tillräckligt att barnet som mellannamn fick bära det efternamn som den föräldern bar. Riksdagen avvisade tanken att barn som mellannamn skulle kunna bära en förälders mellannamn.

Namnlagen har hittills varit i kraft bara i drygt ett år. Enligt min mening finns det inte anledning att efter så kort tid överväga ändringar i lagen, om det inte kan påvisas att lagen i något avseende leder till klart olämpliga resultat. Jag anser inte att det är fallet med de regler om mellannamn som Hugo Bergdahl har kritiserat. Jag är alltså inte beredd att nu föreslå några ändringar i dessa regler.

Anf. 98 HUGO BERGDAHL (fp):

Herr talman! Först vill jag tacka justitieministern för svaret på min fråga.

Namnlagen är väl inte den lag som är lättast att tolka och tillämpa. Detta gäller såväl för enskilda människor som för vissa myndigheter. Det är i alla fall min uppfattning, efter att ha kommit i kontakt med ärenden på just detta område.

I regeringens proposition om ny namnlag, som presenterades i mars 1982, konstaterades bl. a.: "En utgångspunkt för den nya lagen är att den enskilde i så stor utsträckning som möjligt skall få bestämma vilket namn han eller hon skall ha."

Herr talman! Visst innebar den nya namnlagen i de flesta fall en förenkling och avbyråkratisering. Men åtminstone på *ett* område blev den nya lagen en byråkratisk flopp: barn får inte bära föräldrars dubbelnamn i samma ordning som föräldrar men väl i den omvända ordningen. I min fråga till justitieministern har jag angett ett sådant exempel. Är modern född Andersson och gift Bengtsson, kan hon bära dubbelnamnet Andersson-Bengtsson, men vill hennes barn bära bägge namnen måste ordningen vara Bengtsson-Andersson.

Herr talman! Detta är byråkrati av helt oförståelig art för vanliga människor. Sådant skapar misstro, förargelse och problem hos de många människorna.

Justitieministern säger i svaret: "Enligt min mening finns det inte anledning att efter så kort tid överväga ändringar i lagen, om det inte kan påvisas att lagen i något avseende leder till klart olämpliga resultat."

Jag vill med det exempel som jag har angett påstå att lagens tillämpning klart leder till ett olämpligt resultat. Därför tycker jag inte att man behöver vänta ytterligare för att rätta till det som inte blev bra i den nya namnlagen.

Anf. 99 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! Jag tror inte att man skall utpeka det som tas upp i frågan som ett resultat av byråkratisk klåfingrighet. Det är helt enkelt så att lagen bygger på grundsatsen att dubbelnamn inte skall förekomma – det strider mot svenskt språkbruk. Mellannamn är inte en del av efternamnet. Om man tillåter barn att ta samma mellannamn som någon av föräldrarna har, skulle man därmed ha etablerat ett dubbelnamn, vilket lagstiftningen alltså avsiktligt inte har velat tillåta.

Anf. 100 HUGO BERGDAHL (fp):

Herr talman! När barn inte får bära sina föräldrars mellannamn innebär det en byråkratisk tolkning av namnlagen. Det är vad jag avser med byråkrati i detta fall.

Anf. 101 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! Jag upprepar: Det är inte fråga om en byråkratisk tillämpning utan om en grundprincip i lagen. För att åstadkomma en ändring härvidlag måste detta tas upp som ett nytt lagstiftningsärende, och det är jag alltså inte beredd att göra i dag.

Anf. 102 HUGO BERGDAHL (fp):

Herr talman! De vanliga enkla människor som skall ta del av namnlagen kan inte få någon annan uppfattning än att det är fråga om byråkrati. Jag förstår också mycket väl att det måste till en ny behandling av lagen och ett beslut här i riksdagen för att det skall kunna bli en ändring.

Överläggningen var härmed avslutad.

18 § Svar på fråga 1983/84:494 om skyldigheten att vittna vid rättegång

Anf. 103 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! Sten Andersson i Malmö har, med utgångspunkt i ett fall som refererats i dagspressen, frågat mig om jag avser att föreslå ändringar i lagstiftningen så att t. ex. en polisman, som på grund av ett tjänsteuppdrag kommer för sent till en domstolsförhandling där han skall höras som vittne, inte blir bötfälld för detta. Sten Andersson har vidare frågat vilken karaktär ett uppdrag skall ha för att en polisman skall undgå bötesstraff i en situation som den nämnda.

Huvudregeln är att ett vittne som kallats till en rättegång döms till böter om han uteblir. Om det finns anledning att anta att vittnet har laga förfall för sin utevaro, skall någon påföljd inte dömas ut. Med laga förfall avses att någon genom avbrott i den allmänna samfärdseln, sjukdom eller annan omständighet, som han inte bort förutse eller rätten annars finner utgöra giltig ursäkt, har hindrats från att fullgöra vad som ålegat honom.

Som bekant kan vi inte här i kammaren gå in på om det var rätt eller fel att döma ut böter i det aktuella fallet. Rent allmänt kan jag emellertid säga att ett tjänsteuppdrag för en polisman inte i alla situationer bör grunda laga förfall för utevaro. Någon sådan princip gäller ju inte för andra yrkesgrupper. Angelägenheten av att polismannen slutför sitt uppdrag måste vägas mot intresset av att en domstolsförhandling inte skall behöva ställas in.

Några generella uttalanden om vilka uppdrag som kan anses vara av den karaktären att de grundar laga förfall för en polisman går knappast att göra. Vid tvekan bör polismannen naturligtvis söka ta kontakt med rättsens

*Om skyldigheten
att vittna vid rätte-
gång*

*Om skyldigheten
att vittna vid rättegång*

ordförande för att få ett besked. Självfallet åligger det vidare polisledningen att så långt möjligt se till att någon kollision mellan den enskilde polismannens tjänsteplikt och hans vittnesplikt inte skall behöva uppkomma.

Av det sagda följer att jag inte är beredd att medverka till en särslagstiftning för polismän på det aktuella området.

Anf. 104 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! Jag tackar justitieministern för svaret på min fråga.

Det finns nog mer än en polisman i det här landet som blir förvånad över det svar jag nyss fått. I ett fall som för några dagar sedan refererades i pressen bedömde en polisman ett uttryckningsuppdrag vara av sådan vikt att han inte i rätt tid kunde inställa sig till en rättegång. Han ringde från polisbilen till polishuset, och man tog därifrån kontakt med rätten. Polismannen kom fem minuter för sent till rättegången. Han blev bötfälld och fick även betala ersättning till ett annat vittne, som inte hade kunnat avge sitt vittnesmål. Han överklagade beslutet och bötesbeloppet sänktes, men samtidigt konstaterades att endast sjukdom gällde som laga förfall.

Jag tror att många uppfattar detta fall som något egendomligt. O. K. – det är klart att om en polis håller på att skriva ut parkeringsböter får han sluta med den verksamheten, om han skall inställa sig i rätten som vittne. I det här fallet – och det kan säkert gälla många andra fall – blev det emellertid en onödigt belastning på en av våra svenska poliser, som i och för sig har mycket besvärliga arbetsförhållanden. Jag tycker att man ändå borde kunna ge exempel på när en polis kan och inte kan avbryta ett tjänstgöringsuppdrag.

Anf. 105 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! Som jag sade i mitt svar finns det många andra situationer än sjukdom där man kan åberopa laga förfall för att inte inställa sig. Jag tror att man med fullt förtroende kan överlämna tillämpningen av dessa regler till domstolarnas och myndigheternas goda omdöme. Att snärja in den här typen av ganska svårbedömda frågor i detaljregleringar är i vart fall för mig ganska främmande.

Anf. 106 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! Jag kan begripa att man kanske inte skall gå in med detaljregleringar i sådana här fall. I det fall som jag refererat till bedömde jag och säkert många med mig som helt självklart att laga förfall förelåg, men som lagen är skriven skulle tydligen böter utgå – det konstaterade två instanser, även om den sista instansen sänkte bötesbeloppet något. Jag är något förvånad, och jag kan nog också konstatera, herr talman, att många poliser i Sverige delar min förvåning.

Överläggningen var härmed avslutad.

19 § Svar på interpellationerna 1983/84:130 och 131 samt frågorna 1983/84:408 och 429 om samhällsskyddet mot våld

Nr 126

Fredagen den
13 april 1984

*Om samhälls-
skyddet mot våld*

Anf. 107 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! Karin Israelsson har – mot bakgrund av ett TV-inslag om kvinnomisshandel – i en interpellation frågat mig om jag avser att vidta några åtgärder för att förbättra samhällsskyddet mot våld.

Ulla Tillander har mot samma bakgrund i en interpellation frågat vilka åtgärder jag är beredd att vidta för att skydda våldsoffer från ytterligare övergrepp från samma gärningsman.

Inga Lantz har frågat mig vilka åtgärder jag är beredd att vidta för att skydda misshandlade kvinnor från fortsatta övergrepp.

Slutligen har Kerstin Anér – med hänvisning till att adressuppgifter ur vissa offentliga register kan utnyttjas i trakasseringssyfte – frågat civilministern om han avser att vidta sådana ändringar i sekretesslagen, att uppgift som omfattas av sekretess i folkbokföringsregistret får samma skydd också i register som bara omfattar ett visst urval av befolkningen. Arbetet inom regeringen är fördelat så att det är jag som skall svara på frågan.

Jag besvarar interpellationerna och frågorna i ett sammanhang.

Jag vill börja med att framhålla att jag hyser stor förståelse för att de aktuella frågorna har tagits upp. Det är självklart att en kvinna som har utsatts för upprepad misshandel kan känna stark oro – eller t. o. m. skräck – inför att den som misshandlat henne skall friges eller skrivas ut från en institution.

Det står klart att en sådan oro måste tas på allvar. Risken för fortsatta övergrepp måste beaktas, t. ex. vid beslut om permissioner inom kriminalvården. Detsamma gäller beträffande beslut om utskrivning från sjukhus för sluten psykiatrisk vård. Sistnämnda fråga har tagits upp av JO i ett utförligt beslut den 19 mars i år. I tre fall har han riktat kritik mot det sätt på vilket enskilda ärenden har handlagts. Jag förutsätter att hans synpunkter kommer att beaktas av dem som har ansvaret för dessa svåra beslut.

I regel tycks emellertid de bedömningar som görs vara riktiga. Jag vill dock gärna medge att det ibland i efterhand – när man så att säga har facit i handen – visar sig att man har felbedömt riskerna för nya övergrepp.

I själva verket hänger det här samman med ett klassiskt och mycket svårt problem, nämligen vilka möjligheter det finns att i ett enskilt fall förutsäga grova brott. Tyvärr är de möjligheterna små.

Det är mot den bakgrunden en mycket känslig fråga under hur lång tid man kan hålla en människa inspärrad – inte för vad han har gjort, utan på grund av vad han eventuellt kan komma att göra i framtiden. Detta är bl. a. ett etiskt problem som ytterst rör vilka befogenheter samhället skall ha att använda tvång och straff.

Det enskilda fall som utgör bakgrunden till interpellationerna och till Inga Lantz fråga rör närmast tillämpningen av reglerna om sluten psykiatrisk vård. Den som har överlämnats till sådan vård skall skrivas ut så snart vårdbehovet har upphört. I regel sker utskrivningen till en början på försök,

och patienten ställs under tillsyn. Reglerna om intagning och utskrivning vid psykiatrisk vård utreds f. n. av socialberedningen (S 1980:07) som – enligt vad jag har inhämtat – ägnar stor uppmärksamhet åt problem av det slag som nu är i fråga. I det JO-ärende jag nyss nämnde framförde JO också synpunkter på dessa regler. Beslutet har överlämnats till bl. a. socialberedningen. Beredningens slutbetänkande väntas i år.

Kvinnomisshandel är emellertid ett problem som också på många andra sätt ägnas stor uppmärksamhet av regeringen och ansvariga myndigheter. Inom mitt eget område kan nämnas lagändringen den 1 januari 1982, som medförde att all misshandel numera skall åtalas utan krav på angivelse från målsägandens sida. Betydelsen av att kunna komma åt misshandel som sker i hemmet var det främsta skälet till den ändringen.

Jag vill påminna om att frågor som rör kvinnomisshandel har utretts särskilt av en interdepartemental arbetsgrupp inom regeringskansliet. Gruppens rapport har bl. a. resulterat i att regeringen uppdragit åt socialstyrelsen att lämna förslag till försöksverksamhet för att motverka kvinnomisshandel. Verksamheten skall beröra både de misshandlade kvinnorna och gärningsmännen. För att finansiera denna försöksverksamhet har 800 000 kr: avsatts per år för de närmaste tre åren, dvs. sammanlagt 2,4 milj. kr. Härutöver har drygt 2 milj. kr. anslagits till utbildning, information och forskning på området.

Jag vill också hänvisa till de förslag rörande bl. a. utbildning och information för omhändertagande av offer för sexuella övergrepp som regeringen har lagt fram i propositionen rörande sexualbrott tidigare i år.

När det sedan gäller möjligheten för den som känner sig hotad att försöka hålla sin adress hemlig gäller följande regler.

Hos de myndigheter som sköter folkbokföringen gäller sekretess för uppgifter om enskildas personliga förhållanden, t. ex. adressuppgifter, om det av särskild anledning kan antas att den enskilde lider men om uppgifterna röjs.

Detta innebär naturligtvis inte någon absolut garanti för att inte adressen kommer ut. Den som systematiskt försöker få upplysning om en adress har nog tyvärr goda utsikter att lyckas förr eller senare. Som Kerstin Anér påpekar förhåller det sig vidare så att sekretessbestämmelserna inte gäller andra register än befolkningsregister, t. ex. bilregistret. Denna fråga uppmärksammades särskilt under förarbetena till sekretesslagen. Att låta sekretessbestämmelsen omfatta alla register skulle vara förenat med avsevärda problem. Jag har f. n. inte underlag för en omprövning av den ståndpunkt man intog vid sekretesslagens tillkomst.

Generellt sett är jag f. ö. tveksam till om hemlighållande av adress är en vare sig effektiv eller lämplig metod att skydda människor mot förföljelse och övergrepp. För det första finns det som jag nyss antydde många olika sätt att ta reda på var en människa bor. Regler om sekretess riskerar därför att bli ett slag i luften. För det andra talar som jag ser det flera principella skäl för att man i första hand bör söka sig fram på andra vägar än att utvidga sekretessen.

Allmänt vill jag härutöver säga följande. Trots förebyggande insatser på

olika områden kan man aldrig uppnå någon hundra procentig garanti för att inte våldsbrott av aktuell slag upprepas. Det rör sig här om svåra avvägningar mellan hänsyn till olika enskilda människor. Det är också en fråga om vilka resurser ett samhälle kan sätta in i form av tillsyn, bevakning och polisiära åtgärder.

Åskilligt kan emellertid göras för att minska riskerna för fortsatta övergrepp. En självklar åtgärd är att den ansvariga institutionen inför en förestående frigivning eller utskrivning av en man som dömts för kvinnoomiss-handel underrättar kvinnan om detta. Detsamma bör gälla om mannen har avvikit från institutionen.

Det är över huvud taget av största vikt att de rättsvårdande och sociala myndigheterna bedriver ett nära samarbete för att skydda brottsoffer och hindra att brott upprepas.

Ett stort ansvar ligger på polisen. Polisen kan naturligtvis inte alltid ställa upp med bevakning eller liknande åtgärder så snart en person har en allmän känsla av att vara hotad. Tyvärr är detta inte möjligt. Men i en konkret situation som t. ex. den som nu avses är det särskilt viktigt att ett påstående av kvinnan om att mannen genom uttalanden eller på annat sätt uppträtt hotfullt tas på allvar och blir föremål för undersökning. Jag har skäl att tro att polisen också gör det. Vid risk för fortsatta övergrepp från mannens sida bör alltså kvinnan omedelbart vända sig till polisen. I de flesta fallen torde det finnas goda möjligheter att genom olika åtgärder minska risken för övergrepp.

Att det här är fråga om ett viktigt ansvarsområde för socialtjänsten samt hälso- och sjukvården står också klart. En väsentlig uppgift fyller dessutom de olika insatser som har kommit till stånd genom initiativ av kvinnoorganisationer och enskilda. Jag tänker här särskilt på den verksamhet som bedrivs av kvinnohus, kvinnojourer och liknande stödorgan.

För att man skall komma till rätta med de problem som har tagits upp i interpellationerna och frågorna behövs alltså åtgärder även på andra områden än rättsväsendets. Det krävs ett arbete med åtskilliga byggstenar. Jag hoppas att jag genom mitt svar kunnat visa att regeringen arbetar med dessa viktiga frågor på bred front.

Anf. 108 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret på min fråga.

I ett inslag i TV:s Aktuellt gav en ung kvinna, Siv, uttryck för sin stora oro inför en situation som hon inte kunde påverka. Hon hade under ca tolv års tid bott tillsammans med en man som blivit alltmer grotesk i sitt våld mot henne. Det var en obeskrivligt skräckfylld tillvaro som Siv tillsammans med de två barnen hade haft.

I tidningsintervjuer har sedan Siv givit oss en del inblickar i den vardag hon tidigare tvingades leva i. Som alltid när vi möts av dessa interiörer känner vi maktlöshet. Hur har detta kunnat pågå under så lång tid? Hur kan vi som anhöriga och grannar låta det pågå? Varför är våld ett så vanligt sätt att kommunicera?

I Sivs fall kom så småningom en vändpunkt. Våldet blev så påtagligt att

varken Siv eller omgivningen kunde förneka det. Hennes man bedömdes vara i behov av psykiatrisk vård. Han har efter häktningstid och den tid som åtgår för rättspsykiatrisk undersökning varit intagen på en klinik ca 60 mil från hemorten. Inför hans försöksutskrivning fick Siv åka ner och möta honom. Hon såg inte någon förändring i hans inställning till henne, och hans konstaterande "en mördare talar aldrig om vem han mördar" förstärkte hennes oro. Detta talade Siv om för mig i går kväll.

Under den tid mannen har vistats i den slutna psykiatriska vården har Siv nåtts av ett fyrtiotal hotelsebrev. Att hennes fruktan inför vad som kommer att hända i framtiden bygger på faktiska omständigheter, tror jag inte någon behöver betvivla. Därför gick Siv ut i massmedia med denna sin fruktan. Detta är Sivs situation. Hon har varit stark och byggt upp ett nytt liv. De dryga två år som hon sluppit den dagliga misshandeln beskrivs av henne som en gåva. Nu skuggas hennes tillvaro av den fruktan hon känner när mannen på nytt kan fullborda sitt hot.

Den andra parten i detta förhållande, mannen, känner vi till för litet om. Hans sätt att reagera med våld kan ha sitt ursprung i uppväxtmiljö och yttre omständigheter. Jag är helt säker på att hans behov av vård har tillgodosetts på ett utomordentligt gott sätt. Men att bedöma en människas reaktioner i sjukhusmiljö och därav dra slutsatser om dennes reaktion i en annan miljö är mycket svårt. Det är tyvärr inför den situationen vårdpersonal och utskrivningsnämnd står i de fall då patienter skall få permission, försöksutskrivnas eller helt skrivs ut.

Ibland kan bara det att bryta upp från sin hemmiljö innebära en rehabilitering, sade en skötare till mig vid ett samtal. Då kan återgången till denna hemmiljö naturligtvis också innebära en återgång till sjukligt beteende. Kontakter mellan nära anhöriga och den klinik där den sjuke vårdas är därför enligt mitt förmenande mycket viktiga. Oro och fruktan hos de tidigare misshandelseoffren måste också tas på allvar. Den psykiatriska vården får ej begränsas till det slutna rummet på kliniken. Jag är, som jag tidigare sagt, klart medveten om de stora svårigheter som möter utskrivningsnämnden när den skall fatta beslut.

En nykter patient är ofta en människa som borde klara en utskrivningssituation. Tyvärr är droger och alkohol i alltför stor utsträckning delaktiga i det våld som utövas. Droger och alkohol möter den försöksutskrivne i samhället. Inne på vårdavdelningen ser man inte patienten i påverkat tillstånd eller i hemmiljö, med allt av känslor som det innebär.

Det är detta Siv nu känner oro inför. Hotelse- och hatbrev har plötsligt upphört att komma efter inslaget i Aktuellt.

Helt naturligt skall en frisk människa inte behandlas inom slutna psykiatrisk vård. Men för den s. k. allmänheten förefaller det märkligt att den gripne inte så snabbt skulle ha varit tillbaka ute i samhället om brottet medfört fängelsestraff som han ofta är i de fall då psykiatrisk vård meddelats.

Vistelsetidens längd är helt säkert även en etisk fråga. Allt öppnare vårdformer och bättre läkemedel har givit allt fler psykiskt sjuka människor möjlighet till en normal tillvaro. Men detta innebär inte att alla patienter

klarar av ett liv utanför institutionen. Vi måste acceptera det samhällsskydd- och det skydd för den sjuke – som denna vårdform innebär.

Socialberedningen har även i uppdrag att se över tillämpningen av lagen om sluten psykiatrisk vård. Jag kan bara nära en from förhoppning att man från beredningens sida tar hänsyn till den som fortfarande känner sig hotad.

Enligt vad jag har förstått av svaret är justitieministern rätt nöjd med den situation som vi befinner oss i. Jag skulle önska att initiativ togs till någon form av seminarium omkring dessa frågor, och detta helst innan socialberedningen kommer med sitt förslag.

Kvinnor som liksom Siv lever i fruktan och skräck känner sig absolut inte nöjda med denna situation. Deras erfarenheter, från kvinnohus och kvinnojourer, kan med fördel användas – detta som komplement till den övriga informationsverksamhet som har beskrivits i svaret.

Det som har framkommit i den kritik JO har riktat mot utskrivningsärenden behöver belysas, och det borde kunna ske i ett brett upplagt seminarium. Förändringen i den rättspsykiatriska organisationen behöver också få en bred offentlig belysning. Det är också nya tongångar när man diskuterar beslut om utskrivning från psykiatrisk vård, där man helt vill slopa den försöksutskrivning som nu tillämpas.

Det skulle hedra justitieministern om detta initiativ kom från justitiedepartementet, och det skulle visa att kvinnomisshandel och våld inte bara är ett socialt problem. Det är viktigt att också lagstiftare finns med i samband med informationen.

Jag vill fråga justitieministern om han är beredd att ställa sig bakom ett sådant här initiativ för att sprida information om den situation dessa kvinnor befinner sig i.

Anf. 109 ULLA TILLANDER (c):

Herr talman! Också jag vill tacka justitieministern för svaret på min interpellation.

I svaret pekas det på olika åtgärder som kan vidtas från myndigheternas sida för att skapa större trygghet i en allvarligt hotad människas liv, eller åtminstone mindre otrygghet.

Justitieministern nämner olika steg. När man skriver ut en person skall man ta hänsyn till de personer som råkar i allvarlig fara eller upplever sig råka i allvarlig fara. Därvid är det att märka att de myndigheter som prövar ett fall och skriver ut en person kanske har en benägenhet att subjektivera hotet, vilket alltså inte skulle ha någon motsvarighet i verkligheten. Detta är kanske i sin tur en funktion av den psykologiska mekanismen hos den vårdande personalen eller hos de utskrivande läkarna, att man har lättare att känna sympati för en person som man har i sin omedelbara närhet än för en annan människa som man inte känner och som därför tonar bort som något diffust och avlägset.

Det är så som statsrådet säger, att vissa tillämpningar har medfört svåra lidanden och t. o. m. döden för människor som har utsatts för både hot och våld. Även om det inte går att hundraprocentigt säkerställa en människas

trygghet, känner man sig inte övertygad om att den tillämpning som statsrådet hoppas på ökar säkerheten så mycket som borde kunna ske.

Det är naturligtvis svårt att i sådana här sammanhang utfärda generella regler för när frisläppning kan ske, men man skulle önska att det framgick av reglerna att, i ett fall som det vi här diskuterar, de beslutande myndigheterna på ett entydigt sätt tog hänsyn till den hotades integritet och behovet av ökad trygghet och säkerhet, dvs. att myndigheterna inte bara tänkte paragrafmässigt utan också tänkte med hjärtat och använde det sunda förnuftet.

I detta sammanhang betyder det att den människa som med ord och handling sprider fruktan, skräck och otrygghet i realiteten begår handlingar – orden måste bedömas som handlingar – vilket betyder att vederbörande måste ta konsekvensen av att hans handlingar allvarligt inkräktar på en annan människas rättmätiga frihet.

Det är en fullkomligt olidlig tanke att samhällets rättsvårdande organ skulle stå handfallna eller avvaktande och passivt åse att en människas frihet och rätt till frihet från fruktan inskränks på ett för alla uppenbart sätt. Alltför ofta händer det att människor med human inställning och ett klart rättsmedvetande får uppleva att den som fängslas och slås i bojer inte är den som i årtal kan trakassera, förtrycka och andligt och socialt tillintetgöra en annan människa, kanske rent av ett litet barn, utan det är samhället, fängslat av paragrafer.

Den lagändring från den 1 januari 1982 som justitieministern nämner medförde att all misshandel numera skall åtalas utan krav på angivelse från målsägandens sida. Lagändringen var välkommen och har i det fall det här gäller redan bevisat sin betydelse – detta framgår av ett referat i Aftonbladet. Den innebär att människor som ser och hör att misshandel förekommer inte i fortsättningen skall behöva förhålla sig passiva, utan de har nu en möjlighet att avbörd sig den vånda och det medlidande och medkännande som inte bara får stängas inne. Det är så att ett starkt känslomässigt intryck som inte får följas av ett uttryck medför mänskligt betryck, och det är, om inte annat, mentalhygieniskt förödande för många.

Det är bra att justitieministern poängterar att polisen har möjligheter och äger skyldighet att gripa in och åstadkomma skydd när den bedömer att behovet av sådant skydd är starkt, och det är det när en kvinna hotas så länge och så intensivt och grovt som i det här aktuella fallet. Men om denna möjlighet skall kunna bli en verklighet, krävs det sannerligen att bedömningen av en risksituation inte blir för ekonomiskt njuigg, inte blir för byråkratiskt omständlig och inte heller blir för officiellt sangvinisk, utan i stället utmärks för ett snabbt, lätt och ömt handlag, för flexibilitet och för vilja att gripa in och till det bästa ordna allt.

Justitieministerns utförliga svar är också på övriga punkter positivt på ett sätt. Det visar, om inte annat, att de problem som hör ihop med den grundläggande frågan om gränserna för människans frihet att vara och bete sig i samhället bearbetas. Jag tror att vi också kan vara överens om att den bearbetningen måste ta större hänsyn till offret för våld och självsvåld från en annan individs sida när det är fråga om ett sådant gravt och ihållande

övertramp av den yttersta gräns för den egna friheten som det innebär när man på ett eller annat sätt skadar en annan människa.

En stor insats kan naturligtvis kvinnoorganisationerna med sitt engagemang och sin idealitet utföra i sådana här sammanhang. De kan ge den enskilde råg i ryggen, de kan sätta sprätt på myndigheter och de kan avslöja den korkade ineffektiviteten i byråkratiskt paragrafrytteri. Kvinnoorganisationer är inte att leka med, för de är ett skydd för den svage och ett hot mot den starke. Men samtidigt visar det fall som har föranlett den här diskussionen att en människa kan vara mycket ensam och utlämnad i en storstad och också på landet. Djungelns lag kan härska ganska oinskränkt på båda ställena.

Det är egentligen skrämmande att en människa skall få lida under en plågoande i tolv år, innan det äntligen görs något och lagar som sovit hävdas. Det krävs ett ovanligt mod för en kvinna i den situationen, och förmodligen är det ett förtvivlans mod som får henne att träda fram i TV-Aktuellt och vädja om hjälp.

Nog vore det uppseendeväckande, om det här nödroppet förklingade ohört och om inte myndigheter på alla plan gjorde sitt yttersta för att också för barnen skapa en sfär av trygghet, frihet och dräglighet, som är enkla mänskliga rättigheter.

Jag vill därför till slut ställa följande fråga till justitieministern.

Ämnar justitieministern följa upp det här fallet och verkligt försäkra sig om att en reell förändring till det bättre sker?

Detta fall är inte unikt – tyvärr finns det nog en hel del som känner igen sig – men det kan tjäna som modell för hur lag upprättas, för hur den svage kan värjas och för hur den som väsentligen är den vållande blir satt på rätt plats, med andra ord ett exempel på hur den vilja, som ingen tvivlar på finns, kan manifesteras.

Anf. 110 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret.

I Västgöotalagen från 1200-talet står följande: "Slår bonde hustru sin, och hon ej varde lytt då varde ogillt." I Kristoffers landslag från 1400-talet finns en förändrad uppfattning om förhållandet mellan man och hustru. Där kan man läsa: "Även om Gud har givit åt mannen kvinnan till hjälp och underdånighet, så har han likväl icke givit henne åt mannen till träl eller till fotapall, utan bör vardera älska den andra, hon honom som huvud och han henne som lem. Och därför, om man av hat eller ondska, i dryckenskap eller för en annan kvinnas skull, som han älskar, slår sin hustru blå eller blodig, lam eller lytt, det skall bötas dubbelt, och hennes närmaste fränder skola vara målsägande därvid. Näpsa han henne måttligt för brott som hon begått, vare han saklös."

I 1734 års lag har orden om skälig aga mot hustrun uteslutits. Men mannen kunde fortfarande aga sin hustru. Först år 1864 infördes en ny strafflag där mannens rätt att aga sin hustru inte längre fanns med. 1982 ändrades åtalsreglerna för misshandel som inte ägt rum på allmän plats så att detta

Fredagen den
13 april 1984.

*Om samhälls-
skyddet mot våld*

brott kom att falla under reglerna om allmänt åtal.

Trots denna – om man ser tillbaka i tiden – positiva utveckling för kvinnan när det gäller att slippa aga och annan våldshandling, är kvinnan fortfarande i stor utsträckning rättslös i fråga om att förhindra att våldshandlingar begås mot henne. Det är det vi diskuterar här i dag.

Man har uppskattat antalet misshandlade kvinnor till 300 000 om året. Detta är en mycket osäker siffra. Jag kan inte säga om den är för hög eller för låg; det finns ett stort mörkertal i dessa siffror. Men vad som är säkert är att 1982 anmäldes 11 000 fall av kvinnomisshandel, och bara dessa 11 000 fall betyder att tre kvinnor dör av misshandel varje månad.

En man äger inte rätt att misshandla en kvinna, men ingen kan hindra honom förrän efter det att han slagit. Det finns innan misshandel skett inget skydd för kvinnan. Varken polisen eller socialtjänsten kan göra något för att förhindra en misshandel.

Det fall som föranlett interpellationerna och frågan från mig handlar om en långvarig misshandel, där mannen till slut togs in på sjukhus. Efter två år skrevs han ut, och nu är kvinnan rädd för fortsatt misshandel. I det läget kommer denna debatt. Vad kan samhället göra för att skydda henne från en eventuell fortsatt misshandel?

Svaret är: Ingenting. Inte heller i justitieministerns svar kan någon lösning hittas.

Jag har talat med olika kvinnor som arbetat med dessa frågor sedan lång tid tillbaka, och alla har samma pessimistiska svar att ge. Man säger i stort sett att kvinnan kan flytta och försöka ha en anonym adress – kvinnan kan begära hemlig adress hos länsstyrelsen. Kvinnan kan också få byta personnummer.

Dessa åtgärder är tillfälliga skydd. Männen letar ofta förr eller senare rätt på kvinnan, och då kan situationen vara densamma. Jag tycker att det är fel att kvinnan skall behöva flytta land och rike runt för att skydda sig emot en eventuell fortsatt misshandel. Det vore mer riktigt att i stället hindra mannen från att besöka den ort där kvinnan vistas – helt enkelt förbjuda honom att göra det.

Det finns fortfarande en obalans mellan offer och våldsutövare, där offret i dessa fall utgörs av kvinnornas behov av stöd och hjälp, vilket inte tillgodoses.

Arbetet med olika klientreformer måste gå hand i hand med arbetet att trygga rättsäkerheten – i detta fall för kvinnorna. Det är samhällets uppgift att trygga kvinnornas existens. Ytterst är det socialtjänsten i kommunerna som har denna skyldighet.

Det skyddsnet som under senare år kommit fram är kvinnornas egen förtjänst. Jag tänker på kvinnojourer och på kvinnohus. Det är helt kvinnornas egen förtjänst att dessa så viktiga vattenhål finns.

För mannen behövs en riktig eftervård, vare sig han kommer från sjukhus eller från fängelse. För att kvinnan skall kunna känna sig säker – så säker som hon kan känna sig – behövs någon form av kontroll av mannen via någon form av kontaktperson inom socialtjänstens ram. Sedan tror jag faktiskt på ett s. k. ortsförbud i de fall kvinnan känner sig hotad av mannen – och det gör

hon med all tydlighet i det här fallet.

Det är viktigt att ta kvinnors rädsla på allvar. I många fall förnekas den här rädslan – tyvärr också av myndigheter.

Jag vill något kommentera svaret som jag har fått. Jag är glad över att det är långt och utförligt, och jag tycker att det är välvilligt skrivet, men tyvärr finns mycket kosmetika i det – jag skall återkomma till det. Vad jag rent allmänt efterlyser är mer konkreta åtgärder när det gäller kvinnornas rättssäkerhet i sådana här situationer.

När det gäller polisens möjlighet att hjälpa, tycker jag att svaret vittnar om att justitieministern har en ganska romantisk tilltro till polisens möjligheter i dessa fall. Inställningen till polisens möjligheter vittnar om en tafatthet i kombination med en naivitet.

Justitieministern säger på s. 2 i det utdelade svaret att man ibland har felbedömt riskerna för nya övergrepp.

Det är nog så att man inte har tagit kvinnornas rädsla på allvar, och jag tror att det är viktigt att alla myndigheter och alla personer som arbetar med dessa frågor verkligen tar kvinnornas rädsla på allvar.

Sedan säger justitieministern – och jag håller med honom om det – att man inte kan hålla en människa inspärrad för det han eventuellt kan komma att göra i framtiden. Nej, det skall vi naturligtvis inte göra – inte på några villkor kan man handla på det sättet. Man måste gå andra vägar.

På s. 3 i svaret talas det om att den intagne först skall försöksutskrivs eller att han skall stå under tillsyn. Jag tror att den här tillsynen kan vara en framkomlig väg att gå. Men den måste vara rigorös och ske under betryggande former.

Det talas i svaret om att det pågår en försöksverksamhet för att motverka kvinnomisshandeln. Jag skulle gärna vilja ha litet mer precisering av denna försöksverksamhet och att justitieministern svarade på vad den här försöksverksamheten innebär.

Jag har redan sagt att jag delar justitieministerns tveksamhet när det gäller att hemlighålla adresser för att skydda kvinnorna mot förföljelse och övergrepp. Jag tycker också att det är fel att kvinnor skall behöva flytta land och rike runt för att kunna komma undan män som eventuellt kommer att misshandla dem.

På s. 5 i det utdelade svaret står det bl. a.:

”Åtskilligt kan emellertid göras för att minska riskerna för fortsatta övergrepp.” Detta skulle jag också vilja ha litet mer preciserat. Vad avses med ”åtskilligt”?

Justitieministern anser också att det är självklart att kvinnan skall få reda på när mannen skrivs ut från fängelse eller sjukhus. Men den vetskapen är ju inget skydd i sig om mannen – som i det aktuella fallet – har hotat kvinnan under hela anstaltsvistelsen. Dessutom missar man ofta möjligheten att tala om för kvinnan, att mannen är utskriven.

Sedan sägs det:

”Det är --- av största vikt att de rättsvårdande och sociala myndigheterna bedriver ett nära samarbete ---.” Hur skall det samarbetet bedrivas?

Nr 126

Fredagen den
13 april 1984

*Om samhälls-
skyddet mot våld*

Därefter kommer justitieministern till detta med polisen, som jag tycker vittnar om en stor övertro på polisen och en litet romantisk inställning härvidlag. I det aktuella fallet är ju polisen inte något skydd. Det gäller en glesbygd, och det tar lång tid att komma dit – det är fråga om geografiska avstånd.

Avslutningsvis säger justitieministern att det finns goda möjligheter att minska risken för övergrepp, och det håller jag inte med om. Det finns inga goda möjligheter härvidlag. Jag började mitt inlägg med att säga att kvinnan i det här fallet är ganska rättslös, ganska utlämnad. Det är först när mannen har gjort någonting som man kan få hjälp. Den här ensidiga politiken håller inte i fortsättningen.

Självfallet är det viktigt med kvinnohus och kvinnojourer. Jag sade att det är sådant som kvinnorna själva har byggt upp. Men tyvärr är inte heller kvinnohus och kvinnojourer i ett sådant här fall, i glesbygden, till någon hjälp. Det är för långa avstånd. Därför anser jag att justitieministerns svar ger uttryck för en välvillighet, men det innehåller också mycket luft, och väldigt litet av konkreta besked. Jag hade trott att vi skulle kunna komma litet längre i de här frågorna. Jag hoppas därför att justitieministern kan lägga något mera av substans till det välvilliga svaret.

Anf. 111 KERSTIN ANÉR (fp):

Herr talman! Jag tackar också justitieministern för svaret, även om det huvudsakligen var ett svar som innebar ett nej.

Vad min fråga gällde är ett delproblem inom det stora och förskräckliga problemkomplex som interpellanterna har tagit upp. Vissa konsekvenser av offentlighetsprincipen och dataregistreringen åstadkommer verkligen tillsammans – milt uttryckt – besvär för människor i vissa situationer.

Jag vill understryka att kvinnor som förföljs av sina män icke är den enda kategori människor som kan råka illa ut här. Jag har ett brev skrivet till datainspektionen från en frånskild man som var i precis samma situation. Det har också förekommit uppgifter i pressen om att en hel del politiska flyktingar här i landet är rädda att deras fiender skall kunna komma åt dem på svensk mark, om dessa fiender får tag i flyktingarnas adresser.

Datainspektionen och riksskatteverket har ju redan tidigare pekat på svårigheten med att ge nödvändigt sekretesskydd i vissa fall när det gäller adresser. Ett väldigt intressant yttrande i det sammanhanget är vad riksskatteverket skrev till datainspektionen den 19 januari 1983 på tal om trafiksäkerhetsverkets vägran att föra in en uppgift i sina register om skyddsmarkering av vissa adresser. RSV säger:

”Att TSV motsatt sig detta beror såvitt RSV kunnat förstå inte på tekniska orsaker utan bottnar i att nuvarande sekretesslagstiftning inte medger rätt att vägra lämna ut personuppgifter från bil- och körkortregister. Det finns därför enligt RSVs mening anledning att överväga sådan ändring i sekretesslagen att det blir möjligt att skydda personuppgifter även i TSV:s register.”

Vidare är det ju, vilket jag är övertygad om att justitieministern vet, ingalunda bara fråga om trafiksäkerhetsverket. Sekretesskydd saknas på

motsvarande sätt i en rad av register som inte innehåller hela befolkningen men ett stort urval av denna. Så har t. ex. arbetarskyddsstyrelsen register över 100 000 individer. AMS har register över alla arbetssökande, kommuner och landsting har massor av offentliga register, och även kronofogdemyndigheten för register. Riksgäldskontoret har register över innehavare av obligationer, studiestödsnämnden register över de studerande osv.

Datainspektionen, som har sett på dessa frågor, skriver att den betraktar det som "självfallet mycket otillfredsställande ur integritetssynpunkt att det skydd som 7 kap. 15 § i sekretesslagen skapar kan kringgås på detta sätt". Jag ser faktiskt denna fråga framför allt ur integritetssynpunkt.

Det brukar ju sägas att integritet är omöjlig att definiera juridiskt. Ja, det må så vara, även om jag inte är övertygad om det, när det gäller mera ideellt intrång i privatlivet. Men här är det ju fråga om människor som är bokstavligen hotade till liv och lem, till sin kroppsliga integritet i dess allra trängsta bemärkelse. Skall då inte justitieministern ha så mycket omsorg om medborgarnas integritet att han åtminstone lovar att överväga saken en gång till och söka efter de vägar som kan finnas till att en lag, stiftad för att skydda medborgarna, inte av formella skäl kan kringgås hur lätt som helst?

Det är ju helt meningslöst att svara att det här inte är det viktigaste skyddet mot misshandel – att man måste vidta också andra åtgärder är icke något skäl att underlåta denna. Man skall det ena göra och det andra icke låta, som vi fick lära oss i katekesen förr i världen.

Härefter, herr talman, vill jag säga några ytterligare ord beträffande de frågor om kvinnomisshandel som statsrådet har svarat på.

Justitieministern nämner vad socialstyrelsen eventuellt skall göra för att motverka kvinnomisshandel. Det är naturligtvis riktigt att man skyddar kvinnor när de är i fara, men alla åtgärder som kan vidtas för att motverka sådana situationer i förväg är naturligtvis också mycket väsentliga.

Som alla vet, och det har också nämnts här, har det arbete som hittills gjorts för att hjälpa och skydda misshandlade kvinnor huvudsakligen skett på frivillig basis, med litet kommunalt stöd här och där. Låt mig nämna att Folkpartiets kvinnoförbund har gjort en film som heter Slagen. Det är en mycket bra upplysningsfilm, och den har visats i många lokalföreningar över landet. I en rad kommuner, däribland min grannkommun Järfälla och min hemkommun Upplands-Bro, har folkpartikvinnor motionerat om stöd till kvinnohus och kvinnojourer. Att sådana behövs är minsann omvitnat från alla ställen där sådana införts. I Växjö, som man väl inte tror har de värsta storstadsproblemen, ringer kvinnor varje natt när kvinnojouren är öppen.

Men det behövs också förebyggande åtgärder. Jag vill nämna att det behövs undervisning och utbildning för lärare, sjukvårdspersonal och socialvårdare. De ställs ofta i situationer där det förekommer våld som de inte behärskar men som man med en viss utbildning lättare kan klara av.

Det är, herr talman, kanske nödvändigt att säga att jag inte talar om utbildning i karate, det är inte det som det är fråga om, utan om metoder att klara konflikter utan våld och att öva barn och ungdomar i sådan konfliktlösning. Jag har tagit upp detta i en rapport till Europarådet, och i den finns

också en hel del konkreta förslag.

Det är vidare viktigt att den personal som skall ta hand om misshandlade kvinnor på sjukhus eller på andra ställen är så insatt i förhållandena att den verkligen ser vad kvinnorna behöver och vad som bör göras för dem. Det är nämligen något som inte ingår i dess reguljära utbildning.

En mycket erfaren socialarbetare, som hållit på länge med dessa frågor, sade nyligen till mig:

Innan jag fick lära mig fakta om kvinnomisshandel, fattade jag inte hur det stod till med kvinnor som kom kanske hårt sminkade och en smula berusade. Jag förstod inte att sminket ofta var till för att dölja märken efter slag och att alkoholen var medlet de grep till för att uthärda sin situation. Nu har jag lärt mig förstå detta, och jag ser på dessa kvinnor på ett helt annat sätt.

Detta var alltså ett referat, och jag har givetvis inte givit det för att på något vis kritisera socialarbetare eller sjukvårdsarbetare. De anser själva att de behöver denna utbildning för att kunna hjälpa kvinnorna och ge dem litet mod, så att de inte går tillbaka till samma karl och blir slagna återigen utan verkligen får hjälp att ta sig upp ur träsket. För detta behövs att någon människa ser dem och ser hur de har det.

Det skulle vidare behövas mycket utbildning om sådana här frågor i militärföreläsningar och på andra ställen där jämställdhet mellan könen behöver läras ut. Kvinnomisshandeln kan ju aldrig skiljas från frågan om jämställdhet i samhället i vidare mening.

Jag vill till slut säga: Om socialstyrelsen, som justitieministern säger, skall lämna förslag till vidare åtgärder mot kvinnomisshandel, utgår jag från att man först och främst studerar vad som redan har gjorts på initiativ av kvinnogrupper, som har arbetat ideellt och gjort mycket fina insatser. Det är den entusiasmen och det kunnandet det gäller att ta vara på.

Anf. 112 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! Låt mig börja med att uttrycka min tillfredsställelse över att dessa frågor har ställts i riksdagen. Jag är också mycket tillfredsställd över att jag därmed har fått tillfälle att redovisa de åtgärder som regeringen har vidtagit och planerar på detta område. Jag har i debatten kunnat notera ett ganska brett stöd för dessa åtgärder. Den debatt som har följt på mitt svar har över huvud taget varit positiv och konstruktiv och ägnad att fästa ytterligare uppmärksamhet på det här yttersta allvarliga problemet – en uppmärksamhet som jag bedömer som mycket nyttig.

När det gäller den här bedömningen av debatten vill jag göra ett litet undantag för vissa delar i Inga Lantz inlägg, som på någon punkt var en smula onyanserat och kanske litet bortsåg från den mycket svåra avvägningsproblematik som finns avseende dessa frågor.

Inga Lantz säger också att det var mycket litet konkret i mitt svar. Det ligger i sakens natur att det blir så, när man skall svara på en så omfattande fråga som denna. Jag har inte heller stora möjligheter att konkretisera mig så mycket mer vid denna sena fredagseftermiddagstimme.

Låt mig bara ta upp en sak, som är mycket viktig för mig. Inga Lantz säger

att jag har en tafatt och naiv syn på polisens möjligheter att göra något i dessa fall. Hon må säga det, men jag är inte född i går och är inte helt okunnig när det gäller att bedöma vad polisen kan och bör göra. Jag vill stryka under att min bedömning är att det på den senaste tiden har hänt mycket, både i vad gäller polisen och i vad gäller andra myndigheter. Det har att göra med framför allt en sak, nämligen att kvinnorna själva har satt sig i rörelse, har organiserat sig i kvinnojourer och kvinnohus. Man skapar på så sätt ett nyttigt och, som jag ser det, helt nödvändigt komplement till de insatser som görs på den offentliga sektorn. Det är inte bara fråga om komplement utan också om utmaningar gentemot myndigheterna – utmaningar att ta itu med dessa frågor på ett mer kraftfullt sätt än hittills.

Inga Lantz vill sedan veta mer i detalj hur försöksverksamheten ser ut. Jag kan inte ta upp tiden med att gå in på det, men jag vill nämna att vi har lämnat ut olika summer på olika lokala projekt, som har bedömts som intressanta ur innovationssynpunkt. Det handlar mycket om just nya former för samarbete mellan frivilliga krafter och myndigheter.

Till slut, herr talman, har jag blivit uppmanad i några av inläggen att följa upp enskilda fall. Det är naturligtvis utomordentligt svårt för mig, och jag skall inte heller göra det. Men låt mig säga att jag rent allmänt kommer att följa denna fråga med mycket stor uppmärksamhet. Det kommer jag inte att göra ensam, utan flera ledamöter i regeringen har ansvar på det här området. Regeringen prioriterar denna fråga mycket högt.

Anf. 113 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Det har varit en mycket bred debatt här i kammaren i dag som belyser problemen i det som vi har tagit upp i våra interpellationer och frågor. Det pågår mycket, och det är positivt. Mer: det är en del i den här verksamheten som, tycker jag, ligger något utanför det som nu är på gång – jag tänker på den personal som tjänstgör på de psykiatriska klinikerna och dess förståelse för det här problemet. Det har också belysts av det fall som givit anledning till debatten.

Jag tror att vi behöver gå in också i den verksamheten. Det finns i dag en stor oro hos den personal som arbetar inom psykiatrin. Det finns åtminstone två skolor som slåss om uppmärksamhet och om hur vården skall se ut och om när vården skall upphöra. Det finns en stor oro också på grund av att psykiatrin håller på att omorganiseras. Det finns brister i den verksamhet som i dag bedrivs. Det visar sig inte minst i frånvaron av rapportering till anhöriga när patienter försöksutskrivs eller släpps ut på permission. Det finns alltså åtskilligt att göra på det området.

När det gäller polisbevakning vill jag säga att jag har praktisk erfarenhet av att det kan vara problem med det. Det är dels problem rent praktiskt att få poliser, dels problem att få kalla på polis, eftersom det finns en rädsla hos den misshandlade kvinnan att föra ärendet vidare. Nu har man ju med det nya lagförslaget möjligheter att göra det, men kvinnans rädsla inför mannen är i misshandelssituationen så påtaglig att det är svårt att övertyga henne om att det är angeläget att det händer någonting.

Det är bra att justitieministern i svaret påpekar den rätt som misshandlade har att utnyttja poliser. Jag har varit med om att kalla på polis och inte få det gehör vi skulle ha behövt i den aktuella situationen. Kvinnans rätt att själv försvara sig är mycket liten, och det finns ingen möjlighet att utöka den rätten, även om hon så skulle önska.

Det är bra att justitieministern ämnar följa de här frågorna. Jag kan väl också säga att jag också kommer att följa den här frågan – jag har möjlighet att följa just det här fallet, eftersom kvinnan i fråga bor i den kommun jag kommer ifrån. Det skall bli intressant att se vad som kommer att hända i fortsättningen. Det viktigaste är att det inte kommer att skada vare sig henne eller hennes man.

Anf. 114 ULLA TILLANDER (c):

Herr talman! Till det senaste som justitieministern sade vill jag bara tillägga att jag trots allt är nöjd med att den här frågan har kommit upp. Ytterst beror det på att kvinnan har vågat träda fram. Förutom det har massmedia, TV och tidningar på ett föredömligt sätt tagit upp och belyst problemet. Nu hänger det på oss politiker och på myndigheterna att saken behandlas på ett sådant sätt att resultatet blir tillfredsställande. Om det mot förmodan inte skulle ske får vi väl återkomma i frågan.

Anf. 115 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Justitieministern säger att regeringen prioriterar lösningen av den här frågan. Det är bra, men fortfarande gäller att kvinnor är rättslösa och kommer att så förbli, som det verkar av den här debatten – jag tycker inte det har kommit fram någonting som skulle kunna ändra det.

Vi har här ett konkret fall, och jag skulle vilja fråga justitieministern: Vad skulle justitieministern råda den här kvinnan, som mycket påtagligt upplever hotet från mannen, att göra? Vad skall hon ta sig till? Hur skall hon kunna skydda sig mot mannen? Som det är nu kan hon inte göra någonting. Hon får vänta tills det händer någonting – då kan socialtjänsten och polisen gripa in. Hur länge skall hon tvingas leva i den här osäkerheten och skräcken? Skall hon tvingas leva i den här skräcken resten av livet?

Justitieministern säger att han har svårt att konkretisera sig. Det kan jag också konstatera. Sedan lutar han sig återigen mot polisen. Men i det här fallet – och det bekräftas av Karin Israelsson – fungerar inte en polisbevakning. För det första fungerar en sådan inte dygnet runt, det är inte möjligt att ha det på det viset. Dessutom är det långa avstånd. Att ringa till polisen i en hotsituation är inte heller möjligt. Jag har själv varit inblandad i situationer på natten då jag har varit tvingad att ringa efter polis. Det har dröjt tre timmar, och detta gäller Stockholmsområdet. Det är visserligen något år sedan, men det visar de stora svårigheterna med polisens jourverksamhet även i en tätort. Hur skall det då inte vara i det här konkreta fallet, som gäller en glesbygd?

Jag skulle till sist vilja fråga hur justitieministern ser på förslaget att socialnämnderna skall ha ett obligatoriskt ansvar för ett kontaktmannaskap,

där mannen måste ha en kontinuerlig kontakt med kontaktmannen – något slags anmälningsförfarande. Jag vet inte om det håller juridiskt, men det måste finnas något sätt att trygga kvinnans säkerhet. Som det är nu är det ju mannen som har lagen på sin sida, medan kvinnan lämnas ut totalt och får leva i sin skräck. Ett sådant skydd borde vara en rättighet för kvinnor som uttrycker rädsla av det här slaget, som i det här fallet är högst befogad, eftersom det har föregåtts av en mycket omfattande misshandel under många år.

Man kan också ställa en fråga som väl inte skall riktas till justitieministern, och Karin Israelsson ställde den frågan i sitt inlägg: Hur kunde detta kunde få pågå under dessa tolv år? Det är en mycket allvarlig fråga. Varför gjorde man ingenting åt det? Många visste om det här.

Jag vet inte om jag får ställa en fråga till Karin Israelsson, men om jag inte är felundererrättad har Karin Israelsson suttit i socialnämnden där uppe. Varför gjorde man ingenting från socialnämndens sida under alla dessa år? Varför hjälpte man inte till? Det finns en tafatthet inte bara hos justitieministern utan också hos många myndigheter i det här fallet. Det råd man från de sociala myndigheterna gav den här kvinnan i en mycket allvarlig och svår situation var: Läs boken Den man älskar agar man? av Karin Alfredsson. Vad är det för hjälp till en kvinna i en mycket svår situation? Man måste också rannsaka hur de sociala myndigheterna fungerar.

Anf. 116 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! Inga Lantz vet mycket väl att vi här i kammaren inte skall diskutera vad någon enskild människa skall göra – det är på gränsen till att kvinnorna namnges här – eller hur myndigheterna har handlagt deras fall. Kammaren är inte rätta platsen att föra den typen av diskussioner.

I övrigt vill jag när det gäller Inga Lantz sätt att debattera bara säga att jag inte tror att kvinnans sak gagnas av att man så här onyanserat som Inga Lantz gör påstår att kvinnorna saknar rättssäkerhet. Inga Lantz sade t. o. m. att kvinnan saknar rätt här i landet. Kvinnornas sak gagnas inte av den sortens onyanserade påståenden.

Anf. 117 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Får jag då ställa den fråga jag tog upp tidigare: Vilket råd ger justitieministern den här kvinnan? Hur skall hon skydda sig från en eventuell misshandel av den här mannen? Vad skall hon göra? Vad skall alla kvinnor i hennes situation göra? Vi har ju ingen rättssäkerhet, när man inte kan gripa in förrän något har hänt. Svara på den frågan justitieministern! Det här är inte onyanserat. Det är en verklighet som alldeles för många kvinnor upplever här i landet.

Jag tror att många skulle vara intresserade av svaret på frågan. Vad råder man kvinnan att göra i det här fallet?

Anf. 118 KERSTIN ANÉR (fp):

Herr talman! I brist på svar från justitieministern skall jag gå vidare med den lilla fråga som jag tog upp. Den är så pass allmän och opersonlig att det kanske är möjligt för justitieministern att svara på den. Frågan gäller den sekretesslag som justitieministern, liksom en del av de andra interpellanterna, viftar bort som om den vore helt oväsentlig. Men sekretesslagen är inte oväsentlig för dem som vill dölja sin adress för någon som söker dem. Det är för dem en ytterst viktig fråga. Vad är det annars för idé med att polisen varnar dem, om de inte har formella möjligheter att gömma sig?

Man löser inte alla problem med detta, men jag skulle inte vilja vara tvungen att säga till en människa som vill ha hemlig adress: Det går inte, eftersom justitieministern tycker att det är alldeles onödigt.

Jag skall citera vad en jurist, som dagligen har med detta att göra, har sagt i en intervju i Upsala Nya Tidning för något mer än en månad sedan: "Regeringen borde ha så mycket råg i ryggen att den går till riksdagen och begär en lagändring på den här punkten." Han tillägger att problemet är tekniskt mycket lätt att lösa. Jag ber att helt och hållet få instämma i uttalandet, och jag skulle gärna vilja höra justitieministerns kommentar till det.

Anf. 119 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! Jag vill bara helt kort tillägga en sak. Riksdagen avvisade den sekretess som Kerstin Anér nu efterlyser i sekretesslagen. Det skedde i ett lagstiftningsärende, där det var en folkpartiregering som hade lagt fram propositionen.

Anf. 120 KERSTIN ANÉR (fp):

Herr talman! Det har hänt mycket med sekretesslagen. Sedan denna händelse har det lagts fram en mängd förslag om ändringar av lagen. Lagstiftningen på detta område är mycket invecklad och krånglig. Först så småningom får man se hur den verkligen fungerar.

I det här speciella fallet har jag efterlyst en noggrann undersökning och ett noggrant övervägande om det verkligen inte finns starka skäl för att man skall låta sekretessen fortplantas till de olika registren i stället för att hejda den. Det är inte fråga om att vem som helst skall kunna ge order om att adressen skall vara hemlig. Ingen har tänkt något annat än att det skall krävas mycket noggranna besked från polis eller socialvårdsmyndigheter, exempelvis genom ett intyg att man är i behov av det. Det finns inga som helst tekniska skäl att informationen inte skulle kunna skickas vidare. Varje myndighet har fortfarande fullständig laglig rätt att själv bestämma om sekretessen behövs. Men alla måste få veta om att problemet existerar. I annat fall sköts det rutinmässigt.

Överläggningen var härmed avslutad.

20 § Svar på interpellation 1983/84:138 om viss lagstiftning avseende ideella föreningar

Nr 126

Fredagen den
13 april 1984

Om viss lagstiftning avseende ideella föreningar

Anf. 121 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! Sten Andersson i Malmö har frågat mig om jag är beredd att vidta åtgärder, t. ex. i form av lagstiftning avseende ideella föreningar, vilka med olika metoder försöker förhindra medlem att aktivt delta i föreningens arbete.

Till en början vill jag erinra om att det ankommer på allmän domstol att i sista hand pröva tvister mellan ideella föreningar och deras medlemmar. Jag vill därför inte göra något uttalande angående de av Sten Andersson berörda, enskilda fallen.

Allmänt vill jag med anledning av Sten Anderssons interpellation säga följande.

Frågan om en lagstiftning beträffande ideella föreningar har prövats i riksdagen vid flera tillfällen, senast för mindre än en månad sedan. Motioner om en sådan lagstiftning har därvid avslagits. I sitt av riksdagen bifallna betänkande (LU 1983/84:14) har lagutskottet anfört att det saknas skäl för en lagstiftning om de ideella föreningarna. Jag delar riksdagens uppfattning och avser inte heller att vidta några åtgärder beträffande föreningarna.

Anf. 122 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! Jag tackar för svaret på min interpellation, men jag har svårt att dölja att jag är missnöjd med det.

Justitieministern säger bl. a. att det ankommer på allmän domstol att i sista hand pröva tvister mellan ideella föreningar och deras medlemmar. Jag är inte säker på att detta är en allmänt spridd uppfattning. Det har nämligen förekommit att man gått till domstol och velat pröva sådana här fall men då fått beskedet: Det går inte, vi tar inte upp sådana fall.

Vi har, som justitieministern påpekar, vid flera tillfällen haft denna fråga uppe i lagutskottet. Det har därvid framkommit att lagstiftning saknas på detta område. Jag tycker inte att man behöver ha studentexamen för att begripa att det hade varit lättare att gå till en domstol, om det hade funnits en lagstiftning så att man kunde ana vilken inriktning ett avgörande kunde få.

Det är riktigt att frågan nyligen behandlats i riksdagen och att det har lämnats in motioner. Jag kan garantera att vi från moderat håll kommer att fortsätta med det ända fram till den dag då vi får en lagstiftning på det här området. Man skulle nästan vilja motionera varje dag med tanke på de mycket flagranta övergrepp som sker runt om i landet, men den möjligheten har vi ju tyvärr inte.

Herr talman! Det är helt klart att fackliga organisationer har ett stort värde. De fullgör ett viktigt arbete i vårt samhälle. Men samtidigt har de fått ett mycket stort inflytande. Jag vill påstå att det inte är någon prestation att i dag bland den breda allmänheten få stöd för uppfattningen att facket har fått alltför stort inflytande. Många säger att orsaken till deras irritation över detta inflytande är att fackliga organisationer i stor utsträckning uttalar sig i frågor

Om viss lagstiftning avseende ideella föreningar

som inte ligger inom deras mandat. För att inget missförstånd skall uppstå vill jag samtidigt uttala att vi moderater inte är motståndare till facklig verksamhet. Däremot känner vi oss skyldiga att kritisera de avarter som vi tyvärr alltför ofta får se exempel på.

Det är också klart att de fackliga organisationerna får ett omfattande stöd från samhället och skattebetalarna. Därför är vi litet förvånade över att socialdemokraterna inte på något vis försöker tala om för organisationerna att när man får ett stort statligt stöd – som dessa organisationer får i olika sammanhang – så bör man tillämpa spelregler som är värdiga en demokrati. Tyvärr gör man faktiskt inte alltid det. Jag skall ta några exempel.

Man kan i dag mot sin vilja bli tvångsansluten till ett politiskt parti, och man har i vissa fall ingen möjlighet att slippa detta medlemskap. Sådana organisationer får trots detta ett stort statligt stöd. Det är förvånansvärt att ministern mer eller mindre viftar bort detta faktum. Vi har sett hur människor runt om i landet på olika orter försökt verka i en fackförening för föreningens bästa, men när de då har offentliggjort att de tillhör ett borgerligt parti har man i vissa fall låtit dem slippa verka i föreningen – inte därför att de skulle sakna kompetens utan därför att de är medlemmar och aktivt arbetar i partier som av den fackliga majoriteten tydligen inte anses som tolererbara. Om vi går tillbaka till domstolsresonemanget, kan vi finna fler exempel, och det förvånar mig att justitieministern inte är villig att vidta åtminstone några åtgärder.

Det finns stadgar i vissa fackförbund som man utan överdrift kan påstå vara diskriminerande för den enskilde individen. Jag skall nämna ett exempel – skiljenämnds förfarandet. Detta har sagts tidigare, men det tål verkligen att sägas en gång till. Om man tvistar i en fråga inom en facklig organisation, kan frågan drivas till en skiljenämnd. Det verkar normalt och vettigt. Denna nämnd består av två personer från vardera parten. Det går till på det viset att medlemmen får lov att utse två. Facket utser också två. Det är ju vettigt. Men sedan kommer det knappast vettiga, nämligen att om man inte kan bli överens om den femte, utses denne av facket. Det är lätt att förstå att en sådan tingens ordning inte kan tyckas vara tillfredsställande.

Herr talman! Alla har vi väl fel och handikapp. Men jag måste erkänna att jag inte begriper varför en människa skulle vara ett sämre skyddsombud på ett företag i Sverige bara av det skälet att han eller hon är medlem i eller arbetar för ett borgerligt parti. Sådana argument har blivit allt vanligare i vårt land. Jag tycker att det är beklämmande att vi skall behöva uppleva sådana här problem så pass ofta som vi gör.

Herr talman! Till sist måste man ställa en fråga. Det finns människor som av fri vilja åtar sig att ställa upp på sin fritid för att arbeta i en facklig organisation. Det kan hända att vederbörande i pressen blir utsatt för formidabla hetskampanjer, inte därför att det i första hand är kompetens som saknas utan endast därför – det verkar vara skälet i det senaste aktuella fallet, i Hyltebruk – att personen i fråga är moderat. Jag vill fråga justitieministern: Varför reagerar inte socialdemokraterna mot detta? Har ni ingen möjlighet att tala om att man inte längre kan tolerera detta i ett demokratiskt land? Kan

vi verkligen fortsätta att ge olika former av subventioner för en organisation som uppenbarligen i många fall bryter mot elementära mänskliga rättigheter?

Anf. 123 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! Sten Anderssons fråga till mig gällde om jag tänker föreslå lagstiftning om ideella föreningar. Jag måste säga att jag är förvånad över tidpunkten för frågan, eftersom just denna fråga prövades av riksdagen så sent som för en knapp månad sedan. Sten Andersson m. fl. försökte då förgäves få riksdagen att besluta om lagstiftning. Jag tänker faktiskt respektera riksdagens beslut. Jag tänker inte följa med Sten Andersson i en ny debatt om lagstiftningsbehov – den debatt som Sten Andersson alltså förlorade här i riksdagen så sent som en knapp månad sedan.

Sedan tar Sten Andersson i svaret tillfället i akt och klagar över än det ena och än det andra som han är missnöjd med när det gäller det fackliga arbetet. Han talar om avarter och ger exempel. Jag tycker inte heller att den debatten hör hemma här i riksdagen i dag. Det är ju ute i fackföreningarna som man skall föra den debatten. Att kalla på justitieministern för att han skall reda ut saker och ting i föreningarna tycker jag är fel väg. Över huvud taget är det här ständigt återkommande ropet från moderat sida efter samhällsgruppens när det gäller det fria föreningslivet ägnat att förvåna.

I den fråga som ställdes till mig talas det om en moderat i Hyltebruk. Såvitt jag förstår föll han i ett val som hade föregåtts av en fri och öppen debatt. Allt hade gått stadgeenligt till och skett i demokratisk ordning. Han slogs ut av andra personer, som har ett starkare stöd bland medlemmarna. Och så ropar moderaterna på lagstiftning mot det här.

I sin replik för Sten Andersson in ett nytt motiv för lagstiftning, som överraskar mig utomordentligt mycket, nämligen att det rör föreningar som får statsbidrag. Så snart man har fått statsbidrag skulle alltså storebror staten gå in och reglera verksamheten.

Detta vittnar enligt min mening om ett sätt att se på friheten som är både egendomligt och inskränkt. Vi har förenings- och yttrandefrihet i Sverige, och dessa friheter skall vi slå vakt om.

Vad som har hänt i Hyltebruk eller annorstädes enligt Sten Anderssons utläggningar här i dag övertygar inte mig om att vi nu skall frångå det färiska riksdagsbeslutet och börja lagstifta i dessa frågor.

Anf. 124 STEN ANDERSSON i Malmö (m) replik:

Herr talman! Låt mig först och främst klart fastslå att jag aldrig har ifrågasatt och aldrig en sekund kommer att ifrågasätta att personen i Hyltebruk inte blev vald. Han ställde upp och föll i ett val. Det är fullt O.K., det måste vi alla räkna med.

Vad jag har ifrågasatt är däremot den enorma kampanj som bedrevs mot honom i en organisation som erhåller omfattande stöd av de svenska skattebetalarna.

Herr talman! Jag förstår mer än väl att ministern inte vill gå in i en

Om viss lagstiftning avseende ideella föreningar

sakdiskussion. Han, precis som alla andra som har försvarat den här frågan, har alltid haft och kommer alltid att ha mycket dåligt på på fötterna.

Vi moderater vill verkligen inte ha – det har jag sagt tidigare och kommer även att säga i framtiden – någon ytterligare invecklad och krånglig lagstiftning generellt sett. Men kan vi i de fall där man uppenbart och medvetet kränker den enskilda individen genom lagstiftning åstadkomma sådana lättnader att den enskilde inte längre blir kränkt, vill vi göra det. Då blir vi gärna beskyllda för att vilja utöka lagstiftningen. Det står vi för i just de fallen.

Vad sedan beträffar statsbidragen måste jag säga att jag är förvånad över ministerns resonemang. Konkret måste detta ha till konsekvens att en förening i Sverige kan få statsbidrag hur den än bär sig åt, hur den än agerar. Jag trodde faktiskt i min naivitet att vi hade rätt att ställa vissa krav på de föreningar och organisationer som får del av svenska medborgares skattepengar.

Anf. 125 STIG GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Det är inte bara justitieministern som har anledning att bli förvånad i den här debatten. Jag har blivit mer och mer förvånad när jag har hört Sten Andersson i Malmö utbreda sig om temat ideella föreningar och deras verksamhet. Man kan nästan få intrycket att han vill slå vakt om demokratin i ideella föreningar, och då främst naturligtvis fackliga organisationer. Men man skall ha klart för sig en sak: När moderaterna talar om lagstiftning och om ideella föreningar, så är det i själva verket lagstiftning mot fackliga organisationer som man är ute efter. Detta avslöjades med all önskvärd tydlighet i den debatt som vi hade här i kammaren så sent som för tre veckor sedan. Det är inte de ideella föreningarnas status man månar om, utan vad man vill ha är en lagstiftning som riktar sig mot de fackliga organisationerna.

Justitieministern har redan redovisat något av den debatt som fördes i denna kammare för tre veckor sedan i samma ämne. Som jag då framhöll, är det här inte någon ny fråga för moderaterna. De är i själva verket inne på gamla högertraditioner, när de driver heten mot facket.

Fackföreningsrörelsen har fått för stort inflytande, säger Sten Andersson. Det sade högern redan på 1930-talet – så det är inget nytt.

Hela 1970-talet varnade moderaterna för kollektivismens faror, som de uttryckte det. Men påståendena om kollektivismens faror är äldre än så.

På 1930-talet drev högern en hård och hänsynslös kampanj mot fackföreningsrörelsen och socialdemokratin. Man målade upp en bild av Sverige som en röd diktatur om facket skulle få den förhandlingsrätt som då diskuterades och som facket sedan också fick. Även vid det tillfället var fackföreningsrörelsen ett hot mot den personliga friheten.

Herr talman! Moderaternas mål är att försvaga facket. Därför startade moderaternas partiledare, Adelson, redan i valrörelsen 1982 en kampanj mot allt vad den fackliga rörelsen representerar. Sten Andersson traskar på i samma spår. Adelson gick t. o. m. så långt att han föreslog en antifacklig

lagstiftning, som skulle förbjuda fackliga organisationer att vidta blockader mot arbetsgivare i de situationer där kollektivavtal inte finns och där man förhandlar om ett sådant.

En sådan lagstiftning skulle strida mot de lagar och de traditioner som vi har haft på svensk arbetsmarknad ända sedan början av 1900-talet. Detta krav har till yttermera visso återkommit i en moderat partimotion till detta riksmöte.

Det är en mycket farlig väg som moderaterna är inne på. Om en sådan lagstiftning genomdrevs, skulle den stabilitet och den arbetsfred som kännetecknar svensk arbetsmarknad snart vara borta, och vi skulle få uppleva en stark oro på arbetsmarknaden.

Moderaterna kan naturligtvis inte förneka att deras angrepp skapar fackföreningsfientliga stämningar i samhället. Ser man till moderaternas allmänna politik framgår det klart vart de vill komma.

Trygghetslagarna i arbetslivet har kritiserats av moderaterna. Ungdomslönerna skall sänkas. Arbetsmarknadspolitiken skall skäras ned. Arbetslöshetsförsäkringen skall minskas. Sjukförsäkringen skall försämrats. Avdraget för fackföreningsavgiften skall bort. Medbestämmandelagen skall försämrats.

På punkt efter punkt har moderaterna intagit ståndpunkter som strider mot facketns intressen, och då inte några fackliga ledares intressen utan medlemmarnas. Moderaterna vill försvaga fackföreningsrörelsen som helhet. Genom sin kritik mot enstaka händelser inom de fackliga organisationerna vill de åstadkomma att organisationernas *hela* verksamhet undergrävs. Det drabbar i hög grad medlemmarna och deras intressen.

Herr talman! Det är helt klart varför moderaterna driver denna fråga. Det som i dag har sagts från moderat håll i denna talarstol visar vad det i själva verket är fråga om. Det är inte av omtanke av ideella föreningar eller deras medlemmar som denna debatt förs. Syftet är, som moderaternas vice partiordförande så klart har uttryckt det, att "tämja facket" på samma sätt som man har gjort i England.

Thatchers England är moderaternas idealland. Margaret Thatcher har lyckats med det som framför allt moderaterna eftersträvar, men hittills har misslyckats med i vårt land, nämligen att genomföra en starkt antifacklig lagstiftning.

Anf. 126 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! Det brukar sägas att man skall höra mycket innan öronen trillar av, men nu är de på god väg.

Vad sade min vän Stig Gustafsson? Jo, att moderaterna vill sänka lönerna. Då är vi i mycket gott sällskap. Vem är det som, enligt massmedia, nu sysslar med den verksamheten om inte herr Gustafssons egen partikollega finansministern? Det är tydligen fler än vi som har vissa åsikter i denna fråga.

Herr talman! Det är egentligen fel att säga att det är vi moderater som ensamma kritiserar vissa avarter i de fackliga organisationernas agerande, även om det är klart att man inte kan ta olika SIFO-mätningar på fullt allvar

till den sista procenten. Men skall man sätta någon tilltro till dem, är det helt uppenbart att även en majoritet av LO:s medlemmar anser att det är fel med kollektivanslutning. Jag tycker inte att det är speciellt moderat att konstatera att en människa skall gå in i ett politiskt parti efter egen fri vilja och övertygelse. Jag skäms inte ett ögonblick, herr Gustafsson, när jag kämpar för den uppfattningen.

Häromdagen presenterades för mig ett alster som heter *De krossar facket*, utgivet av LO. Man har inte gjort så mycket reklam för denna bok, och det kan jag begripa. Där finns en stor bild på Englands premiärminister, Ronald Reagan, någon proselyt från Polen, någon från Turkiet och någon från Chile. Och nere vid en fot ser man en förminskad upplaga av Ulf Adelsohn, iklädd ridstövlar.

Denna bok handlar om flagranta övergrepp som har begåtts i Turkiet, Polen och Chile. Vi moderater har aldrig i livet försvarat den verksamhet som förekommer där och kommer heller aldrig att göra det. Vi kritiserar den mycket skarpt. Men man skall tydligen – i ren desperation – i dag kritisera moderaterna i Sverige, och ändå anser runt en fjärdedel av svenska folket att vi är det bästa partiet. När man måste ta till sådana enorma överdrifter som man gör i denna bok, vill jag säga att om det är någon som skapar förvirring och fackföreningsfientlighet i Sverige så är det facket självt. Dessa våldsamma utfall har samma effekt som de kastredskap man har i Australien – de kommer tillbaka till den som kastade ut dem.

Vi kan också se, herr talman, att facket i dag f. n. har – vilket är beklagligt, eftersom man i dag fattar fackliga beslut på mycket smala grunder – mycket svårt att engagera medlemmarna. Jag har säkert fullt stöd för uppfattningen att många i dag betraktar facket som endast och enbart ett försäkringsbolag.

Herr talman! I höstas fanns i ett nummer av Kommunalarbetaren en ledarartikel av en kvinna som jag tror hette Gunilla Wettergren, där hon jämförde Polens general Jaruzelski med Ulf Adelsohn. Hon kom fram till det intellektuellt fenomenala slutresultatet att dessa båda var av samma skrot och korn. Jag skulle vilja säga att det är en monumental omdömeslöshet att kunna sätta sitt namn under ett sådant aktstycke.

Jag vill sluta med följande. Jag har mitt civila arbete som varvsarbetare, som ställningsbyggare, på Kockums varv i Malmö. Jag jobbade i föl så mycket att jag betalade ungefär 1 000 kr. i avgift till facket. Jag skall nu jobba fyra dagar före påsk. Om både herr ministern och herr Gustafsson hade tid, så kunde de följa med mig ner till mina många kolleger på detta varv och försöka inbilla dem att jag skulle ha någon likhet med Jaruzelski i Polen. Jag kan bara säga att det vore dömt att misslyckas.

Anf. 127 STIG GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Sten Andersson i Malmö skäms inte för sina angrepp på facket, säger han. Jag tror honom. Inga moderater gör det. Jag skall belysa detta med ett exempel.

Moderaterna har tagit ett nytt grepp den senaste tiden. De har givit ut en liten broschyr som har den något ironiska titeln *Ge facket en chans!*. De har

också givit ut en annan broschyr, som de kallar Arbetsplatshandbok. Där beskriver moderaterna utförligt hur man skall bygga upp en alternativorganisation till det existerande facket i syfte att bryta upp och undergräva de fackliga organisationerna. I broschyrerna redogörs för hur man skall komma åt facket. Där talas om att man skall bygga upp finmaskiga nät på arbetsplatserna, att man skall utse arbetsplatsansvariga, att företagen skall, som man säger, inventeras, att människor skall registreras noggrant osv.

Vad vill då moderaterna med sina skrifter? Vill de stödja facket? Vill de förbättra arbetsrättslagstiftningen? Knappast! De framhåller tvärtom att man ofta inte behöver ha något avtal på arbetsplatserna. I en av skrifterna står det: "Om samarbetet mellan arbetsgivarna och arbetstagarna fungerar bra behövs inget avtal."

I skriften sägs också att medbestämmandelagen bör ses över i sin helhet, likaså arbetstidslagen, lagen om anställningsskydd, lagen om facklig förtroendeman, arbetsmiljölagen. Alla dessa lagar bör ses över, anser man. När det gäller arbetsmiljölagen sägs t. ex. följande:

"Maskinerna har blivit säkrare med åren och frågan är om det inte i dag borde ske en uppmjukning av bestämmelserna om minderåriga för att underlätta för de många arbetslösa ungdomarna att få komma in på arbetsmarknaden."

De moderata reformerna syftar med andra ord i det här fallet till att utsätta minderåriga för risker i arbetslivet. Jag tycker det säger allt om moderaternas ambitioner på den här fronten.

Eftersom Sten Andersson har ställt frågor här i dag, vill jag ställa en fråga till honom: Vilka åtgärder avser Sten Andersson att vidta inom sitt parti med anledning av dessa och liknande antifackliga uttalanden av bl. a. den moderate partiledaren Ulf Adelsohn?

Anf. 128 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! Jag förstår mycket väl att herr Gustafsson undviker att med ett enda ord beröra den mycket diskriminerande kollektivanslutningen. Det behövs inte något särskilt skarpt intellekt för att begripa att det är ganska besvärligt för herr Gustafsson att svara på sådana frågor och att han gör allt för att slippa undan.

Stig Gustafsson kritiserar oss för att vi har givit ut en broschyr som heter Ge facket en chans!. Jag tackar så mycket för den PR vi fick för broschyren. Till stora delar innehåller den mycket vettiga och korrekta beskrivningar över hur facket borde agera. Samtidigt innehåller den kritik mot facket, men vi moderater är, som jag sade tidigare, inte ensamma om att anföra den kritiken. Kritiker mot den fackliga verksamheten kan herr Gustafsson med lätthet hitta bland fackets egna medlemmar. Om jag inte missminner mig har herr Gustafsson ett förflutet i en organisation där man tydligen har mycket skilda uppfattningar i t. ex. löntagarfondsfrågan.

Herr Gustafsson åberopade det som skrevs om att man borde reformera viss lagstiftning. Det kan knappast finnas något skäl för att i evighet behålla all lagstiftning i exakt samma form som tidigare. Vad det gäller bestämmel-

serna för minderåriga finns det i den nuvarande lagstiftningen en del föreskrifter som många betraktar som motsägelsefulla.

Till sist, herr talman, några ord om MBL. Jag bestrider inte syftet med MBL. Det var bra, och det låg en god tanke bakom tillkomsten av lagstiftningen. Men såsom MBL har tillämpats på vissa företag, framför allt inom statliga och kommunala instanser, vill jag påstå att lagen inte innebär någon framgång för den enskilde medlemmen på kontorsstolen eller verkstadsgolvet. Vi får inte bättre förhållanden på våra arbetsplatser därför att vi har en mängd sammanträden och protokoll som skall justeras. Vi moderater stöder åsikten att MBL bör förändras i vissa delar – det är helt klart.

Anf. 129 STIG GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Sten Andersson i Malmö börjar med att säga att det är korrekta beskrivningar i de här moderatbroschyerna. Jag skall inte uppta kammarens tid denna fredagseftermiddag med att gå i svaromål. Vi kan återkomma till den debatten.

Men i övrigt har Sten Andersson inte kommit med några nya argument. Det är samma gamla moderatsynpunkter som vi hört i många år nu. Något svar på min fråga fick jag inte, och det hade jag kanske inte väntat mig. Men jag är mycket intresserad av att få veta vilka åtgärder Sten Andersson ämnar vidta.

Herr talman! Fackföreningsrörelsen har i land efter land kämpat på demokratins sida mot förtrycket. En förutsättning för en vital demokrati är en levande fackföreningsrörelse. Därför är det viktigt att slå vakt om facket. Moderaternas våldsamma utfall mot facket i alla slags frågor är en obehaglig påminnelse om det förgångna. Det var bra länge sedan sådana reaktionära tongångar på fullt allvar framfördes i den politiska debatten i vårt land.

Anf. 130 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! Jag kan hålla med om att fackföreningarna runt om i världen länge och framgångsrikt har kämpat mot förtryck och diktatur och för demokrati. Det skall jag inte ett ögonblick förneka, och detta skall fackföreningarna också hedras för. Samtidigt vill jag efterlysa *litet* kraft till demokratins förbättrande inom de fackliga organisationerna. Där har man tydligen inte lagt ned så stor kraft. Det är inte alltid demokratin som präglar alla fackliga organisationer.

Jag tycker att Stig Gustafssons inledning på hans förra inlägg var litet kostlig beträffande denna fredagseftermiddag. Jag är villig att debattera här hur länge som helst. Jag har betalt för det, och jag tycker inte att tidpunkten skall vara ett skäl för Stig Gustafsson att komma undan i den här debatten.

Anf. 131 STIG GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort.

Fackföreningsrörelsen har kämpat för demokrati och mot diktatur och förtryck, säger Sten Andersson i Malmö. Det är alldeles riktigt. Men dra då

de rätta konsekvenserna av detta! Ställ upp för fackföreningsrörelsen i stället för att arbeta för att försvaga den!

Anf. 132 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! Vi ställer alltid upp för alla som arbetar för demokrati. Men vi vill också ställa upp och hjälpa fackföreningarna i Sverige, så att de kan nå den form av demokrati som facket åtminstone i skrift uttalar sig till förmån för.

Överläggningen var härmed avslutad.

21 § Anmäldes och bordlades

Propositionerna

1983/84:191 Vissa frågor rörande jordbruksprisregleringen, m. m.

1983/84:194 Ny stämpelskattelagstiftning

1983/84:196 Kompensation till skogsägare som har gjort förluster i Vänerskogs konkurs

22 § Anmäldes och bordlades

Motionerna

1983/84:2807 av *Gunnar Biörck* i Värmdö

1983/84:2808 av *Karin Ahrland* och *Lars Ernestam*

1983/84:2809 av *Jörn Svensson m. fl.*

Ändring i sekretesslagen (1980:100) m. m. (prop. 1983/84:142)

23 § Anmäldes och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkande

1983/84:28 Användningen av stödet till taltidningar (prop. 1983/84:125 delvis)

Lagutskottets betänkande

1983/84:27 Marknadsföring av tobak och öl

Socialförsäkringsutskottets betänkanden

1983/84:22 Vårdbidrag för handikappade barn (prop. 1983/84:100 delvis)

1983/84:25 Arbetskadeförsäkringen

Socialutskottets betänkande

1983/84:23 Avgifter inom äldreomsorgen

Jordbruksutskottets betänkanden

1983/84:31 Anslag på tilläggsbudget III (prop. 1983/84:125 delvis)

1983/84:32 Reglering av priserna på jordbruksprodukter (prop. 1983/84:182)

Näringsutskottets betänkanden

1983/84:26 Svensk havsresursverksamhet (prop. 1983/84:10 delvis)

1983/84:27 Affärstidsreglering

Nr 126

Fredagen den
13 april 1984

Om viss lagstiftning avseende ideella föreningar

Fredagen den
13 april 1984

*Meddelande om
interpellation*

*Meddelande om
frågor*

24 § Meddelande om interpellation

Meddelades att följande interpellation framställdes

den 13 april

1983/84:147 av *Bertil Jonasson* (c) till jordbruksministern om fiskevårdande åtgärder i Vänern:

Fisket i Vänern har under de senaste åren gått ner. En rad faktorer har påverkat minskning av främst gädda, gös och abborre. Förutom föroreningar har en kraftig vassstillväxt runt hela sjön en stor betydelse. Vassstillväxten har främst betydelse för de känsliga lekplatserna.

För det framtida fisket är det nödvändigt att rensa sjön. Fisket i Vänern har stor betydelse inte bara för yreksfiskarna utan också för fritidsfisket. En miljöinsats för att rensa sjön, vilket är absolut nödvändigt, skulle på ett verksam sätt kunna medverka till en lägre arbetslöshet, bl. a. i det hårt drabbade Värmland.

Ett effektivt program för Vänern skall innefatta både vassbekämpning och borttagande av bottensubstrat närmast land. Ett flerårsprogram av denna typ är så omfattande att det fordrar samhälleligt stöd. Statliga medel bör ställas till förfogande för detta. Eventuellt kan arbetet utföras som beredskapsarbete. Men det måste också komma till särskilda medel riktade just för ett vatten- och fiskevårdsprojekt för hela Vänern.

Med stöd av det anförda ber jag att till jordbruksministern få ställa följande frågor:

Är jordbruksministern villig att medverka till att medel snarast möjligt tilldelas fiskerinämden för Vänern för fiskevårdande åtgärder (bl. a. vassbekämpning)?

25 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 12 april

1983/84:511 av *Tore Nilsson* (m) till statsrådet Bengt Göransson om kommunvapen:

En kommun fick tidigare, i och med antagandet av ett kommunvapen, ett visst rättsskydd för detta mot missbruk i utövning av näringsverksamhet. För några år sedan föreskrevs emellertid att man för erhållande av detta skydd skulle registrera kommunvapnet hos patent- och registreringsverket. Härvid skulle vapnet först godkännas av riksarkivet, som härigenom fick en monopolställning i fråga om utarbetande av vapen. En del kommuner har tvingats att ändra fullt riktiga vapen och några kommuner, som anlitat annan

– och bättre – heraldisk sakkunskap, har utsatts för uppenbara trakasserier.

Jag frågar därför kulturministern: Vilka befogenheter har riksarkivet att bestämma över kommunerna beträffande deras kommunvapen?

den 13 april

1983/84:512 av *Bengt Wittbom* (m) till arbetsmarknadsministern om åtgärder mot ökad arbetslöshet:

Årets avtalsrörelse ser ut att resultera i lönehöjningar som vida överstiger det samhällsekonomiska utrymmet. Liksom åren 1974 och 1975 riskerar detta att leda till ökad strukturell arbetslöshet.

Vilka åtgärder avser arbetsmarknadsministern vidta för att förhindra denna ökade arbetslöshet?

1983/84:513 av *Elving Andersson* (c) till utrikesministern om förbud för ubåtar att öva i fiskeområden:

Vid upprepade tillfällen har under senare år fiskebåtar vid fiske i Skagerrak förlorat trålar under omständigheter som tyder på att redskapen haft kontakt med ubåtar.

År 1967 förolyckades räktrålararen Mälärö från Smögen genom att en ubåt vid uppstigning rev upp trålarens botten. Vid denna tragiska händelse omkom fyra fiskare.

Den 29 mars 1984 förliste trålararen Ane Kathrine från Skagen, med tre mans besättning. Även denna gång var en ubåt orsak till olyckan.

Dessa händelser har skapat stor oro bland de fiskare som tvingas uppehålla sig för utövande av fiske i de farvatten där ubåtarna uppträder.

Med anledning av det anförda vill jag fråga utrikesministern:

Ämnar utrikesministern ta några initiativ så att internationella överenskommelser kan träffas om att ubåtar i fredstid ej skall öva i områden där fiske bedrivs?

1983/84:514 av *Berit Löfstedt* (s) till statsrådet Gertrud Sigurdson om mödra- och barnhälsovården:

Den öppna hälso- och sjukvården är stadd i förändring. En av de mera genomgripande förändringarna är att mödra- och barnhälsovården i allt större utsträckning inlemmas i en sammanhållen primärvård. I enlighet härmed utförs vårduppgifterna i allt större utsträckning av allmänläkare och distriktssköterskor. Dessa personalgrupper tar över uppgifter som tidigare utförts av t. ex. specialistkompetenta barnläkare och specialutbildade barnsjuksköterskor.

Vartefter denna utveckling fortskrider, uttrycker allt fler människor oro för att tillräcklig specialistkompetens inte längre kommer att kunna upprätthållas inom områdena pediatrik och gynekologi i vad avser den öppna mödra- och barnhälsovården.

Nr 126

Fredagen den
13 april 1984

*Meddelande om
frågor*

Nr 126

Fredagen den
13 april 1984

*Meddelande om
frågor*

Jag vill nu fråga statsrådet Sigurdsen vilka åtgärder hon avser att vidta för att tillförsäkra primärvården erforderlig specialistkompetens främst inom de områden jag nämnt.

1983/84:515 av *John Andersson* (vpk) till jordbruksministern om tillvaratagande av sjunkvirke:

Ett nybildat virkesbärgningsbolag i Jämtland får inget tillstånd av länsstyrelsen för att ta upp sjunkvirke ur Indalsälven. Det finns ingen lag som ger länsstyrelsen rätt att tillåta det, konstaterar länsstyrelsen i en skrivelse till företagen.

Frågan om sjunkvirket har under många år aktualiserats i motioner från vpk, eftersom det rör sig om stora mängder virke som kan tas till vara i industrin och som kan ge många arbetstillfällen. Den här frågan har behandlats av fyndlagstiftningsutredningen (Ds Ju 1980:11) där det föreslogs att flottningslagen skulle ändras, så att det borde stå var och en fritt att ta upp sådant virke. Enligt lagutskottets betänkande 1983/84:7 kan en proposition i frågan väntas bli förelagd riksdagen våren 1984.

Med hänvisning till det anförda vill jag ställa följande frågor till jordbruksministern:

När kommer förslag från regeringen att framläggas om lagändring som möjliggör tillvaratagande av sjunkvirke? Är regeringen beredd att – om sådant lagförslag inte läggs fram – vidta andra åtgärder så att sådan bärgning kan ske?

26 § Kammaren åtskildes kl. 16.04.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert